

INSTITUTUL DE ISTORIE
ȘI STUDII CANTEMIRIENE

STUDII
ISTORICE ȘI
CANTEMIRIENE

NR. 1 / 2016

INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI STUDII CANTEMIRIENE

**STUDII ISTORICE
ȘI
CANTEMIRIENE**

Nr. 1/2016

Colectivul de redacție:

Prof. univ. dr. Corina Adriana Dumitrescu

Lect. univ. dr. Camelia Brîncoveanu

Conf. univ. dr. Marin Badea

Lect. univ. dr. Gh. Octavian Zamfirescu

INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI STUDII CANTEMIRIENE

STUDII ISTORICE
ȘI
CANTEMIRIENE

Nr. 1/2016

Copyright © 2016, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin **Editurii Pro Universitaria**

Nici o parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
Editurii Pro Universitaria

ISSN - 2537 - 3544,
ISSN-L - 2537 - 3544

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
CONSIDERAȚII PRIVIND MOMENTUL INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONIAL	9
Prof. univ. dr. Petre Otu	
CALCUL RAȚIONAL SAU SIMBOLISM IDENTITAR (NAȚIONAL)? ROMÂNIA ÎN FAȚA DECIZIEI DE A INTRA ÎN MARELE RĂZBOI.....	23
Dr. Șerban Filip Cioculescu	
NICOLAE TITULESCU ȘI INTRAREA ROMÂNIEI ÎN VÂLTOAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL	41
Conf. univ. dr. Marin Badea Lect. univ. dr. Camelia Brîncoveanu	
BULGARIA ȘI PERSPECTIVA INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN PRIMA CONFLAGAȚIE MONDIALĂ (Octombrie 1915 – August 1916).....	49
Dr. Constantin Jordan	
Operațiunile militare și abuzurile armatelor străine în Dobrogea, în timpul primului război mondial	57
Cercet. șt. dr. Sorin Marcel Colesniuc	
LIVIUȘANU, UN EROU NEDREPTĂȚIT	69
Prof.univ.dr. Oșca Alexandru	
PROBLEMA DOBROGEI (1916-1918) IN ISTORIOGRAFIA BULGARĂ	79
Dr. Nicoleta Ciachir	

CUVÂNT ÎNAINTE

Prin dimensiunile sale și, îndeosebi, prin consecințele pe care le-a generat, Primul Război Mondial (desemnat în epocă a fi fost „Marele Război”) a stârnit un interes cu totul aparte până la izbucnirea celei de-a doua mari conflagrații militare din prima jumătate a secolului trecut. Și nu este de mirare că, la o sută de ani de la izbucnirea și desfășurarea sa am putut asista deja la o amplă serie de manifestări cultural-științifice, care atestă o adevărată efervescență a memoriei noastre istorice legată de imaginea evenimentelor din 1914-1918. Așa se explică de ce, începând din vara anului 2014 s-au organizat în mai toate țările implicate în desfășurarea „Marelui Război” numeroase activități cu caracter comemorativ, au fost publicate o multitudine de lucrări științifice, cu precădere de istorie, dar și din alte domenii ale cunoașterii și toate aceste demersuri vor continua de-a lungul următorilor doi, trei sau patru ani.

Un interes similar pentru istoria Primului Război Mondial a putut fi sesizat și în țara noastră. Guvernul României a adoptat o hotărâre specială privind comemorarea evenimentului, multe instituții, între care Academia Română sau Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară asumându-și diverse responsabilități. Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” nu putea să nu se implice în a susține, într-o manieră sau alta, amintita hotărâre de guvern.

Anul acesta, Institutul de Istorie și Studii Cantemiriene, din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, a organizat o sesiune științifică având ca temă: „100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial (1916)”. Acțiunea s-a bucurat de colaborări ale specialiștilor de la Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Institutul de Studii Sud-Est Europene (Academia Română), Universitatea Hyperion, Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor fostei Securități, Muzeul Național al Pompierilor și Muzeul Callatis din Mangalia.

Comunicările au vizat puncte de vedere noi referitoare la momentul intrării României în vâltoarea Primului Război Mondial (context istoric, relații diplomatice, stadiul existent în evoluția fronturilor etc.), un interes aparte provocând comunicarea prezentată de Prof.univ.dr. Petre Otu, înserată în grupajul de texte amintite.

Dintr-o perspectivă pronunțat interdisciplinară a fost alcătuită și prezentată ca

atare, comunicarea științifică a cercetătorului științific dr. Șerban Filip Cioculescu, intitulată: „*Calculul rațional sau symbolism identitar (național)? România în fața deciziei de a intra în Marele Război*”.

Din partea Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” au fost prezentate trei comunicări: „*Nicolae Titulescu și intrarea României în război*” (Conf. univ. dr. Marin Badea, Lect. univ. dr. Camelia Brîncoveanu), „*Ion I.C. Brătianu și exigențele economice ale intrării României în război*” (Conf. univ. dr. Marin Badea, Lect. univ. dr. Melanica Rita Barbu) și „*Repere comune ale relațiilor româno-slovace la începutul secolului XX*” (Lect. univ. dr. Grigore Octavian Zamfirescu).

Cu multă acuitate și în temeiul unor documente recent publicate au putut fi reținute interpretările formulate de cercetătorul științific dr. Constantin Iordan (Institutul de Studii Sud-Est Europene – Academia Română) în comunicarea intitulată: „*Bulgaria și perspectiva intrării României în prima conflagrație mondială (octombrie 1915 – august 1916)*”.

Totodată, amintim și alte comunicări științifice, între care „*Operațiunile militare și abuzurile armatelor străine în Dobrogea în timpul Primului Război Mondial*” (Cert. șt. dr. Sorin Marcel Colesniuc, Muzeul Callatis), „*Problema dobrogeană (1916-1918) în istoriografia bulgară*” (Lect. univ. dr. Nicoleta Ciachir, Universitatea Hyperion), „*Liga drepturilor și datoriei femeilor și Primul Război Mondial*” (Prof. univ. dr. Ștefan Păun, Prorector al Universității Hyperion), „*Primul atașat militar român în Statele Unite*” (Prof. univ. dr. Alexandru Oșca, Universitatea Hyperion), „*Câteva impresiuni și păreri personale din vremea ocupației Bucureștiului în jurnalul semnat de Vasile Th. Cancicov (1916-1918)*” (Consilier superior Liviu Țăranu, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității) și „*România și neînțelegerile strategice interaliate în campania anului 1916*” (Muzeograf dr. Constantin Corneanu, Muzeul Național al Pompierilor).

Conf. univ. dr.
Marin Badea

CONSIDERAȚII PRIVIND MOMENTUL INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONIAL

Prof. univ. dr. Petre Otu

Director adjunct al Institutului pentru
Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
e-mail: rcmh_ro@yahoo.com

***Abstract:** The study provides an analysis of the moment in which Romania decided to abandon neutrality and to join the war alongside the Entente. It reviews the various major operations on the main fronts of World War I between 1914–1916 and reveals the opinions of political and military leaders, Romanian or foreign, especially from within the Entente, according to whom these represented „lost opportunities” for Romania to join the conflict and thus influence its outcome. The battles of Lemberg (August-September 1914), Marne (September 1914), the great offensive of the Central Powers from the summer of 1915, Italy’s entry into the conflict alongside the Entente (May 1915), as well as Bulgaria’s alongside the Central Powers (October 1915) represented such opportunities that Romania was said to have missed.*

In the spring and summer of 1916, during the great confrontation of Verdun (commenced on February 21, 1916) and the Brusilov Offensive (June-July 1916), the attempts from the part of the members of the Entente to persuade Romania to join the conflict amplified. They overlapped with the wishes of the authorities in Bucharest, who were aware that prolonging the neutrality was contrary to Romanian interests. The talks protracted, Romania eventually missing the most favorable moment – from a military point of view – to join the action.

The conclusion of the study is that the decision of the Romanian government, led by Ion I.C. Brătianu, to join the Entente was founded on political rather than military reasons. The moment when the members of the Entente acknowledged in writing Romania’s claims, the authorities decided Romania’s entry into the war alongside the Entente.

Keywords: Ion I.C. Brătianu, Entente, Central Powers, Verdun Battle, Brusilov Offensive.

S-a discutat mult în istoriografia română despre intrarea în război a României, numeroși specialiști apreciind că momentul a fost unul nepotrivit, nefavorabil, astfel că el a contribuit în mod direct la înfrângerile din lunile septembrie – decembrie 1916. Pe marginea acestei problematice voi încerca să fac unele considerații, fără pretenția de a fi exhaustiv.

Declanșarea războiului mondial la 15/28 iulie 1914 a creat națiunii române, divizate sub raport politico-teritorial, o situație extrem de grea. Românii din monarhia dualistă și Imperiul rus s-au spus ordinelor de chemare și au participat din prima zi a conflict. Cât privește, statul român, Vechiul Regat, cum va fi denumit apoi, el avea trei mari opțiuni:

- respectarea tratatului din 1883 cu Puterile Centrale și participarea la război alături de ele, deși nu exista acea condiție de *causus foederis*, iar Bucureștiul nu fusese informat despre intențiile Germaniei și Austro-Ungariei;
- aderarea la Antantă;
- neutralitatea.

Această din urmă soluție a avut câștig de cauză în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 21 iulie/31 august 1914.

Cele trei opțiuni au divizat clasa politică și opinia publică, dezbaterile fiind foarte aprinse pe parcursul celor doi ani cât statul român s-a aflat în afara conflictului. Argumentele aduse în discuție de fiecare tabără erau impresionante și nu le reluăm în acest context. Precizăm că, opțiunea antantofilă era larg majoritară în spectrul politic românesc, fiind împărtășită și de segmente importante ale populației¹.

¹ Pentru această problemă a se vedea, între altele, Polizu-Micșunești, *Nicolae Filipescu. Însemnări 1914-1916*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1936; I.G. Duca, *Memorii*, vol. II, *Neutralitatea. Partea II (1915-1916)*, ediție și indice adnotat de Stelian Neagoe, Editura Helikon, Timișoara f.a.; Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mîine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. II, partea a IV-a, 1913-1916, Editura Humanitas, București, 1991, p.121-266; General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p.7-31; Glenn Torrey, *România în Primul Război Mondial*, traducere din limba engleză de Dan Criste, Meteor Publishing, București, 2014, p.15-28.

Ocazii ratate de România pentru a intra în conflict

Desfășurarea războiului mondial a fost sinuoasă, victoriile și înfrângerile succedându-se pe teatrele de operații europene și mondiale. Ele au creat mari dispute în interiorul clasei politice, întrucât adepții intervenției rapide în conflict, fie de partea Antantei, fie de partea Puterilor Centrale, le-au apreciat drept ocazii pierdute pentru România de a influența în mod direct, chiar decisiv, soarta războiului.

Primul moment clamat insistent de partida antantistă pentru ca România să renunțe la neutralitate a fost cel **din august-septembrie 1914**. El a fost generat de două evenimente decisive pentru soarta războiului mondial - ofensiva armatei ruse în Galiția, concretizată în ocuparea Lembergului și bătălia de la Marna¹. Primul eveniment a demonstrat că, Rusia în pofida înfrângerilor dela Tannenberg și lacurile mazuriene, rămâne, totuși, greu de învins. Al doilea, supranumit și „miracolul de la Marna”, a salvat Franța, perspectiva ca Germania să obțină o victorie rapidă pe front îndepărtându-se.

Sucesele armatei franceze pe frontul de vest și ale celei ruse pe frontul de est au generat o activizare a unor segmente ale clasei politice și opiniei publice autohtone. Profesorul Ioan Ursu scria în ziarul „Adevărul” că: „trenul României a sosit”², iar Nicolae Filipescu a considerat momentul propice pentru a presa guvernul să decidă intrarea alături de Antantă. La rândul lor, profesorii universitari din București, sub impulsul lui Thoma Ionescu, fratele lui Take Ionescu și rector al Universității bucureștene și apoi, cei din Iași au solicitat imperios părăsirea neutralității și aderarea la Antantă. Apogeul acestor manifestări proantantiste l-a reprezentat constituirea, la 26 octombrie/8 noiembrie 1914, a *Comitetului Acțiunii Naționale*. Din el făceau parte, între alții, Constantin I. Istrati, președintele Academiei Române, dr. Thoma Ionescu, Octavian Goga, Nicolae Filipescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Vasile Lucaciu, dr. Ion Cantacuzino, Simion Mândrescu etc. Scopul era organizarea de acțiuni, în special manifestații, pentru a forța guvernul să decidă alăturarea imediată a țării la Antanta.

Al doilea moment important a fost **intrarea Italiei în război, la 23 mai 1915**³. În iulie 1914, la declanșarea ostilităților, Italia și România au avut o situație geopolitică similară și au adoptat aceeași conduită politică, optând pentru neutralitate. De altfel, decizia autorităților de la Roma din august 1914, de a nu

¹ Detalii în Erich Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, préface du Général Buat, tome I, Payot, Paris, 1920, p.61-92.

² „Adevărul”, 1 septembrie 1914.

³ *La Romania nella Grande Guerra. Documenti militari e diplomatici italiani, 1914-1918*, a cura di Rudolf Dinu, Ion Bulei, Editura Militară, București, 2006.

intra în război alături de Puterile Centrale din care făcea parte, a influențat dezbaterile din Consiliul de Coroană de la Sinaia, care a hotărât ca România să rămână în afara conflictului¹.

Ulterior, cele două țări au încercat să-și coordoneze acțiunile, edificatoare fiind acordurile din 10/23 septembrie 1914 și 24 ianuarie/6 februarie. În primul cele două țări se angajau să nu iasă din neutralitate, fără un aviz reciproc de opt zile. Se stipula, de asemenea, și menținerea unui contact permanent între cele două părți în vederea coordonării acțiunilor. Al doilea avea o valabilitate de patru luni, cele două țări, angajându-se să se informeze și să se ajute reciproc în cazul unei acțiuni neprovocate din partea monarhiei dualiste. Pe linia contactelor intense între București și Roma, mai trebuie menționate și activitatea colonelului Vasile Rudeanu, șeful Direcției superioare a Armamentului din Ministerul de Război, în Italia, pentru contractarea de armament, muniții și alt material de război².

Dar, lucrurile nu au mers în direcția dorită, fiecare dintre cele două țări, dând prioritate interesului național. De ambele părți, negocierile bilaterale au fost destul de dificile, iar atmosfera generală nu a fost tot timpul destinsă.

„În cel de al doilea semestru al anului 1914, notează Dimitrie Ghyka, ministrul României la Roma, grija italiană era, înainte de toate, să împiedice România să pornească la război. Trebuia să fie reținută, pentru nevoile politicii interne italiene, frământate de nerăbdarea intervenționiștilor care nu încetau să frâneze guvernul Salandra, și pentru a păstra intactă poziția Italiei care, prin intrarea ei, mai târziu, în război, înțelegea să joace rolul mării puteri pe care România o urmează. Aceeași situație și același joc la București, pentru domnul Brătianu, care avea de făcut față la violenta presiune a naționaliștilor conduși de Nicolae Filipescu și Take Ionescu, puțin stînjenită de numărul mic de germanofili și de propaganda de la Berlin și Viena, generoasă în distribuirea de fonduri secrete, dar săracă în rezultate”³.

Intrarea Italiei în război a avut consecințe însemnate pentru România. Din punct de vedere strategic s-a pierdut un moment ce părea favorabil, o acțiune concertată a Italiei și României având, după calculele unor militari, avantaje însemnate pentru Antantă. În plus, izolarea României a devenit mai evidentă, marja de manevră s-a diminuat, iar presiunile celor două tabere au crescut.

¹ Ion Mamina, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p.27-51.

² Vasile Rudeanu, *Memorii din timpuri de pace și de război 1884-1929*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, Cavallioti, București, 2004.

³ Dimitrie Ghyka, *Memorii (1894-1940)*, traducere din limba franceză de Vasile Savin, Institutul European, Iași, 2004, p.190-191.

Totodată, decizia Italiei a contribuit la intensificarea acțiunilor opoziției antantiste asupra guvernului și dinastiei. În București și alte orașe al țării au avut loc manifestații de simpatie pentru Italia, prilej de a cere vehement autorităților să grăbească intrarea în acțiune alături de Antantă.

Momentul cel mai greu al neutralității românești s-a consumat în vara anului 1915 pe fondul marilor victorii ale armatelor germane și austro-ungare împotriva Rusiei. Aflată într-o situație extrem de grea, Petrogradul a cerut insistent intrarea în război al României, fiind dispus și la concesiile importante.

„Cu o siguranță matematică, notează I.G. Duca, ministrul Instrucțiunii și Cultelor în guvernul liberal, *fiecare înfrângere rusească pe frontul polonez era urmată de o nouă concesie făcută lui Brătianu. Iar când a căzut Varșovia, reprezentanții Antantei amenințară pe Brătianu că guvernele lor, în marea lor sollicitudine pentru România, încuviințaseră toate cererile noastre*”¹.

Câteva exemple sunt semnificative. La 7/20 iunie 1915, generalul Ianușkevici, șeful Statului Major rus solicita ca doleanțele României să fie satisfăcute, întrucât situația militară nu se ameliorează. Concursul ei ar fi prețios, mai ales că, exista posibilitatea ca ea să se alăture Puterilor Centrale, în condițiile în care armata rusă ar fi evacuat Galiția. În schimbul acceptării solicitărilor sale, România trebuia obligată să intre în război în decurs de cinci săptămâni².

La rândul său, Alexander Petrovici Izvolski, ambasadorul rus la Paris, după o convorbire cu Théophile Delcassé, ministrul de externe francez, în telegrama sa din 21 iulie/2 august 1915, către Petrograd, ajungea la concluzia că: „*concurusul României trebuia cumpărat cu orice preț*”³. În cazul unui insucces al negocierilor cu Bucureștiul, ceea ce ar fi însemnat trecerea ei în tabăra adversă și al unor înfrângeri pe front, continua diplomatul rus, opinia publică franceză ar fi socotit Rusia drept principala vinovată.

Pe acest fond la sfârșitul lunii iunie și începutul lui iulie 1915 s-a ajuns la cea mai gravă criză a neutralității, denumită de același I.G. Duca, *Incidentul Poklevski*⁴. În mod concret, Ion I.C. Brătianu i-a declarat ministrului rus la București, în contextul intrării Italiei în acțiune că, România se va alătura Antantei doar în cazul aprobării solicitărilor României. Odată ce ele vor fi acceptate, România va intra în acțiune nu imediat, ci într-un interval de circa patru

¹ I.G. Duca, *Op. cit.*, p. 28.

² *Documents diplomatiques secrets russes, 1914-1917*, p.194-196.

³ *Ibidem*, p. 198.

⁴ I.G. Duca, *Op. cit.*, vol. III, p. 28.

săptămâni. A dat și o declarație scrisă în acest sens. Cu o situație militară foarte grea, Rusia, prin vocea lui Poklevski-Koziel, a informat că a acceptat toate cererile Bucureștiului și i-a cerut să îndeplinească promisiunea. A fost un moment foarte delicat, România nefiind pregătită nici moral și nici material pentru a face acest pas extrem de important pentru viitorul națiunii române. Opinia publică nu ar fi acceptat hotărârea, iar intrarea în acțiune în condițiile defecțiunilor grave ale armatei ruse, ar fi dus, aproape sigur, la o înfrângere militară. S-ar fi compromis, poate definitiv, șansele de materializare a țelurilor sale.

Problema s-a rezolvat printr-un subterfugiu de ordin politic. Ion I.C. Brătianu și-a înaintat demisia, ceea ce a stârnit îngrijorarea puterilor Antantei. Exista perspectiva ca, pe fondul succeselor Puterilor Centrale, la putere să vină un guvern condus de o altă personalitate politică mult mai puțin favorabil cauzei aliate, cum ar fi de exemplu, Alexandru Marghiloman.

În fața acestei situații s-a ajuns la un compromis. Aliații erau de acord cu primirea României în alianță, acceptând și doleanțele acesteia, iar momentul intrării în acțiune urma să fie decis de autoritățile române.

De partea cealaltă, Puterile Centrale au apreciat că s-a creat cel mai favorabil moment pentru forțarea alăturării României, pentru a-i forța mâna. Ilustrativă în acest sens este consfătuirea din 23 mai/5 iunie-26 mai/8 iunie, de la Ministerul Afacerilor Străine al Austro-Ungariei în cadrul căreia s-au discutat concesiile teritoriale și de altă natură față de România. Au fost luate în discuție trei variante, printre care și cedarea întregii Bucovine, provincie aflată în componența Austriei și mici concesiile privind statutul românilor din Transilvania, supuși unui proces de deznaționalizare forțată de către autoritățile de la Budapesta.

Aduse la cunoștință autorităților române de contele Ottokar von Czernin, ministrul austro-ungar la București (în istoriografie se vorbește chiar de **un ultimatum**), ele n-au găsit ecoul scontat. La 10/23 iunie 1915, primul ministru Brătianu a respins propunerile făcute, prin Ottokar von Czernin, de Austro-Ungaria, de a intra în război împotriva Antantei, declarând că nu poate lua o decizie împotriva țării întregi.

A doua zi, 11/24 iunie 1915, Alexandru Marghiloman este vizitat atât de Czernin, cât și de von dem Bussche, ministrul german la București¹. Primul i-a

¹ Pentru activitatea ministrului german a se vedea: Claudiu-Lucian Topor, *Hilmar von dem Bussche Haddenhausen - ultimul plenipotențiar al Germaniei Imperiale acreditat la București*, în Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrati, Daniel Cain (editori), *Diplomație, societate și*

declarat că l-a văzut ieri pe Brătianu, „care se plimbă în lung și în larg și nu vorbește decât de răspunderea lui. Czernin crede, notează Marghiloman, că, în interesul României, n-ar trebui să piardă toate ocaziile”¹.

Cum Brătianu a refuzat oferta, cei doi diplomați ai Puterilor Centrale i-au cerut lui Marghiloman să facă un program care să cuprindă revendicările românești, probabil în perspectiva venirii lui la putere. Liderul conservator n-a dat curs sugestiei, astfel că, Centralii, în pofida eforturilor și al situației favorabile de pe front, n-au reușit să determine intrarea în acțiune a României².

Un alt moment posibil al intervenției României a fost cel **al intrării în război a Bulgariei alături de Puterile Centrale în toamna anului 1915**. Intrarea în război a Bulgariei a reprezentat un moment foarte dificil pentru neutralitatea românească. În primul rând, a contribuit la încercuirea strategică a României, fapt concretizat în întreruperea tuturor căilor de aprovizionare cu armament și muniții. După scoaterea Serbiei din război, linia Salonic-Niș-Turnu Severin a fost blocată, iar singura posibilitate rămasă, extrem de dificilă de altfel, era transportul materialelor de război în porturile rusești, Vladivostok și Arhanghelsk și de aici prin rețeaua căilor ferate, atât de întinsă a Imperiului rus.

În al doilea rând a existat o presiune mare din partea Puterilor Antantei pentru a determina România să intre în conflict, cu scopul ajutorării Serbiei. După opinia unor lideri militari și diplomați, aceasta era o ocazie foarte potrivită pentru ca România să-și dovedească buna credință și devotamentul față de aliați, mai ales că aceștia recunoscuseră revendicările Bucureștiului. Guvernul român a considerat că, o asemenea decizie este foarte riscantă și, prin urmare, nu a dat curs sugestiilor și presiunilor aliaților. Brătianu a argumentat că, orice amenințare la adresa Bulgariei va genera, în mod cvasiautomat, atacarea României, ceea ce s-ar fi răsfrânt negativ asupra întregii alianțe. Fără sprijinul militar al Antantei, în primul rând al Rusiei, fără concursul Greciei, soarta statului român era pecetluită.

Intrarea Bulgariei în război a prilejuit o intensificare a opoziției antantiste, care a cerut autorităților să părăsească neutralitatea și să se alătore Antantei, acesta fiind un moment prielnic pentru o astfel de decizie. „Federația Unionistă” a lansat proclamații, lideri ai săi au ținut discursuri înflăcărâte, presa a publicat articole

mondenități. *Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015, p.229-237.

¹ Alexandru Marghiloman, *Note Politice 1897-1924*, vol. I, 1897-1915, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1927, p.478.

² *Ibidem*, p.477-479.

ultimative la adresa guvernului, iar pe acest fond sunt sparte geamurile legațiilor austro-ungare și germane la București, ceea ce a creat dificultăți autorităților române.

Momentul Verdun - 1916

În sfârșit evenimentele militare decisive care a determinat intrarea României în război au fost bătăliile de la Verdun, Somme și ofensiva Brusilov. În acest sens, Constantin Argetoianu scria: „*Desigur că francezii obținuseră un mare rezultat prin dârza lor rezistență la Verdun, dar asalturile continuau cu aceeași intensitate, tunurile franțuzești se roșiseră trăgând, munițiile, cu tot circuitul trenurilor și automobilelor ce se stabilise, începeau să nu mai ajungă și Comandamentul francez voia totuși să evite cu orice preț cucerirea Verdunului. Intrarea României în război a apărut atunci Aliaților ca cea mai nimerită măsură pentru salvarea nenorocitei cetăți, căci prin această intrare, Statul Major german ar fi fost nevoit să deplaseze spre Carpați 20-30 divizii, pe care nu le putea lua decît de la Verdun. Ca să scape Verdunul, francezii ne dau ghies și puneau sulița în coastă lui Brătianu; Brătianu se tocmea și ridica tariful pe cînd rușii, mai indiferenți de soarta Verdunului, se lăsau greu*”¹.

Pe fondul mării încheștări din regiunea Verdunului² și a înaintării spectaculoase a armatelor rusești pe Frontul de est (ofensiva Brusilov³), presiunile puterilor Antantei au sporit considerabil, astfel că, guvernul român, în frunte cu Ion I.C. Brătianu, a considerat că se impunea ieșirea din neutralitate mai ales că aliații declarau că sunt gata să recunoască în scris solicitările Bucureștiului.

Pe lângă elementele de ordin politic, argumentele de ordin militar au avut o pondere sporită în decizia României de a intra în conflict. Armatele comandate de Brusilov aveau posibilitatea să pătrundă în câmpia ungară, germanii avînd dificultăți de a-i ajuta, întrucît pe frontul occidental, aliații pregăteau o mare ofensivă, iar pe frontul de la Salonic, trupele comandate de generalul Maurice Sarrail se pregăteau și ele de atac. În aceste condiții, aprecia același I.G. Duca: „*România ar face o greșeală de neiertat dacă ar lăsa pe ruși să pătrundă singuri în Ungaria*”⁴. Opinia aceasta era împărtășită și de Constantin Diamandy, ministrul român la Petrograd.

¹ Constantin Argetoianu, *Op. cit.*, p.259.

² Erich von Falkenhayn, *Le Commandement Suprême de l'Armée Allemande 1914-1916 et ses décisions essentielles 1914-1916*, traduction et avertissement par le Général de Division A.Niessel, Charles-Lavauzelle, Paris, 1921, p.149-226.

³ *Mémoires du Général Broussilov. Guerre de 1914-1918*, Préface de Général Niessel, Librairie Hachette, 1929, p. 184-188.

⁴ I.G. Duca, *Op. cit.*, p. 126.

Promisiunile Rusiei erau dublate și de asigurările occidentalilor privind îndeplinirea obligațiilor ce le reveneau pentru asigurarea corespunzătoare a intrării în acțiune a României.

Pe lângă promisiuni, liderii militari ruși au recurs și la presiuni și chiar ultimatumuri. Ilustrativă în acest sens este telegrama generalului Mihail Alexeev, șefului Marelui Stat Major al armatei ruse, din 5/18 iunie 1916, adresată colonelului Tatarinov, atașatul militar rus la București, pentru a fi adusă la cunoștința lui Ion I.C. Brătianu și a generalului Dumitru Iliescu, secretarul general al Ministerului Apărării Naționale. El scria: „*Je n'ai pas cru opportun jusqu' à présent de vous charger de faire les démarches ci-après aux dirigeants roumain concernant l'adhésion de leur armées a celles des Alliés, vu que je n'ai pas voulu gêner la liberté de leurs décisions. La situation militaire actuelle me force à vous charger de l'expliquer au Général Iliesco et de lui dire qu'il est difficile de s'attendre à ce que l'avenir fournisse des conditions plus propices a une entrée en action de la Roumanie [...] L'entrée en action de la Roumanie en ce moment aura un valeur correspondante dans le développement commun des efforts des Puissances Alliées, ce qui n'arrivera pas dans le cas où sa décision serait remise à une époque non définie. La situation commande aux Roumains de se joindre à nous maintenant ou jamais. Je vous autorise d'exposer a Monsieur Brătiano et au Général Iliesco ce point de vue du Commandant Suprême Russe*”¹.

În aceste condiții, sub presiunea amenințărilor și a promisiunilor aliaților din Antantă, România a decis intrarea în război alături de Antantă. La 4/17 august 1916, la București, s-au semnat convenția politică și convenția militată care stipulau condițiile acțiunii statului român².

Zece zile mai târziu, respectiv la 14/27 august 1916, Consiliul de Coroană³, întrunit sub conducerea regelui Ferdinand, a validat opțiunea guvernului, hotărând intrarea în acțiune alături de Tripla Înțelegere, fapt materializat prin declarația de război adresată Austro-Ungariei, în aceeași noapte⁴. Referindu-se la acest moment, ambasadorul Franței în Imperiul rus scria la 18 august 1916 (stil nou):

Vineri, 18 august 1916. *Brătianu și miniștrii guvernelor aliate au semnat ieri, la București, Tratatul de Alianță. [...] Istoria va spune dacă Brătianu a ales*

¹ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Contemporane, fond Casa regală, dosar 16/1916, f. 1.

² *România în Războiul Mondial 1916-1919*, vol. I, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1934, p. 9-14.

³ Ion Mamina, *Op.cit.*, p.53-87.

⁴ *România în Războiul Mondial 1916-1919*, vol. I, *Documente-Anexe*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1934, p.3-5.

bine ora. Eu continui să cred că, din exces de prudență sau de subtilitate, el a lăsat deja să treacă trei ocazii cu mult mai favorabile decât conjunctura actuală.

Prima ocazie a fost la începutul lui septembrie 1914, când rușii intrau în Lemberg. În acea vreme, Austria și Ungaria, surprinse, derutate, erau incapabile să apere frontiera de pe Carpați; românii ar fi găsit toate drumurile libere în fața lor.

A doua ocazie a fost în luna mai 1915. La acea dată, Italia tocmai intra în luptă. Din punct de vedere politic și militar, Rusia se afla în toată puterea sa. Venizelos conducea la Atena, iar Bulgaria încă ezita de care parte să treacă.

A treia ocazie, în fine, a fost acum două luni și jumătate, la începutul mării ofensive rusești, înainte de sosirea întăririlor germane și turcești în Galiția și Transilvania, înainte ca Hindenburg, „mareșalul de fier”, să fi dirijat pe frontul oriental toate eforturile virtuozității sale strategice.

Dar într-o acțiune niciodată nu trebuie să-ți pierzi vremea cu ipoteze retrospective, ele nu sunt valabile, nu sunt folositoare decât în măsura strictă în care luminează prezentul. Din acest punct de vedere, este evident că politica dilatorie a lui Brătianu a făcut mult mai dificilă, mult mai aventuroasă, acțiunea în care s-a angajat România. Constat, în plus, că, datorită greșelii sale, concursul armatelor rusești, aprovizionarea lor, transportul lor, adaptarea efortului lor la planul de acțiune din Balcani nu sunt pregătite. Lucrurile [din această privință] sunt încă în punctul în care se găseau în urmă cu șase luni, după discuțiile mele cu Filipescu.

Ralierea României la alianța noastră nu constituie mai puțin un eveniment de o înaltă importanță, nu numai pentru rezultatele pozitive ale războiului actual, dar încă pentru dezvoltarea ulterioară a politicii franceze în Europa de răsărit[...] ¹.

Dar, sub raport militar, momentul intrării României în război era nefavorabil, întrucât ofensiva Brusilov, se încheiase, germanii renunțaseră la ofensivă pe frontul de la Verdun și reușiseră să respingă ofensiva franco-britanică de la Somme și prin urmare au dispus de forțe pentru a crea o nouă armată, Armata a 9-a, pusă sub comanda lui Eric von Falkenhayn, fostul șef al Marelui Stat Major german. Cât privește, Armata de Orient, formată din divizii franceze, engleze, sârbe și italiene, era incapabilă să acționeze ofensiv.

Mai există un motiv pentru care momentul intrării României în război este considerat cel puțin nepotrivit de către unii specialiști. Este vorba de criza din Rusia care se profila cu destulă claritate. Încă din decembrie 1915, în scrisoarea trimisă kaiserului Wilhelm al II-lea, Eric von Falkenhayn evidențiază acest lucru, propunând

¹ Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, vol. II, 3 iunie 1915-18 august 1916, Paris, 1922, p.339-340.

schimbarea efortului de război din est, așa cum fusese în anul 1915, în vest, ceea ce a dus la bătălia de la Verdun. Un indiciu al acestei crize a fost schimbarea din funcția de ministru al Afacerilor externe al lui Serghei Sazonov, noul titular fiind Boris Stürmer, adept al înțelegerii cu Germania. De altfel, din vara anului 1916 au început tatonări discrete între cele două imperii pentru realizarea unei păci separate.

Mai este de examinat și teza lui Serghei Sazonov și anume că, România a fost forțată de către Rusia să intre în război, întrucât partida germanofilă din Rusia avea nevoie de un eveniment militar nefavorabil pentru a justifica pacea separată cu Germania. Înfrângerea previzibilă a României putea să reprezinte un astfel de motiv foarte plauzibil. În memoriile sale, el scria: „Împins de aliații noștri, influențați ei înșiși de opinia publică care se arăta nervoasă, șeful Marelui Stat Major rus, generalul Alekseev, s-a găsit constrâns să ceară, la sfârșitul lunii august 1916, înaintarea României [a armatei române - *n.n.*] în Austria [Austro-Ungaria - *n.n.*] sub sancțiunea, în caz de refuz, de a o priva de avantajele acordate. Stürmer vedea în acest [eveniment] un mare succes diplomatic. Era, din contră, o greșeală foarte bine prevăzută de Statul Major General. Noi nu eram în stare să ajutăm trupele române și să le facem să scape neatinse din confruntare. Doi ani de lupte teribile atinseseră puternic armata și munițiile noastre, deja insuficiente încă de la începutul [războiului] : acum ele erau aproape în întregime epuizate.

Fiecare soldat, fiecare pușcă ne erau indispensabile pentru a menține pe germani pe linia unde reușisem să oprim invazia lor în teritoriul rusesc și iată că trebuia să acoperim și să apărăm un nou aliat, care nu avusese timp într-o perioadă de doi ani de tergiversări, să se organizeze din punct de vedere militar.

Viitorul a dovedit cât de prețioasă ne-ar fi fost conservarea neutralității României și cât de nefastă ne-a fost intrarea ei în război.[...] ¹ (sublinierea noastră).

Dar, momentul intrării trebuie analizat sub raport politic. Or, pe acest plan, aliații din Antanta, presați de situația lor militară, au recunoscut în scris, revendicările teritoriale ale României. Acest lucru s-a dovedit hotărâtor pentru ca autoritățile de la București, recte primul ministru Ion I.C. Brătianu, să treacă Rubinconul.

Decizia crucială a Bucureștiului trebuie conexasă și cu intențiile Austro-Ungariei de a intra în tratative de pace. Or, această idee materializată putea să reprezinte o lovitură pentru România, care se vedea lipsită de posibilitatea de a-și materializa scopurile sale.

¹*Les années fatales. Souvenirs de M.S. Sazonov, ancienministre des Affaires Étrangères de Russie (1910—1916)*, Payot, Paris, 1927, p. 286-287.

Concluzii

Hotărârea de abandonare a neutralității și de intrare în război alături de Antanta a aparținut în mare măsură lui Ion I.C. Brătianu. Nu a fost una ușoară, liderul politic liberal fiind conștient de marile dificultăți ale gestului său și de imensa responsabilitate pe care și-o asuma. Ilustrativă în acest sens este și discuția cu fiul său Gheorghe I. Brătianu la începutul lunii august 1916. La remarcă lui Gheorghe I. Brătianu că, există în istoria națională două linii de conduite, primul ministru a replicat: *„Și pe urmă zici că erau în politica noastră două curente: unul de smerenie și altul de ridicare. Aceasta este drept: până și Vodă Bibescu spunea la '48: „Soarta acestei țări e de-a fi în veci smerită”. Dar cu astfel de idei, n-am fi ajuns acolo unde suntem acum; era nevoie de revoluția dela '48 ca să le schimbe. De ce pilda și chipul lui Mihai Viteazul sunt mult mai vii astăzi în poporul nostru, decât chiar figura lui Ștefan cel Mare? Fiindcă a dat o formă reală aspirațiilor noastre. Și noi ne putem găsi în astfel de împrejurări: nu știu cum se va desfășura războiul, putem să fim învingători, putem avea soarta Serbiei, dar vom fi confirmat, în mod imprescriptibil, drepturile noastre asupra pământului nostru”*.

- „Atunci ...

- „Vezi, momentul de față e hotărâtor. Dacă se încheie pacea fără noi, vom fi zdrobiți între o Ungarie mare și o Bulgaria mare. Trebuie să văză lumea ce voim și pentru ce voim ...”.

Ploaia începuse să cadă mai repede. „Simioane, zise tatăl meu, oprește mașina și dă jos acoperitoarea”. Conversația se întrerupse tot atât de neașteptat cum începuse. Cu acest îndreptar am intrat în război”¹.

Urmare a celor prezentate, se poate conchide că, decizia guvernului român de a intra în război la 15/28 august 1916 are o motivație complexă, în care intră considerente politice, militare, psihologice, economice etc. Chiar dacă sub raport militar, momentul nu era favorabil, acceptarea scrisă a revendicărilor românești de către cele patru mari puteri ale Antantei a reprezentat factorul hotărâtor care a prevalat în hotărârea primului ministru Ion I.C. Brătianu, susținut de liberali, de a pune capăt neutralității. Hotărârea a fost validată zece zile mai târziu de Consiliul de Coroană.

¹ Gheorghe I.Brătianu, *File rupte din cartea războiului*, p. 22.

BIBLIOGRAFIE

1. Argetoianu Constantin, *Pentru cei de mîine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. II, partea a IV-a, 1913-1916, Editura Humanitas, București, 1991;
2. I.G. Duca, *Memorii*, vol. II, *Neutralitatea. Partea II (1915-1916)*, ediție și indice adnotat de Stelian Neagoe, Editura Helikon, Timișoara;
3. Erich von Falkenhayn, *Le Commandement Suprême de l'Armée Allemande 1914-1916 et ses décisions essentielles 1914-1916*, traduction et avertissement par le Général de Division A.Niessel, Charles-Lavauzelle, Paris, 1921;
4. Ghyka Dimitrie, *Memorii (1894-1940)*, traducere din limba franceză de Vasile Savin, Institutul European, Iași, 2004;
5. Erich Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, préface du Général Buat, tome I, Payot, Paris, 1920;
6. *La Romania nella Grande Guerra. Documenti militari e diplomatici italiani, 1914-1918*, a cura di Rudolf Dinu, Ion Bulei, Editura Militară, București, 2006;
7. *Les années fatales. Souvenirs de M.S. Sazonov, ancienministre des Affaires Étrangères de Russie (1910—1916)*, Payot, Paris, 1927;
8. Mamina Ion, *Consilii de Coroană*, Editura Enciclopedică, București, 1997;
9. Marghiloman Alexandru, *Note Politice 1897-1924*, vol. I, 1897-1915, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu”, București, 1927;
10. Mémoires du Général Broussilov. Guerre de 1914-1918, Préface de Général Niessel, Librairie Hachette, 1929;
11. Paléologue Maurice, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, vol. II, 3 juin 1915-18 août 1916, Paris, 1922;
12. Polizu-Micșunești, *Nicolae Filipescu. Însemnări 1914-1916*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1936;
13. General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997;
14. Rudeanu Vasile, *Memorii din timpuri de pace și de război 1884-1929*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Dumitru Preda și Vasile Alexandrescu, Cavallioti, București, 2004;
15. Topor Claudiu-Lucian, *Hilmar von dem Bussche Haddenhausen - ultimul plenipotențiar al Germaniei Imperiale acreditat la București*, în Claudiu-Lucian Topor, Alexandru Istrati, Daniel Cain (editori), *Diplomație, societate și mondenități. Sfârșit de „Belle Époque” în lumea românească*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015;
16. Torrey Glenn, *România în Primul Război Mondial*, traducere din limba engleză de Dan Criste, Meteor Publishing, București, 2014.

CALCUL RAȚIONAL SAU SIMBOLISM IDENTITAR (NAȚIONAL)?

ROMÂNIA ÎN FAȚA DECIZIEI DE A INTRA ÎN MARELE RĂZBOI

Dr. Șerban Filip Cioculescu,

cercetător II, Institutului pentru
Studii Politice de Apărare și Istorie Militară
(ISPAIM)
e-mail: serban.cioculescu@fspub.unibuc.ro

***Abstract:** A century ago, in the spring of 1916, policy makers still negotiating with representatives of Romania Entente possibility entry into what would be called the Great War. Already negotiate only with the Entente, not with the Central Powers, because internally camp had imposed Entente and King Ferdinand accepted the government's preference for Entente Bratiano. Romania was at the end of a two-year period of neutrality, but it was obvious that in terms of systemic was a state revisionist, because they wanted from the masses and the elites, to bring the country territories populated mainly by Romanian (Transylvania, Banat) or that not only were mainly inhabited by Romanian, but had been part of the body historic Romanian lands being drawn arbitrarily by a great empire, Russia - it is about Bessarabia - and Austro-Hungarian Empire - Bucovina North. Economically, the war who alone Western and Eastern Europe, especially after the fall of Serbian trade with France and Britain had collapsed, while the Austro-Hungary and Germany flourished¹, but this has not changed preferences of elites in power.*

***Keywords:** The Great War, the Entente, policymakers, elites, neutrality, international relations.*

¹ Keith Hitchins, *Romania 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 2013, p. 326.

Din diverse memorii, scrisori și din arhive știm în general cum gândeau factorii de decizie de la București și ce calcule își făceau. De asemenea, putem constata dacă au avut dreptate sau dacă s-au înșelat. Evident, dacă vrem să utilizăm instrumentele teoriei relațiilor internaționale și pe cele ale analizei de politică externă trebuie să plecăm de la asumția că, România anului 1916 era un actor rațional pe scena internațională, în sensul că dorea să-și maximizeze câștigurile și să minimizeze costurile¹. Teoria Realistă și cea Neorealistă, dar și școala Neoliberală au în comun această premiză, a alegerii raționale și a statului ca actor unitar și cu acces deplin la informația relevantă. Sistemul internațional din anul 1916 era unul multipolar, cu tendință de bipolarizare prin existența celor două mari alianțe ostile – Antanta și Cvadrupla Alianță. De asemenea, altă premiză comună este cea a anarhiei – în lipsa unui guvern mondial care să coordoneze autoritar statele, fiecare stat este liber să facă pace sau război, fiind vorba de un drept suveran. Însă, începând cu anii '50-'60 ai secolului trecut, când în lumea anglo-americană s-a dezvoltat disciplina numită *Analiza Politicii Externe* (FPA) a apărut noțiunea de „raționalitate limitată” (*bounded rationality*)². Cu alte cuvinte, decidenții, deși vor să judece rațional situațiile de politică externă, în realitate sunt marcați profund de aspectele psiho-cognitive specifice personalității lor (sistem de credințe, cod operațional, hartă cognitivă), de anturaj (consilieri, burocrati) și de factorii interni (regim politic, partide, coaliții de guvernare, grupuri de interes, opinie publică etc.) sau externi (polaritate, alianțe etc.), de accesul incomplet la informație, factori care limitează libertatea de acțiune a statului. De aceea, ne propunem să analizăm câțiva factori ce afectează decizia la nivel individual și de grup, spre a constata posibila sau probabila abatere de la un model „pur” al actorului rațional.

¹ Andrei Miroiu, în volumul: „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București, p.12-13. Acesta afirmă că, elitele politice s-au manifestat ca actor rațional în 1916, judecând în termeni de tip cost-beneficii, excluzând „variantele deciziilor pur-patriotice”, cu toate că factorul patriotic a jucat și el un rol. El crede că, Marile Puteri au perceput intrarea României în război ca pe o probabilitate mărită de a schimba decisiv echilibrul de putere la nivel sistemic. În acest sens este menționată de regulă disperarea Kaiserului Wilhelm când a primit știrea ralierei României la Antantă, acesta spunând că, războiul e pierdut. Aceste relatări aparțin de fapt generalului Ludendorff, în memoriile sale.

² Chris Alden; Amnon Aran, *Foreign Policy Analysis: New Approaches*, Routledge, London, 2011, 27-28.

Marele Război – costuri și beneficii pentru România

România a fost înfrântă de Puterile Centrale pe câmpul de luptă, așa cum se știe, semnând Armistițiul de la Buftea și apoi Tratatul de pace de la București în 1918, dar prin victoria generală a Antantei a obținut majoritatea teritoriilor populate cu români din Imperiul Austro-Ungar, odată cu destrămarea acestuia. De asemenea, a obținut și Basarabia, prin destrămarea Rusiei, stat ce ne fusese aliat în război. Așadar, scopul major al intrării în război a fost nu doar atins, ci chiar depășit, cu toate că, Banatul a fost împărțit cu Serbia. România a obținut astfel circa 156.000 km², ajungând la 296.000 km², și-a mărit populația cu încă 8,5 milioane locuitori, ajungând la 16.250.000 locuitori în 1919. Astfel că, doar aproximativ 600.000 de români se găseau în alte țări după tratatele de pace. În 1920, cam 30% din populație era formată din minorități, față de 8% în 1912, la recensământ. Potențialul industrial al României a crescut cu 235% în 1919 față de 1916, mai ales grație aportului adus de Banat și Transilvania¹.

Dar și costurile participării la război au fost foarte mari. Țara a pierdut peste 300.000 de militari (morți, răniți, dispăruți) din totalul de circa un milion și încă pe atât victime civile cauzate direct sau indirect de război (boli contagioase, mizerie etc.). În total este vorba de aproximativ 10% din populația țării calculată la nivelul anului 1914, fiind una dintre cele mai mari rate ale pierderilor umane dintre toți beligeranții, raportat la populație. Desigur, se putea și mai rău – de pildă precum Serbia, care a pierdut cam 27% din populație (60% din cea masculină), adică peste un milion de locuitori din 4,5 milioane. La noi o generație întreagă de tineri născuți între 1880 - 1895 a fost decimată, iar acest deficit a fost greu de acoperit în perioada interbelică. Parțial s-a compensat cu venirea de cadre tinere din Ardeal, Banat și Bucovina, oameni pregătiți temeinic în fostul imperiu dualist, poligloți, competenți profesional. De asemenea, pierderile economice au fost estimate de istorici la circa 72.000 milioane lei aur².

În 1916, adepții aderării la Antantă erau mai ales liberalii și o ramură a conservatorilor, o bună parte din ofițerii armatei, din opinia publică, pe când adepții „Puterilor centrale” (sau „germanofili”, termen creat spre a forma un antonim pentru „francofili”) aveau de partea lor politicieni conservatori, precum P.P. Carp, liberali anti-ruși, precum C. Stere, numeroși intelectuali, dar și ofițeri superiori. Trebuie să privim cu atenție situația internațională din vara anului 1916, ca să înțelegem cum vedeau decidenții români posibilitatea ca țara noastră să intre

¹ Keith Hitchins, *Op.cit.*, p. 331.

² *Idem*, p. 331-332.

în război. În general, forțele Antantei și ale Puterilor Centrale se aflau într-un echilibru instabil și cu perspectiva scăzută a unei posibile victorii rapide a uneia dintre tabere prin strategii ofensive, de surprindere și superioritate materială asupra inamicilor, mai degrabă victoria fiind prin defectarea unor aliați. Probabilitatea ca SUA să intre în război era una scăzută, cu toate că, Washingtonul nu dorea sub nici o formă o hegemonie germană în Europa. Dacă pe frontul de Vest, bătălia de la Verdun deja se purta staționar, cu foarte multe victime, și se caracteriza prin existența tranșeelor și supremația sistemelor și armelor defensive, în Est Rusia reușise să provoace mari pierderi Austro-Ungariei prin teribila ofensivă Brusilov (iunie-septembrie 1916) și să o învingă în Galiția și Bucovina. Însă în septembrie 1916, ajutate de Germania, trupele austro-ungare aveau să stopeze ofensiva rusă, evitând căderea Budapestei. De aceea, credem că, România ar fi avut un avantaj dacă intra în război în iunie în loc de august, pentru că austro-ungarii și germanii nu ar fi avut multe trupe pentru frontul din Ardeal. Pe frontul din Sud, la Salonic, britanicii și francezii nu se pregăteau de un asalt major contra forțelor otomane, bulgare și germane, după ce nu au putut salva Serbia de dezastrul invaziei Puterilor Centrale, doar o parte din armata sârbă trecând munții Albaniei și ajungând în Grecia, unde a fost folosită în luptă de anglo-francezi.

Ca să analizăm comportamentul de politică externă și de securitate al României recurgem la paradigma actorului rațional, de la care curentul Realist și Neorealist împrumută imaginea statului ca actor rațional, unitar și omniscient, care urmărește maximizarea avantajelor și minimizarea costurilor. Desigur că, decidenții ce acționau în numele interesului național al României o făceau într-un mod care să aducă beneficii cât mai mari țării și să diminueze riscurile aferente unui război. Dacă paradigma respectivă s-ar aplica într-un mod matematic, cantitativist, ar trebui măsoarați kilometrii pătrați, resursele naturale și populație provinciilor la care România aspira: Transilvania, Banat, Bucovina, Maramureș respectiv Basarabia și Bugeacul. Se presupunea că, aportul cel mai mare de cetățeni, teritorii și resurse constituie scopul rațional al deciziilor ce urmau a fi luate. Evident, teritoriile austro-ungare erau mai întinse și mai bogate în populație și resurse (inclusiv cu aport industrial semnificativ) decât cele controlate de Rusia (Basarabia era preponderent agrară și înapoiată în plan tehnologic), așadar România a ales să se alieze cu Antanta printr-o opțiune de tip rațional. Dar, a existat și o preferință non-rațională, la nivel afectiv. După cum arată Lucian Boia, „*Transilvania strălucea mult mai tare*

decât *Basarabia în imaginarul românesc*¹ din cauza propagandei pro-unire și a mitului politic al teritorului-leagăn pentru națiunea română. De asemenea, opinia publică din România era pro-franceză, ceea ce explică și acceptarea riscului unei alianțe cu Rusia, actor care se comportase abuziv față de România după războiul antiotoman din 1877, obligându-ne la schimburi forțate de teritorii.

Guvernul Ion I.C. Brătianu teoretic a avut de ales în mod rațional între trei opțiuni: neutralitate până la final, alianță cu Antanta și alianță cu Puterile Centrale. În realitate, pe parcursul anilor 1915-1916 „echipa Brătianu” a negociat doar cu Antanta, nemaexistând și cealaltă opțiune de alianță.

Credem că, factorii psiho-cognitivi specifici liderilor au jucat un rol major în luarea deciziei de beligeranță, deoarece au influențat credințele, ideile și normele acestora. De aceea, abaterile față de un model pur de „*rational choice*”, față de paradigma realistă și neorealistă, pot fi importante, dovedind așa numita „*bounded rationality*” (raționalitate limitată) specifică decidentului în situație de criză politico-militară majoră².

De ce a fost preferată Antanta?

România a avut un tratat secret cu Germania și Austro-Ungaria, care a fost valabil peste 20 de ani, însă de el nu știau nici măcar toți miniștrii cabinetelor succesive și nici opinia publică, majoritar antantofilă. După care în vara lui 1914 s-a decis trecerea la starea de neutralitate. Se știe că, în al doilea război balcanic, Viena susținuse pretențiile de mărire teritorială ale Bulgariei, în dauna Serbiei și Greciei și fusese ostilă deciziei României de a cere în compensație Cadrilaterul, decizie susținută însă de Rusia prin vocea ministrului de externe Sazonov³. De aceea, liberalii români în general erau anti-Dubla Monarhie, mai ales după ce devenise clar că, nici Germania nu putuse convinge Viena să fie mai favorabilă intereselor românești. Opinia publică românească devenise și ea majoritar ostilă intereselor austriece în Balcani, și nu accepta felul în care dubla monarhie trata drepturile minorității românești din Ardeal.

¹ Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2014, p.69.

² Gigerenzer Gerd; Selten Reinhard, *Bounded Rationality: The Adaptive Toolbox*, MIT Press, 2002.

³ C. Clark, *Sleepwalkers*, Penguin Books, London, 2013, p. 278.

Cristopher Clark susține că, Serghei Sazonov a încurajat în secret România să ceară un teritoriu bulgar încă de la începutul verii anului 1913, spre a o „pedepsi” pentru că, în ciuda ajutorului rusesc constant, inclusiv în momentul declarării independenței de stat, a preferat să facă jocurile Austro-Ungariei. Vizita Țarului Nicolae al II-lea la Constanța lăsa să se întrevadă o epocă nouă în relațiile dintre București și Petersburg, marcate în general de neîncredere.

În plan strategic, dacă România ar fi fost aliată cu Puterile Centrale, așa cum stăteau lucrurile până în iulie 1914, s-ar fi completat flancul sud-estic, legătura terestră dintre dubla monarhie, Bulgaria și Turcia și am fi ajutat Austro-Ungaria să apere linia Carpaților, eventual în atacul contra Serbiei sau o puteam ajuta să ducă mai multe trupe spre a lupta în Galiția și Bucovina. Cu ajutorul dat de austro-ungari și de germani ne-am fi putut apăra pe Prut contra Rusiei. Poziția strategică a României ar fi fost mai ușor de apărat. Dar liderii liberali în frunte cu Ion I.C. Brătianu au ales Antanta, deși factorii de incertitudine erau mai numeroși, calculele putând fi greșite. Deși la final România a fost în tabăra victorioasă, nu se poate spune că Brătianu a calculat exact și a anticipat cu precizie matematică deznodământul. Hazardul a jucat și el un rol. Cunoscând activitatea propagandistică a lui Lenin și a bolșevicilor ruși se putea anticipa o revoluție de stânga în Rusia, în special dacă războiul nu era victorios. Eventual putea fi prevăzut un eșec al frontului de la Salonic, după eșecul dezastruos al debarcării din Galipoli. Însă, nu și înfrângerea României în fața Bulgariei la Turtucaia.

Brătianu și „echipa” sa au negociat îndelung cu Rusia și Franța, în special, căutând să obțină toate teritoriile populate cu români din cadrul Dublei Monarhii¹ (Bucovina până la Prut, Banatul în întregime, Transilvania și teritoriile cu români până lângă Seghedin). Din partea Rusiei, Sazonov nu accepta ca Rusia să renunțe la Bucovina (accepta doar granița între Siret și Suceava) și Serbia la Banat (ținutul Torontal). Rusia fusese desigur iritată de refuzul României din 1915 de a lăsa trupe ruse să tranziteze țara noastră spre a ajuta Serbia atacată pe două fronturi. De aceea, premierul ungar mai spera ca România să aleagă coaliția Puterilor Centrale, din teama de a nu fi atacată simultan din sud și din nord-est. Generalul rus M.V. Alexeiev, deși destul de brutal față de cererile românești ca Rusia să aducă o armată în Basarabia (urmând apoi a fi mutată în Dobrogea, spre a presa Bulgaria) și să existe o ofensivă rusească din Baltica în Bucovina (spre a ține ocupate forțele Dublei Monarhii), în timp ce anglo-francezii trebuiau să aducă 500.000 de soldați pe frontul din Salonik, a acceptat să aducă 10 divizii în Sudul Moldovei². Politicieni și militari cu rang înalt din Rusia încercau să minimalizeze importanța intrării României în război de partea Antantei, preferând să ofere doar promisiuni vagi. În schimb, ambasadorul Dublei Monarhii la București, Ottokar Czernin intuia în primăvara anului 1916 că, România va prefera Antanta, mai ales dacă

¹ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, București, 2014.

² Anastasie Iordache, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată*, Editura Paideia, București, 1998, p. 221.

armatele ruse reușeau să spargă frontul din Galiția și Bucovina. El afirma că, Brătianu așteaptă trei lucruri: victorii rusești decisive pe frontul nordic, arme din partea aliaților și culegerea recoltelor de pe câmp¹.

Sindromul „wishfull thinking” și subestimarea Bulgariei

România pare să fi acceptat din start că, va lupta pe două fronturi, exact ca Germania și Austro-Ungaria (până când Italia s-a declarat beligerantă și au fost trei fronturi), dar având de apărut un front imens, ce urma linia Dunării (de la intrarea în țară până la Marea Neagră) și a arcului Carpaților. Armata nu era suficient de dotată cu armament modern, de asemenea, muniția nu era îndestulătoare, iar aliații occidentali ne trimiteau cu dificultate arme și muniții prin Rusia. În plus, după cum arată Glenn Torrey, „În campania din 1916 s-au pierdut 80% din puști, 50% din artilerie și 85% din mitraliere”². Se estimează că, Armata României dispunea în vara anului 1916 de doar 430 de ofițeri superiori, inclusiv generali cu pregătire avansată (din totalul de 20.000 ofițeri), așadar prea puțini ofițeri de stat major, și nu toți erau distribuiți în unități operative, total insuficient pentru numărul de comandamente formate în vederea mobilizării³. De asemenea, Școala Superioară de Război și-a întrerupt cursurile între 1914 și 1919, iar ofițerii în rezervă adesea nu aveau o pregătire adecvată.

Nu aveam graniță decât cu Rusia, dintre statele aliate, iar aceasta deja din anii anteriori se arătase iritată de încăpățânarea României de a nu muta armata și guvernul dincolo de Prut, unde forțele noastre s-ar fi putut integra în mecanismul militar rusesc, pierzând autonomia strategică. Istoricii arată că, între România și Rusia, la nivel de elite politico-militare, domnea neîncrederea⁴. De aceea, ar fi trebuit să se conștientizeze riscul ca Rusia să nu fie un aliat solid, care să ne ajute în caz de necesitate, ci unul capricios și chiar periculos. Episodul tezaurului românesc depozitat la ruși, la sugestia acestora, avea să sporească acest sentiment. În plus după plecarea lui Sazonov din postul de ministru de externe, noul ministru de la Petrograd era un adept al negocierilor secrete cu Berlinul spre a scoate rapid

¹ *Idem*, p. 224-225. Dacă trupele ruse intrau în Transilvania Brătianu era pregătit să accepte intrarea imediată a armatei române în război de partea Antantei.

² Glenn E. Torrey, *Op. cit.*, p.89.

³ Istoricul Ion Giurcă, în volumul „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București, p. 83-84.

⁴ Ion Bulei, în volumul „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București, p. 92. El descrie relațiile dintre armata română și cea rusă ca un melanj de neîncredere și suspiciune, comandanții militari ruși fiind și foarte aroganți în relațiile cu omologii români.

țara din război! Evident, liderii români nu cunoșteau aceste detalii...

Teoretic, România nu avea nici o șansă să reziste dacă inamicii austro-ungari și bulgari își concentrau forțele disponibile contra sa, deoarece armata națională nu era destul de numeroasă și de bine dotată spre a acoperi uniform acest front extrem de larg. Însă, se sconta pe ajutorul aliaților, care prin ofensivele din Galiția, Bucovina, Salonic dar și prin frontul din Verdun urmau să oblige Viena, Budapesta și Sofia să își împartă forțele. Prin atacarea Austro-Ungariei și defensiva înaintată față de Bulgaria, de fapt Bucureștiul adopta un fel de mini-plan Schlieffen, însă unul bazat masiv pe forța de atac a aliaților mai puternici. Clar, România nu ar fi putut învinge singură armatele austro-ungare (peste 3 milioane de soldați cu tot cu rezervele mobilizate), așa cum Germania spera să învingă Franța în august-septembrie 1914.

Liderii români, în frunte cu premierul liberal Ion I.C. Brătianu, par să fi suferit de sindromul super-optimismului (*wishfull thinking*): au supraevaluat forța militară și industrială a propriei țări, ajutorul aliat și au subestimat puterea militară a Bulgariei și Austro-Ungariei. Bulgaria fusese înfrântă practic fără să se poată opune pe câmpul de luptă în războiul balcanic din 1913, ne cedase Cadrilaterul și armata română fusese la un pas să ocupe și Sofia. Nu era considerată un adversar de calibrul nostru. S-a dat prea puțină importanță forței ofensive a Bulgariei, stat care investise foarte mult în armată de la începutul secolului XX. Se credea la București că bulgarii nu vor îndrăzni să atace în Dobrogea dacă acolo vor fi trupe rusești. Dar, era logic și rațional să se constate că, totuși bulgarii aveau un avans față de noi în Marele Război – demaraseră operațiile în toamna lui 1915 și contribuiseră la zdrobirea Serbiei, alături de austro-ungari și germani. Bulgaria fusese finanțată, înarmată și pregătită de germani, cu toate că o parte a populației, elitelor politice și militare simpatiza încă cu Rusia. În februarie-martie 1913, în atacul contra fortăreței otomane Adrianopole, bulgarii fuseseră capabili de atacuri folosind aviația, poate primele bombardamente aeriene din Europa conform istoricului R.J. Crampton.

Pe ansamblu, în 1916, atât Bulgaria cât și România erau state revizioniste, cu pretenții teritoriale față de vecini. În iulie 1914, Sofia primise un împrumut de 500 de milioane de leva aur de la un consorțiu bancar din Germania¹. Încă din toamna anului 1915 Bulgaria devenise un fel de satelit al Germaniei: moneda germană și ce austro-ungară circulau ca monede oficiale, germanii controlau căile ferate și

¹ R.J. Crampton, *Bulgaria 1878-1918*, New York: East European Monographs, 2006. Mai existase în 1914 și o tentativă a Franței de a oferi un credit masiv Bulgariei, cu condiția să cumpere arme franceze. Această înțelegere fusese extrem de dorită de Rusia dar nu s-a finalizat.

telefonie. Uzinele Krupp aprovizionau armata bulgară cu piese de artilerie. În plan politic era sprijinită de Austro-Ungaria în dauna Serbiei. Așadar, decidenții români puteau presupune încă din 1914 că, probabilitatea alegerii de către Sofia a taberei Puterilor Centrale era destul de mare, pentru că, Antanta nu îi putea promite părți din Serbia sau Grecia fără acordul acestora. Dar în primul an de război Bulgaria s-a declarat neutră, spre a negocia cu ambele alianțe și a obține maximul de teritorii populate cu bulgari în Macedonia și Tracia. Decidenții din România ar fi trebuit să știe că, anii de război 1912-1913 și 1915-1916 nu sleiseră total de putere Bulgaria, aceasta având încă o armată destul de numeroasă și bine echipată și contingente anuale de tineri incorporabili care în parte compensau pierderile de peste 100.000 militari în cele două războaie balcanice din 1912-1913. Reușise în 1913 să mobilizeze cam 30% din totalul bărbaților, adică aproximativ 600.000 de soldați, cu puțin sub România anului 1916. În plus era și experimentată, călită în urma luptelor cu otomanii, sârbii și grecii.

România nu a putut ajuta Serbia în octombrie 1915 printr-un atac contra Bulgariei, deoarece era încă în stare de neutralitate. De aceea nu ar fi putut permite nici trecerea armatei ruse pe teritoriul ei în ajutorul sârbilor, așa cum solicitase Petersburg-ul. Cu armata și guvernul în exil în insula Corfu, Serbia ca stat dispăruse de pe hartă (sau, mai corect spus, era un „stat în exil”), fapt cu care comandanții germani și bulgari se mândreau în discuții private. Rusia ceruse în 1915 României și Greciei să ajute Serbia invocând tratatul defensiv greco-sârb din 1913, contra Bulgariei. Viena fusese extrem de nemulțumită de acțiunea anti-bulgară a României din 1913, Sofia fiind deja pionul regional al Dublei monarhii. Ulterior în 1914 țara noastră se declarase neutră și cum Serbia era beligerant rezulta că legal nu aveam nici un fel de obligații față de aceasta. Dar în acest fel, prin înfrângerea sârbilor, Bulgaria devenise mai puternică, astfel că, spre deosebire de statele Antantei, Puterile Centrale aveau continuitate terestră neîntreruptă între Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Imperiul Otoman. Ocupând părți din Albania „centralii” aveau acces și la Marea Adriatică. Trupe bulgare se aflau în Macedonia ocupată, altele avansaseră și în nordul Greciei în 1916, ocupând sate și orașe (Drama, Seres, Kavalla), sporind presiunea asupra frontului de la Salonic. Probabil că, Bulgaria suferea de supra-extindere (*overstretching*), compensând totuși cu ajutorul german dat în trupe, instructori și arme.

Ipoteza Z – alegerea „patriotică” a lui Brătianu

Conducerea politică a României, mai ales premierul Brătianu, a ales așadar atacul contra austro-ungarilor în Transilvania, spre a elibera acest pământ pe care majoritatea populației române îl râvnea și nu cum cereau unii militari atacarea Bulgariei. La fel ca și în Germania, Franța, Rusia, exista și la noi acel „cult al ofensivei” – se credea că cel care atacă primul, prin surprindere, are un avantaj decisiv asupra celui ce se apără. S-a recurs la *Ipoteza Z* din panoplia planificării Statului Major, în dauna ipotezei de atac prioritar la sud de Dunăre, neatractivă pentru „echipa” Brătianu deoarece Bulgaria era văzută ca un actor slab și nu avea nici teritorii locuite compact de români, pe care să le anexăm spre a mulțumi opinia publică. Mai mult, Brătianu s-a opus vehement ca România să declare război și Bulgariei și Germaniei, spre a nu părea stat agresor. Întărirea forțelor române în Ardeal în schimb era văzută ca act patriotic de dezrobire a fraților subjugăți de dubla monarhie. Și urma să beneficieze teoretic de sprijinul forțelor ruse care din Galiția și Bucovina prin ofensivă susținută puteau deschide avansarea pe direcția Budapesta, obligând Viena să mute trupe din Ardeal spre a evita colapsul, ceea ce convenea României. Pe flancul sudic, Armata a III-a română trebuia să blocheze orice ofensivă a Bulgariei, deja ocupată cu frontul din Salonic. În același timp forțe rusești urmau să ajungă în Dobrogea, și să avanseze pe aliniamentul Cernavodă-Medgidia. Împreună românii și rușii puteau înainta apoi în teritoriul inamic din Bulgaria, pe linia Rusciuk-Varna, spre a o împiedica să mai conteze în încheștarea cu Austro-Ungaria, deoarece bulgarii trebuiau să lupte simultan și contra franco-britanicilor pe frontul grecesc de la Salonic. Spre deosebire de momentul de început al Marelui Război, în 1916 nu se mai credea că va fi un război scurt, de câteva luni.

Gândind în termeni strict strategici, România ar fi trebuit poate să atace direct și din plin Bulgaria de preferință în toamna anului 1915 sau în primăvara anului 1916, cu o pregătire ofensivă prealabilă și să încerce scoaterea ei din luptă sau distrugerea unei mari părți a forțelor sale armate, în timp ce grosul forțelor bulgare se lupta cu sârbii și apoi cu anglo-francezii în Grecia. Sofia făcuse în 1915 unele pregătiri pentru o confruntare posibilă cu România, dar ar fi putut fi surprinsă cu un atac preventiv. Dar, Brătianu s-a opus iar, România așteptând până în vara anului 1916, ratând mai multe momente bune de a intra în război. Din păcate nici în septembrie 1916 nu am putut conta pe aliatul rus, comandantul forțelor ruse, generalul Andrei Zaionchkovski nu a vrut sau nu a putut să execute ordinul de a ajuta ofensiva română în Turtucaia. Rusia nu a vrut să piardă trupe și

echipament în lupta cu Bulgaria, stat mic și cu orientare tradițională pro-rusă, pro-slavă. Evident, Petersburgul dorea mai ales să obțină Strâmtoarea turcești și Constantinopolul, dar nu considera probabil că Bulgaria e o piedică reală în calea acestui deziderat. După înfrângerea Berlinului și a Vienei, se estima că Sofia se va reorienta către Rusia imediat, aceasta fiind protectorul tradițional al intereselor bulgare în Balcani. Sau poate Rusia spera ca România să scoată Bulgaria din ecuație fără contribuție rusească. De asemenea, aliatul rus nu a desfășurat o ofensivă care ar fi fost foarte utilă României, cea din Pasul Tătarilor, din Ucraina subcarpatică. Rusia promisese un ajutor de circa 200.000 trupe, care poate că ar fi schimbat soarta luptelor din Dobrogea, însă nu s-a materializat atunci, în toamna anului 1916. Forțele (mici) sârbești din Dobrogea au refuzat să ajute România la Turtucaia, aflând că, Banatul era promis integral țării noastre. Fără ruși și sârbi, am luptat singuri în acea bătălie pierdută contra bulgarilor.

În ce privește frontul de Sud, să spunem că, destinul dramatic al Serbiei s-a datorat în parte și încăpățânării acesteia. Serbia, sprijinită de Rusia, nu vruse în prima parte a anului 1914 să cedeze măcar o bucată din Macedonia (fostă otomană), spre a ajuta Antanta să coopteze Bulgaria și astfel să își salveze flancul estic, evitând încercuirea și atacul pe mai multe fronturi. Dacă Serbia ar mai fi luptat în septembrie 1916, România ar fi avut un aliat cu care să se coordoneze contra Bulgariei și Austro-Ungariei. Totodată, fără Bulgaria de partea lor, Puterile Centrale puteau eșua în a cuceri Serbia, cum se întâmplase și în 1914. În 1915-1916, cu Italia intrată în război și Rusia inițial victorioasă în Galiția, se putea anticipa o înfrângere a Austro-Ungariei, ceea ce ar fi lăsat România liberă să ocupe Ardealul, Bucovina și Banatul, cu armatele unu, doi și Armata de Nord, evident dacă putea menține poziția defensivă la Sud de Dunăre. Teama lui Brătianu era ca nu cumva Rusia să ocupe Ungaria și Ardealul fără ca România să fi ieșit din neutralitate, deoarece a primi „cadou” Ardealul de la Petersburg (Petrograd) nu era deloc convenabil pentru diplomația română. Ulterior, Rusia nu a oferit ajutor suficient României nici în Bucovina și nici în Dobrogea, în timp ce pe frontul din Salonic anglo-francezii nu aveau voința să declanșeze un atac violent contra bulgarilor, turcilor și germanilor ca să le limiteze forța atacului direcționat spre nordul Dunării.

Rusia avea să cedeze apoi sub impactul atacului german pierzând teritoriile „poloneze”, fiind evident vulnerabilizată de revoluția din februarie 1917, de aceea nu s-a mai putut opune eficient Germaniei. Berlinul avea să îi folosească pe Lenin și pe colegii săi, finanțând așadar efortul de comunizare a Rusiei, și scoțând-o în mod

ingenios din luptă. (Așadar Karl Marx a fost cetățean german, iar Germania a ajutat concret la instalarea comunismului în Rusia, pentru ca peste douăzeci de ani prin Hitler să determine avansul comunismului în Europa Centrală!). După succesul revoluției bolșevice din octombrie, România a rămas singură, fără aliatul rus, nemaiputându-se opune teribilei forțe a Germaniei. Ba chiar riscând o revoluție comunistă adusă de soldații ruși, aflați în plină debandadă. Soldații bulgari și turci au comis atrocități în Dobrogea, de asemenea, jefuind teribil această provincie. Dacă persoana regelui Ferdinand fusese în pericol după Armistițiul de la Buftea, când unele cercuri din Germania doreau să aducă pe tronul României o altă familie regală, ulterior comuniștii ruși amenințau însăși ideea de monarhie.

România a atacat impetuos în 14-15 august, pătrunzând în Ardeal, ajungând în localitatea Pui, la 37 km de Călan și la 50 km de Hunedoara. Cugir, Călan, Hunedoara erau centre metalurgice esențiale pentru efortul de luptă austro-ungar. Germania a adus în grabă Divizia 187 de infanterie, Corpul alpin bavarez și apoi tot de pe frontul de la Verdun, încă 16 divizii de infanterie în noiembrie 1916. Speriat de succesele românești în Ardeal, contra unei Austro-Ungarii care deplasase grosul trupelor spre a face față mai ales Rusiei și secundar Italiei, în condițiile în care armata română putea ocupa și Valea Mureșului, pe unde trecea o cale ferată strategică cu terminal în Sighișoara, și Valea Someșului, Kaiserul Wilhelm I-a destituit pe mareșalul Von Falkenheyn din funcția de șef al marelui Cartier German și l-a trimis în Transilvania spre a organiza trupele pentru rezistență. Germania a creat o armată, a nouă, pe fondul stăgnerii bătăliei de la Verdun, aruncând-o spre frontul estic. Dar, România a oprit brusc și eronat avansul pe frontul ardelean pe 26 august (8 septembrie), spre a stabili frontul bulgar și a apăra capitala, ceea ce a dat timp Germaniei și Austro-Ungariei să aducă forțe noi în Ardeal, Banat și Bucovina.

Iar episodul Turtucaia, dezastrul din 24 august (6 septembrie) 1916, perfect evitabil afirmă acum istoricii, a avut un impact psihologic și politic major asupra României, sugerând că, țara nu este pregătită pentru un război pe mai multe fronturi contra unor mari puteri și a unora regionale, de asemenea, arătând neîncrederea populației în clasa politică inefficientă și coruptă. Între entuziasmul din 14 august și deznădejdea din 24 august trecuseră doar zece zile, cu adevărat fatidice. Ofensiva din Ardeal durase doar 10 zile, între 14 - 24 august și fusese oprită spre a trimite forțe pe frontul de sud. Odată cu Consiliul de război de la Periș, pe 15 septembrie 1916, la sugestia generalului Averescu, planul strategic avea să se schimbe, efortul ofensiv principal direcționându-se spre trecerea Dunării prin efectuarea unei acțiuni

de surprindere la Flămânda în zona Giurgiu-Oltenița, adică forțarea Dunării și atacarea din flanc a forțelor bulgaro-germane care luptau cu cele române pe axa sud-nord. Din contră, generalul Prezan solicitase continuarea ofensivei din Ardeal, insistând că, Rusia va oferi sprijinul necesar, iar efortul românesc de pe frontul bulgar prin Armata a treia urma să fie consolidat doar cu trimiterea a maxim două divizii de infanterie. Opinăm că, România se putea mulțumi cu o apărare eficientă pe flancul sudic, folosind avantajele tranșeelor și artileriei, ale Dunării, fiind greu de crezut că, armata bulgară (minus forțele de ocupație din Grecia de Nord), fie și condusă de mareșalul Mackensen, ar fi putut să treacă Dunărea și să amenințe Bucureștiul. Nici măcar nu trebuia recuperat imediat Cadrilaterul, războiul putând fi victorios și fără a dispune constant de integritatea teritorială, mai ales că, Dunărea asigură o linie defensivă naturală excelentă. România de fapt a încercat să spele rușinea de la Turtucaia, printr-o victorie majoră asupra armatei bulgare, nerealizând că, în acest timp Austro-Ungaria primea sprijin masiv german spre a bloca ofensiva viitoare a României pe frontul de Nord și Vest. România a cedat inițiativa pe frontul de Nord fiind copleșită de invazia venită de pe două direcții, având din start de apărat un front imens.

Concluzii

România nu și-a putut îndeplini planurile strategice din toamna anului 1916 din cauza sprijinului inconsistent dat de aliați (mai ales de ruși), însă la fel de adevărat este că, înfrângerea atât de umilitoare de la Turtucaia s-a datorat calității slabe a comandamentului, lipsei de comunicare și orgoliilor diversilor comandanți de armate, precum și slabei înzestrări cu piese de artilerie și mitraliere a armatei naționale.

Înfrângerea României din 1916 a avut ca efect și accesul larg al Germaniei în special la resursele energetice și alimentare ale României, ceea ce a permis continuarea războiului cu o anumită eficiență până când, Statele Unite ale Americii au intrat decisiv în luptă și au adus trupele necesare pe frontul de Vest. Paradoxal, România învinsă a contribuit cu resurse la efortul militar al Puterilor Centrale, este drept că, involuntar. Dar și dacă am fi fost aliați cu acestea tot am fi fost practic obligați să îi aprovizionăm cu cantități mari, așa cum a procedat Bulgaria, pe care pretențiile germane au sleit-o de resurse mai ales alimentare. Bulgaria a jefuit bunuri din Dobrogea și a dezorganizat viața economică a acestei regiuni românești, încercând să o acapareze cu totul¹ dar, fiind blocată de

¹ Încă din 1912 când au avut loc la Londra negocierile de pace după primul război balcanic, Bulgaria ceruse toată Dobrogea, iar România doar o rectificare de frontieră prin cedarea unor mici teritorii de

Germania care nu dorea să ofere Sofiei tot acest teritoriu. Ieșirea României din război a permis Centralilor să mute trupele care luptaseră pe frontul românesc pe alte fronturi, mai ales în Vest, dar avantajul nu a fost important deoarece între timp soseau în Europa trupele americane.

Recent istoricul Lucian Boia a exprimat opinia că, România ar fi putut obține „gratis” teritoriile pe care le-a primit prin Tratatul de la Versailles și fără să lupte, menținând neutralitatea până la final și apoi folosind armata intactă spre a ocupa aceste teritorii de la imperii învinse și în curs de destrămare¹. În felul acesta ar fi fost cruțate viețile a peste 400.000 de români – reamintesc, cu totul țara a pierdut circa 10% din întreaga populație ca urmare a participării la război. Există cel puțin două slăbiciuni structurale ale acestui tip de argumentație. În primul rând, statele Antantei nu ar fi recunoscut probabil apartenența Transilvaniei, Banatului, Bucovinei și chiar a Basarabiei la România, iar țări „revizioniste” precum Ungaria și URSS ar fi avut mai multă legitimitate în contestarea dreptului României de a deține aceste teritorii. Desigur, autoritățile române ar fi putut să organizeze plebiscite în provinciile pe care le dorea alipite, dar li s-ar fi reproșat prezența armatei române acolo și influențarea rezultatului final. Poate că, Franța și Marea Britanie nu ar fi trimis trupe contra României (nu au făcut-o nici când ocupasem Budapesta în vara anului 1919), dar am fi fost izolați, fără sistemul defensiv creat de Franța în Europa de Est. A nu se uita că, SUA nu au recunoscut unirea Basarabiei cu România din cauza modului în care aceasta se făcuse, fără organizarea de referendum popular. Totuși, Grecia a intrat târziu în război (iulie 1917), a avut doar 5000 de soldați morți și a luat Bulgariei toată ieșirea la Marea Egee, pe lângă o parte din Macedonia. De asemenea, a luat și alte teritorii otomane.

În al doilea rând, fără România de partea sa nu putem fi siguri totalmente că, Antanta ar fi câștigat războiul sau mai corect spus, că ar fi rezistat până când SUA au intrat în război. Intrarea României în război a ușurat presiunea germană pe frontul de la Verdun, lucru calculat și dorit de Franța, țara care a insistat cel mai mult să intrăm în război. Neutralitatea până la final urmată de obținerea prin forță a unor teritorii locuite majoritar de români ar concretiza scenariul actorului

către bulgari. Franța și Rusia susțineau România, iar Austro-Ungaria susținea Bulgaria. Era clar deja, că Bucureștii nu mai dorea să fie efectiv aliat cu Berlin și Viena. Totuși, nu trecuseră decât câțiva ani de când Rusia și Bulgaria semnaseră un tratat secret (1909). Vezi A. Voicu, *România și războaiele balcanice*, Historia, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/rom-nia-i-r-zboaiele-balcanice, accesat pe 10 aprilie 2016. De asemenea, Anastasie Iordache, *Criza politică din România și războaiele balcanice (1911-1913)*, București, Editura Paideia, 1998.

¹ Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2014, p. 84-85.

„blatist” din simulările economice, punând în evidență paradoxul acțiunii colective și tendința de a avea acces la un bun colectiv fără asumarea costurilor.

Repet, în plan strict militar, dacă ne-am fi alăturat Puterilor Centrale nu luptam pe două fronturi, dar am fi suportat tăvălugul forțelor rusești pe frontul estic și în Dobrogea, cu ajutor probabil din partea Germaniei (arme, instructori, similar cu ce a primit Bulgaria), și cu o dificilă și improbabilă coordonare cu Bulgaria. Desigur, Berlinul ne-ar fi putut convinge să cedăm Cadrilaterul vecinilor de la sud, promițându-ne la schimb teritorii din actuala Ucraină.

Alegând Antanta și asumându-și un război pe două fronturi, în condițiile în care fiecare front era extrem de lung (Dunărea și Munții Carpați), iar armata națională insuficient echipată, cu prea puțini ofițeri educați în școli superioare de război, cu un Mare Stat Major lipsit de șef o bună bucată de timp (generalul Vasile Zottu era doar de formă în postul respectiv)¹, cu scurgeri de informații către inamici privind planurile de luptă, având contiguitate teritorială cu un singur aliat (Rusia), care în prima fază a luptelor, anul 1916, nu și-a îndeplinit obligațiile de a aduce trupe în sprijin, decidenții politici ai României și-au asumat un nivel de risc extrem de mare. Dacă ar fi ales cealaltă alianță, Cvadrupla, costurile umane și materiale ale luptei ar fi fost poate mai mici, fără să fie vreo certitudine că efortul României ar fi înclinat balanța către aceasta, înainte ca SUA să intre în război, cu efect decisiv. De asemenea, dacă nu lua Cadrilaterul sau îl ceda la timp, ori dacă intra în război în toamna lui 1915 atacând prin surprindere Bulgaria și ajutând Serbia și frontul de la Salonic, putea contribui la izolarea teritorială a Imperiului Otoman de Dubla Monarhie². De asemenea, trebuie discutată și posibilitatea ca România să fi procurat cumva și să fi folosit gaze toxice spre a facilita pătrunderea în dispozitivul defensiv bulgar la Flămânda – exista un bazin de experți în chimie, s-ar fi putut fabrica sau importa asemenea substanțe care în acei ani nu erau încă interzise de convenții internaționale.

Pentru România a fost un război consimțit, un *war of choice* nu *war of necessity*, așa cum fusese cazul Serbiei, obligată să se apere încă de la începutul Marelui Război. Acesteia nu i s-a oferit ocazia de a fi neutră, putea doar accepta ultimatumul umilitor al Vienei cu toate punctele sale, spre a evita războiul, limitându-i-se suveranitatea. Deși părți mari din teritoriul național (peste 50%) au fost ocupate vremelnic, populația românească nu a avut parte de masacre și crime

¹ Petre Otu, în volumul „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București, p. 66.

² În 1915 Rusia a insistat pe lângă România să cedeze Bulgariei Cadrilaterul spre a o atrage în Antantă.

de război precum cele comise de armatele bulgară și austro-ungară contra civililor sârbi sau de armata germană contra civililor belgieni. Proporția de soldați uciși în război raportată la totalul armatelor și la populații a fost probabil mai mare în România decât în Franța sau Germania, Italia etc. deși, România a luptat doar aproximativ doi ani din cei patru ai războiului mondial. Lupta contra tuturor statelor din Cvadruplă, pe fronturi foarte întinse și cu o slabă dotare materială, de asemenea, slaba capacitate sanitară în situația existenței refugiaților în Moldova explică numărul mare de victime.

Dar, în final țara noastră a avut o doză mare de noroc istoric, fiind celebră afirmația ironică a lui P.P. Carp că, având atât de mult noroc nu mai este nevoie de politicieni eficienți. Nu se poate spune că, Brătianu a intuit exact în august 1916 cum vor evolua lucrurile și că în final vom fi în tabăra victorioasă. Pentru el și cei din jurul său a fost mai degrabă vorba de *wishfull thinking* izvorât din patriotism fervent. S-a plătit un preț foarte mare, mai ales în vieți omenești, dar România a ieșit mult extinsă în plan teritorial și demografic, ceea ce sugerează că, totuși calculele strategice ale „echipei Brătianu” s-au dovedit corecte.

Nu știm cum vor vedea generațiile viitoare decizia din august 1916: ca expresie a patriotismului sincer și a dorinței de a avea o Românie Mare sau doar un capriciu al clasei politice care urmărea obiective simbolice și materiale fără să se uite prea atentă la suferințele românului obișnuit. Însă, istoria nu poate fi ștearsă, nici modificată, de aceea trebuie să acceptăm și să încercăm să înțelegem cum au gândit decidenții români astfel încât, au preferat să părăsească confortabila neutralitate care durase doi ani.

BIBLIOGRAFIE

1. Alden Chris; Amnon Aran, *Foreign Policy Analysis: New Approaches*, Routledge, London, 2011;
2. Boia Lucian, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Editura Humanitas, București, 2014;
3. Bulei Ion, în volumul „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București;
4. Clark C., *Sleepwalkers*, Penguin Books, London, 2013;
5. Crampton R. J., *Bulgaria 1878-1918*, New York: East European Monographs, 2006;
6. Gigerenzer Gerd; Selten Reinhard, *Bounded Rationality: The Adaptive Toolbox*, MIT Press, 2002;
7. Giurcă Ion, în volumul „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București;
8. Iordache Anastasie, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată*, Editura Paideia, București, 1998;
9. Iordache Anastasie, *Criza politică din România și războaiele balcanice (1911-1913)*, București, Editura Paideia, 1998;
10. Keith Hitchins, *Romania 1866-1947*, Editura Humanitas, București, 2013;
11. Miroiu Andrei, în volumul: „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București;
12. Otu Petre, în volumul „90 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial”, Occasional Paper, anul șase, 2007, nr. 9, ISPAIM, Editura Militară, București;
13. Torrey Glenn E., *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, București, 2014;
14. Voicu A., *România și războaiele balcanice*, Historia, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/rom-nia-i-r-zboaiele-balcanice

NICOLAE TITULESCU ȘI INTRAREA ROMÂNIEI ÎN VÂLTOAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Conf. univ. dr. Marin Badea

Institutul de Istorie și Studii Cantemiriene,
UCDC București

Lect. univ. dr. Camelia Brîncoveanu

Institutul de Istorie și Studii Cantemiriene,
UCDC București
e-mail: brincoveanu.camelia@yahoo.com

***Abstract:** Assassinated in Sarajevo had a resonance in Romania. The reactions of politicians were not just spontaneous and outspoken polarized: solidarity with Serbia and bringing to the fore the case of Romanians in the occupied territories of the Austro-Hungarian Empire. Public opinion was divided in two camps quickly: one that ruled Romania entered the war on the Entente (by far the majority) and the other to respect the treaty of alliance with the Central Powers.*

Nicolae Titulescu was stated as a partisan alliance with the Entente Powers. He supported the neutrality of Romania, as absolutely necessary in the second half of 1914 and early 1915. It was also issued for Romania's war against Austria-Hungary, so the Central Powers. However, almost P.N.L. and Ion I.C. Brătianu.

***Keywords:** neutrality, instinct national war of liberation, national unity full military conflagrations, military-political blocs.*

Oamenii proeminenți ai vieții politice din România, aflați la guvernare sau în opoziție, au tresărit brusc în momentul producerii atentatului de la Sarajevo (28 iunie/11 iulie 1914) considerând că, transformarea acestei scânteii într-o confruntare militară de proporții era de neevitat. Totodată, această evoluție a evenimentelor către un război continental sau chiar mai amplu, ar fi putut deschide calea către unele modificări în ceea ce privește geografia politică a Europei. Nu au fost puține vocile care au comentat „momentul Sarajevo” și pericolul declanșării unei conflagrații militare, având în vedere că, la acest fapt contribuise evoluțiile economice și social-politice anterioare, precum perioada celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și primul deceniu al secolului XX¹. Amintim în acest sens cristalizarea celor două blocuri politico-militare – Tripla Alianță și Antanta – sau crizele internaționale, precum disputa franco-germană pentru Maroc (1905–1906), ocuparea de către Austro-Ungaria a Bosniei și Herțegovinei (1908), războiul italo-turc (1911) sau războaiele balcanice (1912–1913).

Astfel, în învolburarea politico-militară care se prefigura pentru România, era de așteptat să se pună în mișcare marele său proiect al unității naționale depline, ceea ce și-a găsit repede o reflectare clară și răspicată în opiniile exprimate de oamenii politici, practic de întreaga opinie publică, determinată a rosti zi de zi numele Transilvaniei. De asemenea, Carol I, după o lună de la izbucnirea războiului, a simțit nevoia de a-și avertiza prietenii și aliații de la Viena și Berlin că, îi va fi imposibil să mobilizeze armata și să acționeze împotriva Rusiei, întrucât „chestiunea românilor din Transilvania a stârnit un val de sentimente potrivnice Ungariei din partea populației române”².

Între timp, poziția României față de război a fost stabilită la Consiliul de Coroană de la Sinaia (21 iulie/3 august 1914), în cadrul căruia punctul de vedere al primului-ministru Ion I.C. Brătianu a fost tranșant, riguros prin conținut, prin forța argumentelor și rigoarea demonstrației: „Noi, spunea șeful guvernului român, în cadrul istoric amintit, cerem ca România să rămână neutră. Tratatul, precum s-a arătat, nu ne obligă, dar, chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate

¹ Eric Hobsbawm, *Era capitalului*, Editura Cartier, București/Chișinău, 2000, p.94-101.

² Cf. Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014, p.18.

admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără ca măcar să-și fi dat osteneala de a ne vesti. Sentimentul public, aproape în unanimitate, e împotriva războiului. Apoi, soarta românilor de peste munți, idealul național al românismului sunt chestiuni pe care un guvern nu le poate nesocoti. Dacă în lucrările mici se poate trece peste sentimentul public, în ceasurile mari ale vieții naționale, oamenii de stat trebuie neapărat să ție seama de voința poporului. Să rămânem, deci, neutri. E probabil că și Italia va avea aceeași atitudine. Să așteptăm desfășurarea evenimentelor. După toate prevederile, războiul va fi, probabil, lung. Vom avea deci prilejul să ne mai spunem părerile”¹.

Treptat, după declararea stării de neutralitate, în rândurile oamenilor politici și ale opiniei publice s-au cristalizat trei curente atitudinale: unul care se pronunța pentru intrarea României în război de partea Antantei (cel mai dinamic și mai influent curent), al doilea care opta pentru intrarea în război de partea coaliției Puterilor Centrale și al treilea, influențat vizibil de atitudinea guvernului și îndeosebi, a primului-ministru Ion I.C. Brătianu, de menținere a țării în stare de neutralitate. Această atitudine se datora nu din motive de oportunitate în raport cu evoluția fronturilor, ci pentru că, era nevoie de o pregătire economică care să susțină efortul militar deosebit de greu, precum și de o pregătire politico-diplomatică, vizând o alianță cu Antanta, pentru care se conturase anumite premise în anii anteriori. Astfel, opțiunile guvernului, ale lui Ion I.C. Brătianu, văzute din perspectivă istorică, erau pentru o alianță cu Puterile Antantei. De altfel, reorientarea politicii externe românești către Antanta începuse odată cu criza bosniacă (1908) și s-a cristalizat în timpul războaielor balcanice. Drept urmare, Ion I.C. Brătianu în momentul în care Regele Carol I i-a încredințat mandatul de a forma un nou guvern (1 ianuarie 1914) și i-a amintit de proaspăta reînnoire a tratatului de alianță cu Puterile Centrale (februarie 1913), ar fi replicat: „Mă îndoiesc, Sire, că un guvern român ar putea să pună în aplicare un asemenea tratat”².

Amintim că, printre oamenii politici care au acționat ca adepți ai reorientării politicii externe românești, a fost și Nicolae Titulescu, urmându-l îndeaproape pe Take Ionescu, liderul Partidului Conservator Democrat (el însuși membru al acestui partid), fiind alături de Ion I.C. Brătianu și alți lideri ai Partidului Național Liberal. Ca deputat, N. Titulescu exprima credința că, României după criza balcanică îi reveneau: „datorii noi, atât în afară, cât și, mai ales, înăuntru”. În privința acestor datorii Titulescu preciza: „În politica externă, România are de azi

¹ Victor Atanasiu, *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979, p.39.

² Cf. Marin Badea, *Istoria românilor. Epoca modernă*, Editura Pro Universitaria, București, 2010, p.218.

înainte o datorie bine definită – să lucreze fără preget ca opera Conferinței de pace de la București să fie păstrată și consolidată”¹. Prin urmare, își exprima convingerea că „o politică de raporturi amicale cu toate statele, fără deosebire, și o politică de strânsă prietenie cu statele de peste Dunăre, se impun”. Totodată, oferea un exemplu care, să susțină posibilitatea promovării unei asemenea politici: rezultatul fericit cu care s-a soldat intervenția diplomatică a României la încheierea Tratatului de pace greco-turc, considerat a fi primul act concret prin care, în timp de pace, România și-a exercitat influența în afară².

Intensa colaborare a lui Nicolae Titulescu cu liderii P.N.L., îndeosebi cu Ion I.C. Brătianu, Vintilă I.C. Brătianu, I.G. Duca (o colaborare mult mai strânsă decât cea realizată de Take Ionescu cu liderii P.N.L.), a fost facilitată de similitudinea pozițiilor față de necesitatea reluării procesului istoric de reforme, în vederea intensificării modernizării societății românești, ca de exemplu restructurarea relațiilor de proprietate în lumea satului și a sistemului electoral. Pentru Titulescu un imperativ de-a dreptul acut era, ca după depășirea crizei balcanice, oamenii politici să acționeze pentru: „o întocmire nouă, bazată pe mai multă dreptate pentru mase”, subliniind (ca parlamentar), că: „lărgirea dreptului de vot și stabilirea unei reparațiuni echitabile a proprietății, prin toate mijloacele necesare pe care împrejurările le reclamă, fac parte din preocupările conservatorilor democrați”. Acest fapt a atras aprobarea sonoră a deputaților liberali, având în vedere că, Ion I.C. Brătianu lansase în septembrie 1913 un asemenea program de guvernare.

În opinia lui Nicolae Titulescu, necesitatea urgentă de punere în mișcare a unui mare ciclu reformist deriva din conținutul relațiilor care existau între politica externă a țării și politicile interne, conform căruia: „România nu poate fi mare în afară decât în măsura în care e tare înăuntru”, considerând că: „izbânzile țării în afară au precipitat rezolvarea chestiunii noastre sociale”, ca de exemplu problema agrară.

Când a izbucnit războiul, Partidul Conservator Democrat, prin vocea lui Take Ionescu, a lansat lozinca: „Ardealul și unitatea națională”, o lozincă care a făcut epocă, a devenit un crez intim, de certă factură populară, fiind expresia a ceea ce tot Take Ionescu a definit-o drept: „politica instinctului național”. Această politică îmbrățișată de Nicolae Titulescu, avea să spună după aproape un an (3 mai 1915), că: „România a fost pusă în fața clipei care trebuie să decidă de toate străduințele trecutului întunecat și vitreg și de toate făgăduielile viitorului ei luminos și falnic; clipă supremă pe care am întrezărit-o cu toții în visurile noastre

¹ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura Științifică, București, 1967, p.109.

² *Ibidem*.

de mărire, clipă pe care nu îndrăzne să spera o vedea sosind generațiunea chemată s-o trăiască”¹. Pentru concretizarea unei asemenea necesități istorice (unirea Transilvaniei cu țara), Titulescu a acționat ca un veritabil tribun, având intervenții tipice unui orator de excepție, fie în Parlament, fie la întrunirile politice organizate în București sau în alte orașe ale țării.

Asemenea inițiative, de organizare a unor ample adunări populare, urmate de demonstrații de stradă, pentru ca România să intre în război de partea Puterilor Antantei s-au intensificat, mai ales după moartea lui Carol I (27 septembrie/10 octombrie 1914). De altfel, Titu Maiorescu consemna în notițele sale zilnice, că: „agitarea franco-rusofilă nu mai are margini”. De asemenea, pe 18 noiembrie 1914, parlamentarii conservatori democrați, printre care și Nicolae Titulescu, s-au reunit și au adoptat în unanimitate o hotărâre conform căreia: „România trebuie să se alieze cu Tripla Înțelegere (Antanta) pentru îndeplinirea idealului național”².

Prin urmare, România trebuia să obțină pe calea alianței politico-militare cu Antanta și prin intermediul forței, înlăturarea granițelor care îi împiedica pe români să-și ducă viața împreună, sub cupola unuia și aceluiași stat, „a acelor granițe care sunt ca niște tăieturi adânci și dureroase în corpul viu al națiunii, a acelor granițe care, dacă nu vom reuși să le spulberăm, ne vor încătușa ca zidurile unei temnițe, la umbra căroro viața se ofilește și se stinge”³.

În desfășurarea evenimentelor, care răscoleau de un an de zile zone întinse ale Europei, Nicolae Titulescu credea cu o enormă patimă, că trebuie să-și găsească împlinirea și idealul românesc al unității naționale depline, participarea României la marea înclăștare militară fiind dictată de „instinctul neamului”. Expresia acestuia era considerată de Titulescu a fi: „sufletul românesc, răscolit de amintirile istorice, răscolit de destinul lui măreț pe care de-a pururea l-a întrevăzut în zare răscolit de puterea momentului prin care trece, sufletul românesc, mai treaz și mai sus azi ca oricând, ordonă ca acțiunea să nu întârzie”⁴.

Totodată, în virtutea unei gândiri politice logice, Nicolae Titulescu afirma că, România angajându-se în război, putea și trebuia „să iasă întregă și mare”. Însă, afirma viitorul mare diplomat la un miting organizat la Ploiești: „România nu poate fi întregă fără Ardeal! România nu poate fi mare fără jertfă. Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă

¹ *Ibidem*, p.141.

² „Acțiunea” din 19 noiembrie 1914.

³ Nicolae Titulescu, *Op.cit.*, p.141-142.

⁴ *Ibidem*, p.142.

răzbunare, e fătărnicia care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertatea! Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care îndepărtează vrăjmașul, e viața care cheamă viața! Ne trebuie Ardealul! Nu putem fără el! Vom ști să-l luăm și mai ales să-l merităm!”¹.

Cu neutralitatea, atât de necesară în momentul în care s-a hotărât, transformată în „adăpostul din dosul căruia ne puteam pregăti și puteam aștepta ziua cea mare”, nu se mai putea ajunge la unirea Ardealului cu țara. Aceasta devenise în opinia lui Titulescu din 1915 „pânza de păianjen pe care cel mai inocent zefir o poate rupe în bucăți”².

Din punct de vedere politic, Titulescu era convins că: „Fără jertfe sângeroase și bogate, fără frăție de arme și de durere, nici o piatră de graniță nu se va muta din locul ei”³. Altfel spus: „Nu se ia Ardealul cu neutralitatea, chiar dacă neutralitatea și-a avut rostul! Și-a avut rostul pentru că neutralitatea noastră n-a fost nici calcul, n-a fost nici teamă!”⁴. Totodată, pregătirile economice și militare întreprinse de guvern înregistrau o serie de progrese, iar în plan politico-diplomatic România a evitat cu succes presiunile exercitate asupra guvernului, asupra lui Ion I.C. Brătianu, fie de către Puterile Centrale, fie de cele ale Antantei.

Cu toate acestea, Nicolae Titulescu în mai 1915 credea că: „România nu-și poate prelungi neutralitatea peste limitele trebuințelor sale și mai ales peste limitele demnității sale”⁵. Altfel spus, intrarea în război sau așteptarea mult prea prelungită, devenise pentru Titulescu una cu tente de-a dreptul „înfricoșătoare”. În contextul istoric respectiv, filo-antantistul hotărât, care era Nicolae Titulescu, înfățișa alternativa în următoarea manieră: „sau România pricepe datoria pe care i-au creat-o evenimentele în curs și atunci istoria ei abia începe, iar viitorul ei va fi o răzbunare prelungită și măreață a umilințelor ei seculare; sau România mioapă la tot ce e «mâine», cu ochii mari deschiși la tot ce e «azi» nu pricepe și înlemnește, stă pe loc și atunci istoria ei va înfățișa pentru vecie exemplul, unic și mizerabil, al unei sinucideri viețuite”⁶.

Fiind alături de P.N.L., de Ion I.C. Brătianu, Nicolae Titulescu nu critica menținerea cu orice preț a stării de neutralitate, întrucât dorea să-și exprime

¹ *Ibidem*; Iulia Stănescu, *Nicolae Titulescu și Transilvania*, în: *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahovene*, 1995-1996, p.63-68.

² Nicolae Titulescu, *Op.cit.*, p. 143.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p.144.

credița sa intimă conform căreia „acei ce ne conduc nu vor uita o clipă că ei întrupează azi înalta concepțiune morală a românismului ca forță civilizatoare! Și că aceasta s-ar impune mai lesne printr-o atitudine decât printr-un argument, mai lesne printr-un act de eroism decât printr-o negociere prelungită”¹.

După un an de la rostirea acestor cuvinte de către Nicolae Titulescu, România intra în război, aducând în numele nevoii de libertate, unitate și independență națională o imensă jertfă de sânge. O jertfă în numele căreia Titulescu avea să pledeze cu o strălucire aparte la Paris, Londra, Geneva și în alte saloane diplomatice împlinirea cauzei pentru care fusese realizată Marea Unire din 1918.

¹ *Ibidem.*

BIBLIOGRAFIE

1. Atanasiu Victor, *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, București, 1979;
2. Badea Marin, *Istoria românilor. Epoca modernă*, Editura ProUniversitaria, București, 2010;
3. Dobrinescu Valeriu Florin, *România și Ungaria de la Trianon la Paris(1920-1944). Bătălia diplomatică pentru Transilvania*, București, 1966;
4. Eric Hobsbawm, *Era capitalului*, Editura Cartier, București/Chișinău, 2000;
5. Grecescu Ion, *Nicolae Titulescu. Gândire și acțiune*, Editura Politică, București, 1980;
6. *Im memoriam. Nicolae Titulescu*, Editura Politică, București, 1982;
7. Haneș Vasile, *Antologia oratorilor români*, Editura Seiec, București;
8. Leuștean Lucian, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon. 1918-1920*, Editura Polirom, Iași, 2002;
9. Năstase Adrian; Potru G. George, *Titulescu – ziditor de mari idealuri*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007;
10. Oprea M. Ion, *Nicolae Titulescu*, Editura Științifică, București, 1966;
11. Stănescu Iulia, *Nicolae Titulescu și Transilvania*, în: *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahovene*, 1995-1996;
12. Titulescu Nicolae, *Discursuri*, Editura Științifică, București, 1967;
13. Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Meteor Publishing, București, 2014.

BULGARIA ȘI PERSPECTIVA INTRĂRII ROMÂNIEI ÎN PRIMA CONFLAGAȚIE MONDIALĂ (OCTOMBRIE 1915 – AUGUST 1916)

Dr. Constantin Iordan

Institutul de Studii Sud-Est Europene
al Academiei Române
e-mail: iordanissee@gmail.com

***Abstract:** The author aims to highlight the information less known in German archives, published recently in Sofia, about the attitude of decision makers in Bulgaria, after entering the country in the first conflagration World (October 1915), the prospect of commitments under conflict, government Bucharest still maintaining neutrality declared in August 1914. Most of the information came from reports military attaché German naval Sofia, captain of peasant III, Hans Jürgen von Arnim, in this period and highlight the fact that the authorities in Sofia have looked calm position of Romania in the first period, but subsequently gradually became restless, and when he confirmed the government's intention to Bucharest to attack in Transylvania have decided to start an offensive in Dobrogea.*

***Keywords:** neutrality, military attaché, offensive, policy makers, world conflagration archives.*

Este evident că autoritățile de la Sofia, legate prin diverse acorduri politico-militare de Puterile Centrale, aveau, printre altele, și misiunea de a urmări atitudinea vecinei de la nord, mai ales că, în 1913, prin Tratatul de pace de la București, care a pus capăt crizei balcanice, România obținuse Cadrilaterul, iar Bulgaria avea drept unul dintre obiectivele sale strategice, înainte și după 1878, anexarea întregii Dobroge, considerată, alături de Macedonia și Tracia, unul din leagănele nașterii ființei naționale.

Intrat în conflictul mondial la începutul lunii octombrie 1915, guvernul de la Sofia veghea discret asupra poziției României. La 21 octombrie, de la Varna, atașatul militar naval german la Sofia, căpitanul de rangul III Hans-Jürgen von Arnim, relatează „strict secret”: *„Situția internă din Bulgaria se află în acest moment într-un echilibru absolut. Cu declararea războiului s-a pus capăt tuturor grupărilor și grupulețelor de partid.... Toți liderii de partid apără unitatea poporului. Nu se aude nici un cuvânt despre România; nu au încredere în vecin, dar tac. Se contează pe viitoarea neutralitate a Greciei, atâta timp cât interesele sale nu sunt afectate, chiar și după debarcarea trupelor Antantei la Salonic...”*¹.

Pe de altă parte, la 25 noiembrie, atașatul militar naval german la București, Paul von Müller, informa pe șeful Statului-Major al Amiralității de la Berlin, feldmareșalul Henning von Holtzendorff, că: *„premierul Brătianu a informat ieri oficial pe miniștrii plenipotențari că guvernul român a pus mine pe Dunăre mai jos de Galați până la Oltenița. Prin aceasta a trebuit să se prevină intrarea unor nave a unuia sau altui stat în această parte a Dunării, care este considerată drept teritoriu românesc, deoarece de ambele părți se învecinează cu malul românesc”*. În opinia diplomatului german *„ideea exprimată de Brătianu a fost că exista pericolul ca Austria să caute un conflict”*, apreciind că: *„fără îndoială, simpatiile lui sunt de partea Antantei. De aceea se străduie să faciliteze acțiunile ei militare până la granițele posibilului”*².

¹ *Bălgarija v pŕrvata svetovna vojna. Germanski diplomatski dokumenti. Tom I (1913–1915)*. Naucen redaktor: Cvetana Todorova, Sofia, 2002, p. 480; cf. Ivan ILČEV, *Bălgarija i Antantata prez Pŕrvata svetovna vojna*, Sofia, 1990, passim.

² *Ibidem*, p. 531–532; Raport nr. B 550 din 25 noiembrie 1915 al atașatului militar naval german la București, Paul von Müller, către șeful Statului Major al Amiralității de la Berlin, feldmareșalul amiral Henning von Holtzendorff.

La începutul anului 1916, evoluția situației din zonă a dobândit noi dimensiuni. Pe 23 ianuarie 1916, atașatul militar naval german la Sofia, același Hans-Jürgen von Arnim, raporta strict secret amiralului von Tirpitz despre întâlnirea de la Niș, din 18 ianuarie, la care a fost prezent, dintre Împăratul Wilhelm al II-lea și Țarul bulgar Ferdinand I de Saxa-Coburg, calificată drept „*un mare succes*”, deoarece între cei doi sunt „*relații foarte apropiate*”. Kaiserul a avut convorbiri cu acest prilej și cu liderii bulgari Todor Aleksandrov și generalul Aleksandăr Protogherov. Între altele s-a discutat și „*de un transfer al influenței germane în Bulgaria pentru ca România să nu fie pe primul loc*”¹.

Informații interesante găsim și într-o telegramă din 28 februarie 1916 a secretarului de stat la Ministerul german de Externe, dr. Gottlieb von Jagow către Marele Cartier din Orient, de la Pless, în care reproducea o știre – strict secretă – primită în ajun de la ministrul la Sofia, Alfred conte von Oberndorff. Aceasta se referea la o discuție a celui din urmă cu premierul bulgar Vasil Radoslavov, care primise în audiență recent pe ministrul plenipotențiar al României, Gheorghe Derussi. Acestuia i s-a reproșat atitudinea sa „*instigatoare la adresa Țarului Ferdinand și a guvernului bulgar*”. Interlocutorul ar fi protestat energic contra acestor acuzații și a reînnoit ideea că, România dorea relații foarte amicale cu Bulgaria, care au fost corecte pentru ambele țări. În context, premierul bulgar s-a referit apoi la acordul comercial bilateral, subliniind că, dacă România nu dorea „*să provoace nemulțumire*”, atunci ar trebui să livreze Bulgariei mărfuri necesare precum „*benzină și mai ales sare*”. Răspunsul ministrului român a fost că, guvernul de la București nu a putut să încheie o convenție oficială cu Bulgaria din „*cauza presiunii Antantei*”, dar că, era împuternicit să comunice premierului Vasil Radoslavov că, factorii de decizie din România „*sunt gata să se înțeleagă cu el, fără știrea altora*”. Era evident că Bulgaria dorea în primul rând sare².

Cu toate acestea, în primăvara anului 1916, evoluția situației nu a înregistrat modificări spectaculoase. Abia la 28 iunie, ministrul german la Sofia, von Oberndorff, raporta secret la Berlin despre o întrevvedere a generalului Erich Falkenheim, șeful Statului-Major general al armatei germane de operații, cu generalul Nikola Jekov, comandantul suprem al armatei bulgare, în care primul ar

¹ *Ibidem*. Tom II, 1916–1918, Sofia, 2005 p. 50–52. Raport nr.19/I, din 23 ianuarie 1916 al atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III, Hans Jürgen von Arnim către secretarul de stat german al Ministerului Marinei, amiralul Alfred von Tirpitz, relativ la întâlnirea împăratului Wilhelm al II-lea cu țarul bulgar Ferdinand I, la Niș, la 18 ianuarie 1916. (strict secret).

² *Ibidem*, p. 59–60. Nr. 10. Tel. nr. 89, 28 februarie 1916, Berlin, a secretarului de stat al Ministerului german de Externe, dr. Gottlieb von Jagow, către marele cartier german din Orient, Pless.

fi declarat, printre altele, că nu a crezut până atunci într-o intervenție a României, dar că, ultimele informații de la București au provocat neliniște, prin urmare „a ordonat măsuri preventive”. În consecință, militarul german ar fi sugerat guvernului bulgar „să declare la București că orice atitudine inamică a României față de Austria sau Germania, va fi considerată ca îndreptată în mod egal și contra Bulgariei”¹.

Informația era mai detaliată într-o telegramă strict secret din aceeași zi a atașatului militar naval german la Sofia, căpitanul de rangul III Hans-Jürgen von Arnim, care relatează că: „până acum Falkenheim nu a văzut pericole în legătură cu poziția României, dar recent au apărut știri privind o îndoială legitimă, de aceea a fost necesar și de dorit să fie pregătite trupe bulgare contra României. Bulgaria trebuie să declare la București că se va îndrepta contra României dacă ea începe acțiuni contra Austriei sau Germaniei. În ultimul caz nu trebuie să se aștepte să urmeze un sprijin direct pentru Bulgaria prin trupe germane, ci mai curând un atac german și austriac din Ardeal către București”. Expeditorul atrăgea atenția în final că: „aici lipsesc știri din România care să susțină preocuparea lui von Falkenheim relativă la atitudinea României. Prin urmare, tel. lui Falkenheim trebuie înțeleasă mai curând ca o măsură preventivă, ca să se intensifice presiunea asupra României și să se amâne acțiunile contra Greciei”².

O săptămână mai târziu, pe 6 iulie, același von Arnim informa strict secret Statul-Major al Amiralității germane că „Tarul și Jekov apreciază drept calmă atitudinea României și că în orice caz nu există motive privind pericole imediate”³.

Pe 11 iulie, tot von Arnim aducea, strict secret, nuanțe la cele relatate în telegrama precedentă. El observa că, dincolo de faptul că, factorii de decizie de la Sofia calificau: „atitudinea României ca și înaintea drept calmă, se pare că von Falkenheim este preocupat. Aceasta se vede din solicitarea reînnoită către bulgari de a trimite o divizie bulgară la corpul de armată german de la granița greacă și română. În acest moment este sub semnul întrebării dacă Bulgaria poate îndeplini această dorință și depinde de atitudinea Antantei”⁴.

¹ *Ibidem*, p. 98. Nr. 32. Tel. cifrată, 28 iunie 1916, a ministrului plenipotențiar german la Sofia, contele Alfred von Oberndorff, către Ministerul german de Externe, la Berlin.

² *Ibidem*, p. 99. Nr. 33. Tel. cifrată nr. 900, 28 iunie 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitanul de rangul III, Hans-Jürgen von Arnim, către Statul-Major al Amiralității germane, la Berlin.

³ *Ibidem*, p. 104. Nr. 37. Tel. cifrată nr. 948, 6 iulie 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III Hans-Jürgen von Arnim, către Statul-Major al Amiralității germane, la Berlin.

⁴ *Ibidem*, p. 105. Nr. 39. Tel. cifrată nr. 969, 11 iulie 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III, Hans-Jürgen von Arnim, către Statul-Major al Amiralității germane, la Berlin.

Același atașat militar naval german la Sofia, îl informa strict secret peste o săptămână pe amiralul Alfred von Tirpitz, secretarul de stat al marinei germane, că: „personalitățile de decizie, în primul rând Țarul, Radoslavov și Jekov, continuă într-adevăr să evalueze situația ca fiind calmă, totuși, în orice caz exprimă preocuparea pentru prezent și viitor. Cele mai mari pericole trezește atitudinea reală a României, împotriva căreia Bulgaria poate să trimită o armată relativ mică, deoarece se are în vedere permanent posibilitatea existentă a unei ofensive a Antantei în Macedonia”¹.

Iar la 26 iulie, von Arnim revenea, tot strict secret, cu noi precizări. În opinia sa, potrivit unor „mărturii de încredere”, factorii de decizie de la Paris îl obligau pe generalul Maurice Sarrail, comandantul armatei franceze din Orient „să declanșeze ofensiva pentru a fi încercuită Bulgaria și pentru a provoca implicarea României de partea Antantei”. În cazul în care această ofensivă se va produce „România va întreprinde repede acțiuni militare la Dunăre și va ordona bombardamente asupra Sofiei și a centrelor industriale, de aceea se recomandă măsuri preventive. Țarul vede cu preocupare necesitatea de a împărți armata și consideră că informațiile privind România se contrazic. La București sunt mai optimiști decât la Berlin. Radoslavov este pentru o atitudine hotărâtă fără provocări, consideră că astfel se poate evita războiul cu România. Dar războiul cu România ar fi popular în popor”².

A doua zi, atașatul militar naval german adăuga: „Ieri, moștenitorul tronului (prințul Boris) și Jekov au plecat la Pless pentru a examina cu von Falkenheim acțiunile operative ale armatei bulgare contra României.

Comandamentul militar german și austriac se pare că dorește ca armata bulgară să treacă Dunărea dacă se impune. Bulgarii doresc să se limiteze mai ales în legătură cu retrocedarea Dobrogei. În armata bulgară se manifestă un acord spre acest lucru, și încă mai mult ei se tem de debarcarea unor trupe rusești în Dobrogea.

Prin începerea unor relații inamicale cu România, flotila austriacă de la Dunăre se va afla într-o situație și mai grea, întrucât la vest de Rusciuk până la Orșova nu este niciun fel de adăpost”³.

¹ *Ibidem*, p. 108. Nr. 42. R. Nr. 6268, 18 iulie 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III Hans-Jürgen Arnim către secretarul de stat al Ministerului Marinei german, amiral Alfred von Tirpitz, Berlin.

² *Ibidem*, p. 111–112. Nr. 43. Tel. cifrată, nr. 1048, 26 iulie 1916, Sofia, a atașatului naval militar german la Sofia, căpitan de rangul III, Hans-Jürgen von Arnim către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin.

³ *Ibidem*, p. 112. Nr. 44. Copie, strict secret, a tel. cifrată nr. 1057, 27 iulie 1916, Sofia, a atașatului militar naval german, căpitanul de rangul III Hans Jürgen von Arnim, către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin.

La 3 august, von Arnim raporta, mereu strict secret, că generalul Nikola Jekov se întorsese de la Pless cu două zile înainte și că acesta aprecia „*atitudinea României în mod pesimist, este convins că România va începe acțiuni militare contra noastră*”¹.

Două zile mai târziu, atașatul militar naval german oferea detalii despre bilanțul întâlnirii de la Pless oferite de generalul german von Losow, plenipotențiar militar pe lângă Înaltul Comandament turc de la Constantinopol, participant la reuniune, care făcuse o scurtă oprire la Sofia. Acesta a informat că: „*atitudinea românească a fost calificată la Pless atât de nesigură încât trupele militare germano-austriece și bulgare trebuie cu orice preț să intre în România*”².

La 10 august, von Arnim relata Statului-Major al Amiralității germane că, generalul Eric von Falkenheim: „*a rugat insistent conducerea militară bulgară să pregătească și să țină sub arme trupe militare pentru o ofensivă rapidă contra României, respectiv în Dobrogea. El a subliniat că provocarea României este de dorit, dar în interesul general este ca Bulgaria să risipească orice îndoieli că nu este total de partea noastră și austro-ungară. Firește, atacul se va produce atunci când situația se va clarifica*”³.

În aceeași telegramă expeditorul comunica faptul că, feldmareșalul Augustus von Mackensen a fost desemnat: „*drept comandant suprem al trupelor comune bulgaro-germano-turce reunite în Bulgaria de nord. Din acest motiv a crescut influența noastră asupra atitudinii Bulgariei față de România și evoluția lucrurilor este în mâinile noastre într-un mai mare grad.*

Acest fapt este cu atât mai îmbucurător deoarece în România, există fără îndoială tendințe încurajate de Antantă, urmărind ca prin crearea unor bune relații să se prevină un eventual război între Bulgaria și România pentru a avea libertate de acțiune la frontiera vestică. Această evoluție cere din partea noastră contra-măsuri mai serioase, chiar și prin presă, pentru a se evita o provocare directă a României”⁴.

¹ *Ibidem*, p. 113. Nr. 45. Tel. cifrată nr. 1086, 3 august 1916, Sofia, al atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III Hans-Jürgen von Arnim către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin.

² *Ibidem*. Nr. 46. Tel. cifrată nr. 1089, 5 august 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III, Hans-Jürgen von Arnim către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin.

³ *Ibidem*. Nr. 47. Tel. cifrată nr. 1125, 10 august 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III, Hans-Jürgen von Arnim către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin; cf. Antonina KUZMANOVA, Petăr TODOROV, Jeko POPOV, Blagovest NJAGULOV, Kosjo PENCIKOV, Volodja MILACIKOV, *Istoriya na Dobrudja*. Tom IV, 1878–1944, Veliko Târnovo, 2007, p. 191 și urm.

⁴ *Ibidem*.

A doua zi, von Arnim afla de la generalul von Losow că, ministrul Turciei la București a comunicat la Constantinopol că, premierul României, Ionel Brătianu, a semnat o convenție militară cu Antanta. Șeful guvernului bulgar, Vasil Radoslavov, considera „*situația drept serioasă, dar nu fără speranță*”. Acesta era partizanul unor „*acțiuni energice contra României, dar fără provocări*”. Pe de altă parte, ministrul bulgar la București, Simeon Radev, informa despre evoluția pregătirii militare a României contra Ungariei. Pentru von Arnim a fost „*surprinzător*” faptul că, generalul Konstantin Jostov, locțiitorul comandantului suprem al armatei bulgare de operații, a intervenit pe lângă premierul Radoslavov „*pentru o intervenție neîntârziată în Dobrogea*”. Spre deosebire de acesta, generalul Nikola Jekov pleda pentru „*o lovitură contra Antantei cu atât mai mult cu cât aceasta din urmă a dat deja pretext pentru aceasta*”¹.

Pe 12 august, atașatul militar naval german la Sofia încerca unele evaluări în contextul în care țarul Ferdinand de Saxa-Coburg se afla în Ungaria. El sublinia că în ajun, moștenitorul tronului, prințul Boris, „*s-a exprimat foarte preocupat de situație*”, remarcând că „*numai către Germania se menține fosta încredere, întrucât forțele adverse austriece sunt apreciate foarte pesimist. Moștenitorul tronului s-a referit la slaba rezistență pe care o va întâmpina România la invazia în Transilvania neapărată*”. De asemenea, considera că „*politica Antantei este îndreptată în acest moment ca să îndemne România să înceapă acțiuni contra Austriei, care totuși ar preveni un conflict între România și Bulgaria. De aceea, prin începerea unor acțiuni din partea României, se poate aștepta intrarea unor trupe rusești în Dobrogea*”².

În aceeași zi, von Arnim raporta despre o discuție a atașatului militar german la Sofia, Eduard von Massow, cu generalul Nikola Jekov și cu ministrul Apărării, generalul Kalin Naidenov. Interlocutorii bulgari au insistat contra unui atac urgent din flanc contra trupelor generalului Sarrail în direcția Văii Vardarului, pentru că: „*un atac energetic nu va rămâne fără ecou în România, încă și mai mult dacă Hindenburg (Paul von, mareșal, comandantul suprem al armatei germane de operații) are succes. În cazul în care nu urmează acțiuni ale României, generalii bulgari sunt pentru un ultimatum de scurtă durată adresat acesteia și invazia în Dobrogea. ... În acest moment bulgarii sunt hotărâți să acționeze*”³.

¹ *Ibidem*, p. 114. Nr. 49. Tel. cifrată nr. 1134, 11 august 1916, Sofia, a atașatului naval militar german la Sofia, căpitan de rangul III Hans-Jürgen von Arnim către Statul Major al Amiralității germane, Berlin.

² *Ibidem*, p. 115. Nr. 50. Tel. cifrată nr. 1142, 12 august 1916, Sofia, a atașatului naval militar german la Sofia, căpitan de rangul III Hans-Jürgen von Arnim către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin.

³ *Ibidem*, p. 115-116. Nr. 51. Tel. cifrată nr. 1143, 12 august 1916, Sofia, a atașatului militar naval german la Sofia, căpitan de rangul III Hans-Jürgen von Arnim către Statul-Major al Amiralității germane, Berlin.

În loc de concluzii, câteva delimitări:

1. După intrarea în conflict, autoritățile de la Sofia au privit cu calm atitudinea României.
2. Evoluțiile de pe fronturile de luptă și informațiile primite de la București au provocat treptat neliniște și preocupări în rândurile elitei bulgare de decizie.
3. În vara anului 1916, informat despre intențiile României de a declanșa o ofensivă în Transilvania, guvernul bulgar a decis să atace în Dobrogea.

BIBLIOGRAFIE

1. *Bălgarija v pãrvata svetovna vojna. Germanski diplomatski dokumenti*. Tom I (1913–1915). Naucen redaktor: Cvetana Todorova, Sofia, 2002;
2. *Bălgarija v pãrvata svetovna vojna. Germanski diplomatski dokumenti*. Tom II (1916–1918). Naucen redaktor: Cvetana Todorova, Sofia, 2005;
3. Ilčev Ivan, *Bălgarija i Antantata prez Pãrvata svetovna vojna*, Sofia, 1990;
4. Kuzmanova Antonina; Petăr Todorov; Jeko Popov; Blagovest Njagulov; Kosjo Pencikov; Volodja Milacikov, *Istorija na Dobrudža*, Tom IV, 1878–1944, Veliko Tãrnovo, 2007.

OPERAȚIUNILE MILITARE ȘI ABUZURILE ARMATELOR STRĂINE ÎN DOBROGEA, ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Cercet. șt. dr. Sorin Marcel Colesniuc

Muzeul „Callatis” Mangalia
e-mail: sorinmarcelcolesniuc@yahoo.com

***Abstract:** During the First World War, Dobrogea was one of the main fronts in the Balkans. Moreover, Dobrogea was the first province occupied by the Central Powers and the last released. Also, none of the cities of Romania did not suffer more during the First World War, than the Constanta city. The whole period when Dobrogea was occupied, the province was subjected to relentless and systematic dispossession. The newly military administration installed practiced the requisitioning system and rationalization of products through a strict system of rationing. Dobrogeans were deprived of large quantities of clothing and shoes and numerous convoys of wagons transported in Dobrogea everything they could spoil. In this regard, hundreds of testimonials can be found in the archives of Constanta and Tulcea, where they are described in detail: murders, executions, tortures, rapes and other acts of barbarity unimaginable.*

***Keywords:** The First World War, Dobrogea, foreign armed forces, abuses, convention.*

În timpul Primul Război Mondial, Dobrogea a fost unul dintre principalele fronturi din Balcani. Mai mult, Dobrogea a fost prima provincie românească ocupată de Puterile Centrale și ultima eliberată. De asemenea, nici unul dintre orașele României nu a avut mai mult de suferit, în timpul Primului Război Mondial, decât orașul Constanța. În continuare, voi prezenta desfășurarea operațiunilor militare pe frontul dobrogean și abuzurile armatelor Puterilor Centrale care au ocupat Dobrogea.

Primul Război Mondial a fost declanșat la 28 iulie 1914, având ca pretext asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austro-ungar, la Sarajevo, în ziua de 28 iunie 1915. La 17 martie 1915, în România a fost decretată mobilizarea parțială, dar țara a continuat să rămână în neutralitate¹. În ziua de 4/17 august 1916, primul ministru al României, Ion I.C. Brătianu, a semnat, în secret, documentele de alianță cu Antanta: o convenție politică și una militară². Documentele erau întocmite în cinci exemplare, pentru: Rusia, Franța, Marea Britanie, Italia și România.

Convențiile garantau integritatea României și prevedeau recunoașterea dreptului țării noastre de a-și alipi teritoriile locuite de românii din Austro-Ungaria. La 14/27 august a fost convocat, la Cotroceni, Consiliul de Coroană, în urma căruia România a prezentat Austro-Ungariei declarația de război, după care a fost publicat și decretul de mobilizare³. La 16/29 august Germania a declarat război României, la 17/30 august Turcia a declarat război României, iar la 19 august/1 septembrie Bulgaria a declarat război României⁴.

Începând cu noaptea de 14/27 spre 15/28 august 1916, trupele române au cucerit toate trecătorile Carpaților și au pătruns în Transilvania. Pentru a opri ofensiva românilor în Transilvania, feldmareșalul german August von Mackensen

¹ Zorin Zamfir; Jean Banciu, *Primul Război Mondial*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1995, p. 37-161.

² Anastasie Iordache, *România în anii Primului Război Mondial*, în: *Istoria românilor. De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, coord. acad. Gheorghe Platon, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 419-420.

³ *Ibidem*, p. 421.

⁴ *Ibidem*, p. 423.

a primit ordin, la 19/31 august, să atace frontiera dobrogeană, împreună cu armatele bulgară și turcă. În timp ce armata ruso-română era încă în proces de concentrare, Mackensen a atacat Turtucaia. Armata a III-a română, condusă de generalul Aslan, era dispersată în trei garnizoane: Turtucaia, Silistra și Balcic, ceea ce a făcut dificilă cooperarea lor¹.

Timp de două zile românii au rezistat cu succes în apărarea frontierei, dar, în același timp, luptele s-au purtat și în zonele Silistra și Bazargic. Lipsa de comunicare între comandamentele român și rus și trimiterea unui număr insuficient de militari ruși în Dobrogea au dus, în ziua de 23 august/5 septembrie, la cucerirea Turtucaiei de către trupele germano-bulgare. România a suferit pierderi însemnate în oameni și material de război, 25.000 de ostași români fiind luați prizonieri.

O altă bătălie pierdută de armata româno-rusă a fost aceea de pe aliniamentul Silistra – Bazargic, însă a rezistat atacului inamic pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar – Tuzla, respingând atacul inamic în zilele de 3/16 – 8/21 septembrie 1916. O nouă armată română, alcătuită din șapte divizii, aflată sub conducerea generalului Alexandru Averescu, a trecut Dunărea la Flămânda, la 18 septembrie/1 octombrie 1916². În acest timp, armata româno-rusă din Dobrogea, alcătuită din șase divizii române și patru ruse, au trecut la ofensivă și au eliberat Amzacea, însă atacul Puterilor Centrale din Transilvania a avut ca rezultat transferul armatei române de la Flămânda pe Frontul de Nord.

În aceste condiții, în ziua de 6/19 octombrie 1916, feldmareșalul Mackensen a atacat frontul dobrogean și a cucerit localitățile: Topraisar, Cobadin, Agigea, Techirghiol, Topraisar, la 22 octombrie Constanța, 23 octombrie Medgidia, 24 octombrie Cernavodă, deci întreaga linie Cernavodă-Constanța³. Trupele române au fost nevoite să se retragă pe malul stâng al Dunării, Dobrogea rămânând astfel izolată de restul țării. A urmat decizia mutării diviziilor române pe frontul din Transilvania, în Dobrogea rămânând doar armata rusă.

Pierderea bătăliilor din Transilvania și Oltenia, precum și pierderea bătăliei pentru capitală, au determinat guvernul să părăsească Bucureștiul și să se mute la Iași, care a devenit capitala țării. Prima campanie românească se încheiase, iar frontul a fost stabilizat pe văile Șustei, Putnei și Siretului⁴. Moldova devine centrul rezistenței românești, unde armata română, ajutată de Misiunea militară

¹ Adrian Rădulescu; Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998, p. 384.

² Anastasie Iordache, *Op.cit.*, p. 424.

³ *Ibidem*, p. 425.

⁴ *Ibidem*, p. 435.

franceză, se reorganizează în vederea continuării războiului. Armata de operații ajunsese la 460.000 de oameni¹. În vara anului 1917 s-au desfășurat: Bătălia de la Mărăști, Bătălia de la Mărășești și Bătălia de la Oituz, care s-au terminat cu victoria armatei române². Succesul ostașilor români a avut o importanță capitală, politică și militară.

Cu toată împotrivirea aliaților occidentali, trupele româno-ruse au încheiat, la Focșani, în ziua de 26 noiembrie/9 decembrie 1917, un armistițiu cu Puterilor Centrale³. La 24 aprilie/7 mai 1918 a fost semnată Pacea de la București, un adevărat dictat care a impus României condiții înrobitoare. „Ocupația militară a două treimi din teritoriul României de către Puterile Centrale, instalată încă din toamna anului 1916, a fost una din cele mai grele forme de dominație străină pe care le-a cunoscut poporul român în cursul istoriei sale. Regimul a fost terorist, iar jaful organizat în detalii. (...) Exploatarea economică a fost dublată de un aspru regim de constrângere, susținut de un aparat polițienesc bine organizat”⁴.

După victoria Puterilor Centrale pe frontul dobrogean, Cadrilaterul a fost încorporat direct Bulgariei, iar restul Dobrogei a intrat inițial sub administrarea aceluiași stat, având în frunte un guvernator, fost prefect al poliției din Sofia, care s-a mutat la Constanța⁵. Teritoriul a fost împărțit în șase subprefecturi, a fost instituit sistemul de impozite și mărci poștale ale statului bulgar, iar limba oficială pentru autoritățile publice și judecătorești a devenit limba bulgară. Mai mult, inscripțiile instituțiilor publice au fost schimbate. Ca exemplu, pe frontispiciul primăriei Constanța scria, cu litere chirilice: „Българското Кнежество. Окръг Констанца / Regatul Bulgaria. Comuna urbană Constanța”.

După trei luni, s-a format un condominiu germano-bulgaro-turc, ce a durat până în noiembrie 1918, lună în care a fost reinstalată administrația bulgară, care se va păstra până în ziua de 2 decembrie 1918⁶. În toată perioada în care Dobrogea a fost ocupată, această provincie a fost supusă unei deposedări sistematice și necruțătoare. Administrația militară nou instalată a practicat sistemul de rechiziții și raționalizarea produselor, printr-un sever regim de cartelare. Dobrogenii au fost deposedați de mari cantități de îmbrăcăminte și încălțăminte, iar convoaie

¹ *Ibidem*, p. 438.

² Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985, p. 476-478.

³ *Ibidem*, p. 479-480.

⁴ Anastasie Iordache, *Op. cit.*, p. 450.

⁵ Adrian Rădulescu; Ion Bitoleanu, *Op. cit.*, p. 387.

⁶ *Ibidem*.

numeroase de căruțe au transportat din Dobrogea tot ce se putea jefui. Sute de măturii pot fi consultate în arhivele din municipiul Constanța și din municipiul Tulcea, unde sunt descrise, pe larg: crimele, execuțiile, schingiuirile, violurile și alte acte de barbarie inimaginabile.

„Raportul Prefecturii județului Tulcea către Ministrul de Interne referitor la pagubele suferite de locuitorii județului Tulcea, de pe urma armatelor bulgare, rusești, germane și turcești în timpul Primului Război Mondial”¹, datat în ziua de 10 februarie 1919, pe care îl voi prezenta în continuare, demonstrează din plin ura cu care au acționat armatele străine pe teritoriul Dobrogei.

În privința vexațiilor și imixtiunilor, în Raportul Prefecturii sunt menționate următoarele²: „Când vorbim de dușman și faptele lui din timpul ocupațiunii pentru județul Tulcea, trebuie înțeleși bulgarii, căci de fapt ei dețineau acest județ; trupe turcești erau puține, puse tot sub comanda bulgară, soldați germani prea puțini și câțiva comandanți, mai mult pentru aprovizionări.

Bulgarii când au intrat în județ, la Tulcea ca și în toate comunele, au adunat tricolorul românesc și în piețe și pe străzi îl rupeau în fâșii în râsul și în batjocura populațiunii bulgare din Dobrogea, spunând că de acum, fiind pierdută România, tricolorul nostru e o simplă cârpă bună pentru alte nevoi. Portretele familiei noastre regale aruncate, sfâșiate, puse pe stâlpi în piețe cu ochii figurilor scoși, însoțite aceste fapte cu fel de fel de expresii injurioase la adresa M.S. Regelui și M.S. Regina.

S-au văzut în același timp portrete atârinate în diferite locuri dosnice drept semn de batjocură. În localul Prefecturii și al Tribunalului, în școli și biserici, la orașe ca și la sate, s-au făcut grajduri de cai, în unele bucătării sau băi și în unele chiar locuri pentru alte nevoi.

Toți preoții rămași în oraș și județ, din fericire puțini la număr, au fost internați indiferent de vârstă, purtați pe jos prin sate și orașe până în fundul Bulgariei, fiind batjocoriți și scuipați în drum de populație; iar când au ajuns în Bulgaria, după ce au fost bătuți cu vâna de bou pe pielea goală, au fost tunși și rași, știind că aceasta este o necinste pentru fețele bisericesti, oprită de canoane. Nu numai că erau lipsiți de hrană, dar au îndurat cel mai rău tratament în timpul cât au fost ținuți în Bulgaria și care timp a fost până la un an și jumătate, în nici un caz nu mai scurt de opt luni de zile. Alte persoane oficiale n-au rămas locului și nici-un reprezentant al aliaților noștri.

¹ *Dobrogea în arhivele românești (1597-1989)*, coord. Virgil Coman, Editura Etnologică, București, 2013, p. 311.

² *Ibidem*, p. 312.

În contra particularilor, vexațiunile au fost fără număr și fără sfârșit, căci în ce privește pe români n-au ținut seama nici de starea sănătății, nici de vârstă și nici o altă considerațiune.

Pe străzile orașelor, cu uneltele pe spinare când erau duși și reîntorși de la corvezi, erau siliți a cânta în batjocură „La arme” sau „Deșteaptă-te române”, ca să poată fi apoi huiduiți și bătuți de bulgarii civili de prin oraș, din cauza acestor cântece. În Tulcea românii erau scoși cu sila și duși la depozitele unde se împărțeau alimente cu noaptea în cap, unde erau puși la coadă să aștepte ziua toată în batjocura bulgarilor, ca apoi sub seară flămânzi și plini de frig să fie izgoniți acasă și trimiși a primi alimente din „România Mare”.

Și apa era refuzată românilor. Pe străzile și casele românești, conducta apei era întreruptă și deci erau nevoiți a se duce la Dunăre, unde erau bătuți și uciși de santinelele bulgare, din cauză că pe acolo era circulația oprită. Cu foarte rare excepțiuni, toți au fost ridicați, deportați și duși în diferite părți din Bulgaria. Rar se dădea motiv spionajul, căci de obicei erau luați numai pentru simplul fapt că erau români, ca să fie supuși la umiliri, chinuri și diferite munci grele.

Timp de aproape doi ani de zile, până și țărani bulgari au avut robi români; foarte mulți, oameni cu stare în satul lor și tratați neomenos, fără ca în tot acest timp să dea vreunui nici cea mai sumară îmbrăcăminte și la foarte mulți nici chiar un codru de pâine, iar după ce isprăveau muncile erau închiși în lagăre, de unde nu mai erau scoși decât când erau solicitați de alți bulgari la muncă și atunci când lagărele erau ticsite și nu se mai aveau solicitări erau trimiși la urma lor pe jos cale de sute de kilometri, de unde abia ajunși, să fie din nou ridicați, ca să înceapă de la cap chinurile și suferințele. Mulți s-au întors acasă goi în timpul iernii, iar când alții își acopereau corpul cu o pereche de pantaloni din sac, era o fericire.

Nu puțini au fost înhămați la saca să care apă, la cai și la plug chiar: iarna săniile cu care se duceau la petrecere (indescifrabil), iar batjocuri și bătăi au suferit cu toții, fără excepție. Să dăm cazuri e imposibil sau mai bine zis prea ușor: toți românii din județul Tulcea, cu foarte puține excepții au îndurat acestea, în timp de aproape doi ani de zile, cât a durat ocupațiunea și tot drumul de la Tulcea până în fundul Bulgariei, era în acest timp un lanț nesfârșit de români care se duceau în robie și reveneau la noi chinuri și suferinți și aceste monstruoziități în județul nostru se făceau numai de bulgari, care desființaseră orice autoritate românească, ceea ce n-a mai existat de la năvălirea bulgarilor, deci nu poate fi vorba la noi de amestec al dușmanilor în rostul autorităților românești, fiindcă în județul Tulcea n-au existat alte autorități decât cea bulgară”.

Referitor la distrugerile, furturile și jafurile din județul Tulcea, din Raportul Prefecturii aflăm următoarele¹:

„Mai toate clădirile statului, județului și comunelor de orice fel au fost distruse, pentru câteva abia se poate zice că au fost ruinate. Cantoanele pe șosele nu mai există, școli noi clădite în ultimii ani, după cele mai noi și frumoase tipuri, au rămas abia urmele; localurilor pescăriilor, subprefecturilor, regiei au rămas schelete de clădiri; până și fântânile destul de numeroase pe șosele, făcute cu multă cheltuială pentru nevoile populației, au fost dărâmate și astupate, pentru simplul motiv că erau de români construite, fără însă a face altele în altă parte.

Bulgarii aveau o deosebită preferință ca în școli, primării și celelalte construcții ale autorității publice, până și în biserici, să facă grajduri de vite și era o mare favoare dacă în școală sau în biserică instalau numai o bucătărie pentru armată. În Palatul prefecturii, la al doilea etaj, am găsit în salonul unde se țineau ședințele Consiliului județean gunoiul și toată murdăria care denotă că acolo fusese grajd de cai. Să descriem pe fiecare în parte e o pierdere de vreme, căci fără excepție toate localurile publice le-au adus în această stare. (...) S-au despuiat bisericile de toate icoanele și odoarele, iar picturile de pe pereți sunt sluțite și mâzgălite cu fel de fel de inscripții batjocoritoare. Preoții bulgari furau veșmintele preoțești și apoi îmbrăcați cu aceste odăjdii slujeau sfânta rugăciune.

S-au distrus toate arhivele și registrele, actele de proprietate, documente, actele de valori, rămase locului și care acum este absolut imposibil a se mai reface și cu bani nu pot fi evaluate. Ca să se arate anume unitatea nu e posibil, căci toată armata, fără excepție, de la ordonanță și până la general, toți furau și devastau, iar bulgarii civili îi completeau, iar ca timp s-ar putea fixa doar așa: au distrus și au furat tot timpul cât au stat în Dobrogea și oricând și fără jenă”.

De asemenea, în Raport sunt descrise crimele, violurile și silniciile²:

„Au omorât pe cine au vrut și când le-a plăcut, iar ca motiv principal aveau jefuirea sau spre a-și putea bate joc de femeile sau fetele românilor. Un caz atipic este crima săvârșită asupra lui Stan Stănescu din comuna Râmnic, fost președinte al Băncii Populare, pe care l-au urcat în căruță, l-au scos din sat afară și l-au omorât numai pentru a-i tăia maxilarul inferior, ca să-i fure cei câțiva dinți din aur pe care-i avea puși în gură, iar seara au dat o serată în sat și au silit fetele și femeia numitului să vie la petrecere, după ce le anunțase că pe Stănescu l-au ucis. Pe R. B. tot din acea comună îl omorau pe când pe soția sa o siluiau”.

¹ *Ibidem*, p. 313.

² *Ibidem*, p. 313-314.

Ca să se poată face o dare de seamă amănunțită de cele făptuite de dușmani în această parte a țării, adică de bulgari în special, ar trebui lucrat câteva luni de zile pentru adunarea materialului întreg și aceasta pentru că n-a existat român care să nu fi fost păgubit, să nu fi fost el maltratat și arestat sau deportat și să nu fi avut soție, fiică sau noră batjocorită. Nu există suflet de român care să nu fi fost necăjit și amărât, încât fiecare prezintă interes deosebit a fi de mai multe ori descris și citat. (...) Trebuia distrus tot ce rămăsese în urma românilor care se refugiaseră, ca să nu mai aibă la ce se întoarce, iar pe cei rămași să-i suprime pur și simplu, iar alții prin diferite chinuri și neazuri să-i silească a-și lua lumea în cap și a părăsi Dobrogea, care în acest chip va rămâne exclusiv a bulgarilor. Sub grele pedepse limba română era suprimată; nici șoaptă românească nu trebuia să se mai audă. Școala și slujba în limba noastră în biserică au fost desființate, iar copilașii bătuți și aspru pedepsiți și părinții lor chinuți dacă scăpau vreun cuvânt românesc și dacă în câteva zile nu obișnuiau să se exprime în bulgărește”.

Raportul Prefecturii județului Tulcea se încheie cu pagubele provocate de armatele rusești¹:

„Dar dacă toate aceste barbarii fără seamă erau de așteptat de la sălbăcia bulgară, nu puțin a avut de suferit lumea din județ de pe urma rușilor, aliații noștri. Aceleași furturi, aceleași jafuri în averea publică și privată, aceleași distrugerii de clădiri publice, de acte, documente publice și de gospodării și case particulare și anume numai ale românilor. (...)

Orice clădire publică au ocupat-o sau le-a ieșit înainte au ruinat-o, casele de bani le-au spart, pe unde au pus mâna pe arhive, acte, documente, mobilier și alte obiecte le-au azvârlit, le-au ars și le-au distrus, unde nu le puteau fura. Cerealele le-au risipit spărgând hambarele și pătulele ca să curgă în drum, dacă nu le-au putut lua, nutrețurile le-au ars, pădurile le-au distrus. Lăsau munițiile pe câmp azvârlite și plecau cu furgoanele, căruțele și camioanele pline cu mobilierul și gospodăria românilor, părăseau soldații armele și tunurile și mânau pe drumuri ca să treacă pe pod în Basarabia și de acolo în Rusia turmele de oi și de porci, cirezile de vaci și hergheliile de cai din Dobrogea.

De autoritățile noastre în retragere nu mai țineau seamă și pe alocuri nici ei nu s-au dat la o parte de a comite crime, siluiri și violuri, în număr mult mai mic după timpul pe care l-au avut, dar după același sistem și pare că, cu același gând de a desființa tot ce era românesc în Dobrogea, căci n-au suferit nimic satele lipovenești, nemțești, bulgărești și nici n-au făcut neajunsuri locuitorilor, pe când

¹ *Ibidem*, p. 314-315.

comunele românești au avut mari pagube, iar românii destule neazuri”.

Astfel de distrugeri, furturi, crime și violuri s-au întâmplat în Dobrogea, în urmă cu un secol, ca urmare a înfrângerilor suferite de forțele militare române și cucerirea teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră de către forțele germano-bulgaro-turce. Numărul acestor atrocități este mult mai mare, iar documentele din arhivele conștănțene și tulcene stau mărturie în acest sens.

Aspectul orașelor și localităților din Dobrogea, la sfârșitul anului 1918, era deplorabil. În perioada de ocupație, marea majoritate a bunurilor au fost transportate în Bulgaria, Turcia și Germania. Arhivele au fost jefuite și incendiate, localurile publice au fost transformate în cazărmi și grajduri, iar mobilierul a fost ars pe foc în loc de combustibil. În portul Constanța, remorcherele, motoarele, utilajele, depozitele, silozurile, rezervoarele de combustibil, locomotivele și materialul rulant dispăruseră sau fuseseră distruse, iar dublura căii ferate dintre Constanța și Cernavodă a fost în întregime demontată.

De asemenea, în agricultură s-au înregistrat daune deosebit de grave. Numeroase acte de vandalism s-au înregistrat și asupra monumentelor de cultură din Dobrogea¹: statuia lui Ovidiu din Constanța a fost dărâmată; monumentul lui Mircea cel Bătrân și bustul lui Ioan Nenițescu din Tulcea au fost distruse; muzeul și școala primară din Hârșova au fost devastate, clopotele bisericilor au fost topite și transformate în tunuri și multe altele. Mizeria, foametea, frigul, epidemiile de febră tifoidă și dizenterie, impozitele și amenzile, munca forțată, precum și comportamentul brutal al ocupanților au devastat Dobrogea în perioada 1916 – 1918.

Începând cu vara anului 1918, evenimentele pe fronturile de operațiuni au început să se deruleze în favoarea Antantei. Cu resursele epuizate, Puterile Centrale au început să se retragă din teritoriile ocupate în Europa, iar la începutul lunii octombrie au propus Antantei încheierea tratatului de pace. În acest timp, armată română a fost mobilizată, iar la 28 octombrie/10 noiembrie 1918 trupele aliate au traversat Dunărea. România a considerat nul regimul impus prin Pacea de la București și reintra în război de partea Aliaților, intrând simultan în teritoriile românești ocupate de Puterile Centrale. Feldmareșalul Mackensen a solicitat guvernului român să-i permită să-și retragă trupele din Dobrogea și Balcani.

La 29 octombrie/11 noiembrie 1918, a fost semnat Armistițiul de la Compiègne, iar ostilitățile au încetat. Reintrarea României în război, de partea Aliaților, a facilitat procesul unirii provinciilor românești din fostele imperii Austro-Ungar și Țarist cu patria-mamă, România.

¹ Adrian Rădulescu; Ion Bitoleanu, *Op. cit.*, p. 388.

În istoriografia bulgară¹, evenimentele din Dobrogea, din timpul Primului Război Mondial, sunt prezentate în mod cu totul diferit. Astfel, istorici bulgari sunt de părere că, în urma confruntărilor militare din anul 1916, Dobrogea de Sud și Dobrogea de Nord au fost eliberate de sub stăpânirea românească². În perioada 1916 - 1918, Dobrogea a constituit motiv de divergențe între partenerii Puterilor Centrale. Cu toții și-au exprimat acordul ca Dobrogea de Sud să revină Bulgariei, însă atât Turcia, cât și Germania, s-au opus ca Bulgaria să anexeze întreaga Dobroge. „Din nou nu sunt îndeplinite cererile naționale legitime de apartenență etnică și istorică la teritoriul bulgar”, se menționează în cartea *Scurtă istorie a Dobrogei*, apărută la Varna în 1986³.

Despre împotrivirea Germaniei și Turciei, ca Bulgaria să anexeze întreaga Dobroge, a scris și ambasadorul Germaniei acreditat la Sofia⁴: „Conform prevederilor Tratatului de alianță cu Germania, Bulgariei urma să i se cedeze Dobrogea de Sud, ca recompensă pentru participarea la război împotriva României. Însă, după victorie, bulgarii au cerut întreaga Dobroge. Bulgarii erau entuziasmați, dar acel entuziasm s-a ciocnit de rezistența militarilor germani. O rezistență și mai mare a venit din partea turcilor, care și-au cerut Tracia”.

La 24 noiembrie 1918, Comandamentul militar interaliat a cerut retragerea armatei bulgare, iar teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră a intrat sub comanda trupelor engleze și franceze de pe frontul din Balcani. În perioada 26 – 30 octombrie 1918, autoritățile administrației civile din: Constanța, Tulcea, Durostor și Caliacra au revenit la conducerea județelor și localităților dobrogene.

¹ *Kratka istoria na Dobrogea (Scurtă istorie a Dobrogei)*, Varna, 1986, p. 191; *Izvori za istoriata na Dobrogea*, vol. I, Sofia, 1992, p. 247-254; Gheorghe P. Ghenov, *Politicheska i diplomatska istoria na Bălgaria ot Văzrajdanieto do kraia na Părvata svetovna voina*, în vol. XXIII, partea II, *Bălgaria i Părvata svetovna voina*, Sofia, 2006, p. 96-97; *Istoria na Dobrogea*, vol. IV, Veliko Tărnovo, 2007, *passim*.

² Nicoleta Ciachir, *Relațiile politico-diplomatice româno-bulgare (1912-1940)*, în : *Istoriografia bulgară*, Sofia, 2013; Nicoleta Ciachir, *Din istoricul relațiilor româno-bulgare - de la paginile de prietenie din epoca Renașterii naționale bulgare la neîncrederea în adevărul celuilalt*, în: Nicoleta Ciachir; Sorin Marcel Colesniuc, *În amintirea unui istoric român – Nicolae Ciachir*, Editura Etnologică, București, 2016, p. 348-358.

³ *Kratka istoria na Dobrogea*, *Op. cit.*, p. 191.

⁴ Gheorghe P. Ghenov, *Op. cit.*, p. 98.

BIBLIOGRAFIE

1. *Dobrogea în arhivele românești (1597-1989)*, coord. Virgil Coman, Editura Etnologică, București, 2013;
2. *Istoria na Dobrogea*, vol. IV, Veliko Târnovo, 2007;
3. *Izvori za istoriata na Dobrogea*, vol. I, Sofia, 1992;
4. *Kratka istoria na Dobrogea (Scurtă istorie a Dobrogei)*, Varna, 1986;
5. Ciachir Nicoleta, *Din istoricul relațiilor româno-bulgare - de la paginile de prietenie din epoca Renașterii naționale bulgare la neîncrederea în adevărul celuilalt*, în: Nicoleta Ciachir; Sorin Marcel Colesniuc, *În amintirea unui istoric român – Nicolae Ciachir*, Editura Etnologică, București, 2016;
6. Ciachir Nicoleta, *Relațiile politico-diplomatice româno-bulgare (1912-1940)* în: *Istoriografia bulgară*, Sofia, 2013;
7. Ghenov P.Gheorghi, *Politiceska i diplomateska istoria na Bălgaria ot Văzrajaneto do kraia na Părvata svetovna voina*, în vol. XXIII, partea II, *Bălgaria i Părvata svetovna voina*, Sofia, 2006;
8. Iordache Anastasie, *România în anii Primului Război Mondial*, în: *Istoria românilor. De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, coord. acad. Platon Gh., vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003;
9. Platon Gh., *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985;
10. Rădulescu Adrian; Bitoleanu Ion, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998;
11. Zamfir Zorin; Banciu Jean, *Primul Război Mondial*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1995.

LIVIUS TEIUȘANU, UN EROU NEDREPTĂȚIT

Prof.univ.dr. Oșca Alexandru,

Universitatea Hyperion
e-mail:alexandru.osca@yahoo.com

***Abstract:** Romanian common goal for the early twentieth century was their reunion in a unitary state entity. Romanian minds of people everywhere were engaged in this effort. Great Union cause was served by both the soldiers on the frontline in the war for unifying the nation and the Romanian culture personalities, politicians and officers in diplomatic posts. Among them, a special personality was Livius Teiușanu, officer wounded in the battle of Jiu. Although disabled, he stayed with his comrades until next summer; when in September 1917 he was appointed military attaché in the US. From this position the officer helped raise awareness for the cause of American Romanians. There was enjoyed by his compatriot's gratitude for what he did. On the contrary, in 1920 the officer was removed from the post, he returned to the country as invalid and was faced with the needs and shortages of all kinds. A more difficult situation endured it during the communist regime, when he was jailed for years without trial.*

Tedious and stigmatized without minimum income for a decent living, Major Teiușanu ended in misery, contempt and disinterest without the company to recognize the sacrifice and good quality Romanian.

***Keywords:** Romanian space, public opinion, military attaché, career diplomatic, military archives, the Romanian nation.*

Intrarea României în Primul Război Mondial după doi ani de la declanșarea acestuia a însemnat o decizie dificilă și riscantă, în condițiile în care Armata română nu a reușit să-și asigure necesarul de armament pentru a face față implicării ei într-un conflict mondial.

România Mare a fost obiectivul suprem al patrioților dintr-o parte sau alta a Carpaților. Lupta pentru dezrobirea românilor de sub stăpânirea austro-ungară era permanent în gândul liderilor din Regat. Învățații neamului din întreg spațiul românesc erau conștienți de sacrificiul necesar realizării acestui ideal, dar s-au angajat să susțină năzuința milenară a națiunii române¹.

Deși angajarea României în război nu s-a făcut în cele mai bune auspicii, totuși opinia publică românească a sprijinit fără rezervă decizia guvernului român. Armata a împărtășit entuziasmul public. Este cunoscută jertfa ostașilor români în campania teribilă a anului 1916. Mai mult de o jumătate de milion de români au fost uciși în lupte, au fost răniți sau dați dispăruți². Eforturi uriașe au făcut, de asemenea, personalități ale culturii românești, oameni politici și ofițeri care au servit cauza Unirii din posturi diplomatice.

Acesta este contextul în care doresc să mă refer la personalitatea deosebită a diplomatului militar Livius Teiușanu, care a fost anterior ofițer combatant, rănit în campania anului 1916 în bătălia de la Jiu. În urma rănirii la umăr, mâna i-a fost amputată, iar cariera lui militară putea fi considerată încheiată. Dar, infirmitatea nu l-a împiedicat să rămână lângă camarazii săi până în vara anului următor. În septembrie 1917 a fost solicitat să îndeplinească funcția de atașat militar în S.U.A. Din această poziție ofițerul a contribuit la sensibilizarea opiniei publice americane pentru cauza românilor, folosind, adeseori, resursele de credibilitate și materiale ale familiei. Din păcate, recunoștința pentru patriotismul și jertfa sa nu au fost pe măsură: după 1920 ofițerul a fost retras de la post fără explicații. A revenit în țară, ca invalid, unde s-a confruntat cu nevoi și lipsuri de tot felul. Familia lui (soția

¹ Valeriu Florin Dobrinescu; Mircea Chelaru, *Unirea tuturor românilor în arhiva lui Leland Harrison*, în: „România și Primul Război Mondial”, coord. Gheorghe Buzatu și Horia Dumitrescu, Editura EMPRO, Focșani, 1997, p.411-435.

² Bibliografia acestui subiect este bogată. Recomand o lucrare de referință: Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, passim.

americancă și copilul) a părăsit România, iar „eroul de la Jiu” a fost internat de mai multe ori în stabilimente psihiatrice ca pedeapsă pentru atitudinea sa critică la adresa regimului lui Carol al II-lea. După 23 august 1944 a „făcut cunoștință” cu sistemul penitenciar comunist, unde a fost reținut ani de zile fără să fie judecat. După îndelungi tracasări sub diferite motive, fără pensie sau alte venituri, maiorul Teiușanu (devenit locotenent colonel în retragere, el semnând chiar cu gradul de general în retragere !), primul atașat militar al României în S.U.A., cu merite excepționale în Războiul de Întregire a Neamului și în recunoașterea internațională a Marii Uniri, a sfârșit în mizerie, dispreț și dezinteres, fără ca societatea să-i recunoască sacrificiul și calitatea de bun român.

Este nesfârșit șirul patrioților români care și-au dedicat energia și viața slujirii idealului național, fie pe câmpul de luptă, fie – nu mai puțin important – pe frontul diplomației, în bătălia pentru recunoașterea actelor Unirii din 1918.

Între acestea sunt și cele din rândul ofițerilor Armatei române. Un loc special îl ocupă marii comandanți din armată, ofițeri sau ostași obișnuiți, mulți intrați în serviciul statului român, venind din Ardeal sau Banat.

Amintesc în context câteva personalități legendare: generalii Prezan, Averescu, Eremia Grigorescu, Culcer, Traian Moșoiu, Gh. Cristescu, Arthur Văitoianu, Iacob Zadic, Ernest Broșteanu, David Praporgescu. Alți ofițeri de rang mai mic, au activat, la rândul lor pe frontul diplomației militare¹.

Prezența unor diplomați de carieră în marile capitale ale lumii era un lucru obișnuit, iar guvernul de la București a făcut eforturi pentru a asigura o reprezentare a Regatului român la nivel internațional.

Pe lângă ei, diplomații militari au contribuit într-o măsură importantă la recunoașterea și prestigiul tânărului stat român. Deși fără o pregătire specială și îndelungată în domeniu, ei au servit în diplomație, pe timp de pace, dar și în plin război sau în primii ani după terminarea acestuia; cei cu abilități remarcabile au făcut, mai târziu, o carieră diplomatică strălucită ca atașați militari (Paul Teodorescu, Vasile Stoica, Titus Gârbea) sau ca trimiși speciali pe lângă legațiile României din diferite capitale europene ori din comisiile Ligii Națiunilor, ca experți. Nume precum Radu Rosetti sau Toma Dumitrescu sunt, de acum, binecunoscute².

¹ http://smg.mapn.ro/SIA/13_Armata_unitatea_nationala.pdf : Oșca Alexandru, *Doi ofițeri români pe pământ american*; Vezi și Vasilica Manea Nineta Nicolae, *Pledoarie pentru cauza României în America. Vasile Stoica*.

² Despre misiunea lui Vasile Stoica se știe, deja, multe lucruri. De asemenea, despre misiunea militară română pe lângă Înalțul Comandament Rus de la Moghilev sau despre misiunea de la Vladivostok a lui Victor Cădere și a sublocotenentului Alebra, care s-au achitat de o sarcină grea,

Căpitanul Livius Teiușanu a fost, fără îndoială, un personaj fascinant. El a primit misiunea de a reprezenta interesele țării peste hotare, în vara anului 1917, în cadrul Legației române de la Washington. Livius Teiușanu era erou al bătăliei de la Jiu, unde a fost rănit grav și i s-a amputat brațul drept.

Căștigarea opiniei publice americane pentru cauza românilor era vitală pentru că, era evident că, S.U.A. vor impune regulile păcii. De aceea, factorii decidenți români au hotărât să trimită la Washington oameni avizați, cu pricepere și charismă, pentru a informa opinia publică americană despre drepturile și dorințele îndreptățite ale românilor și a crea un val de simpatie și sprijin pentru ele. Misiunea era extrem de dificilă, cu atât mai mult cu cât, până atunci, lobby-ul românesc în America era ca și inexistent, în timp ce austriecii, ungurii, polonezii, cehii, sârbii și chiar bulgarii își promovau cu multă pricepere, nestingheriți, interesele.

În acest context, s-a impus nevoia unei Misiuni oficiale diplomatice în S.U.A., dar resursele financiare ale guvernului erau epuizate. S-a apelat la patriotismul doctorului Angelescu, cel care a preluat, odată cu rangul de reprezentant român pe lângă autoritățile americane și finanțarea din resurse proprii a întregii Legații¹.

Personalul restrâns al Legației trebuia completat cu un atașat militar. Marele Cartier General a considerat că atribuțiile acestui post puteau fi îndeplinite cel mai bine de către un ofițer tânăr, venit de pe front, considerat erou, la care societatea americană era foarte sensibilă și gata să-i acorde întreaga considerație.

Acesta era Livius Teiușanu, căpitan, care se remarcase în bătăliile armatei române din campania anului 1916. Asemenea altor eroi, spre finalul vieții Teiușanu - în loc să culegă și să se bucure de roadele recunoștinței - a murit disprețuit de două regimuri succesive represive.

Cine a fost și ce a făcut Livius Teiușanu? Arhivele militare dețin un volum important de documente create de Casa de Pensii Militare, din care putem recompune întreaga sa carieră militară, ca ofițer activ și de rezervă.

Livius Teiușanu s-a născut la 1 septembrie 1888 în Drăgănești-Olt, în familia unui preot ortodox, nu foarte bogat. A decis să urmeze cariera militară, căreia i s-a dedicat cu toată pasiunea. A urmat școli de formare și de perfecționare în diferite

în condiții de risc maxim pentru salvarea și aducerea în țară a foștilor prizonieri români ardeleni, constituiți într-o Legiune a Corpului Expediționar Cehoslovac din Extremul Orient Rus.

¹ Inițial, autoritățile române au decis să trimită o Misiune civilă (părintele Moța, Vasile Lucaciu și Vasile Stoica). Misiunea nu a fost eficientă, legăturile cu societatea civilă americană s-au artat greu, iar obiectivul de a constitui o unitate de voluntari români americani care să lupte pentru România pe teatrele militare din Europa, nu s-a îndeplinit. Cu excepția lui Vasile Stoica, ceilalți doi nu cunoșteau limba engleză, iar sprijinul din partea diasporei române a fost neglijabil.

arme și specialități, în țară și în străinătate. Între altele a făcut trei ani Școala de ofițeri de infanterie în Germania. Aprecierile și calificativele au fost extrem de laudative cu privire la toate însușirile personalității sale: formare profesională, cunoștințe generale, caracter, spirit camaraderesc, nivel de cultură, aspect fizic.

A participat la campania din Bulgaria (1913), ca șef al unei Secții de mitraliere. Măsura valorii și patriotismului său le-a dat pe câmpul de luptă, în campania cumplită din 1916, când a căzut rănit grav, conducând batalionul în locul comandantului acestuia, ucis în luptă.

Rănit, la rândul său, și în stare de inconștiență, locotenentul Teiușanu a fost evacuat de soldații săi și supus urgent unei intervenții chirurgicale. Pentru a fi salvat i s-a amputat o mână de la umăr; a rămas infirm pe viață, în plină tinerețe și în plină putere. În situația sa, unii s-au resemnat și și-au acceptat soarta și condiția, onorantă, dar tristă, de invalid. El însă a înțeles să îndeplinească mai departe dispoziții și ordine care, prin dificultatea lor, puteau fi refuzate chiar și de către camarazi de-ai săi în deplinătatea condiției lor fizice. După ce Comisia de clasare și-a dat verdictul, declarându-l inapt pentru serviciul militar la pace și război, Teiușanu – avansat între timp până la gradul de maior – a cerut să meargă înapoi pe front și să lupte alături de camarazii rămași în viață. Evident, nu i s-a permis, dar a fost acceptat în cadrele active. Din această poziție, a contribuit la ridicarea moralului trupei, susținând, din regiment în regiment, conferințe însuflețite despre datoria de ostaș, dar și lecții de tactică și de cunoaștere a materialului militar modern. În februarie 1917, Ecaterina Teodoroiu a fost prezentată elevilor Școlii Militare de Infanterie de către Livius Teiușanu, care o numea, într-un raport către Principele Nicolae, „Jeanna D’Arc a noastră”¹.

În vara anului 1917, șeful Marelui Cartier General, generalul Constantin Prezan, l-a convocat urgent la Înalțul Comandament pentru a-i încredința misiunea de a activa la Legația României de la Washington, în calitate de atașat militar. Alți ofițeri ar fi primit o asemenea misiune fără rezerve. În fond, pe lângă faptul că, era o misiune onorantă, noua poziție i-ar fi îndepărtat de pericolul iminent de a-și pierde viața pe front. Teiușanu însă, a acceptat numai după ce i s-a explicat că, misiunea nu are nici o legătură cu handicapul său și că nu este o modalitate de a-l pune la adăpost. Dimpotrivă, se conta pe capacitatea și pregătirea sa deosebită. Astfel, ofițerul-erou a acceptat misiunea și a dus-o la bun sfârșit.

¹ Pe baza acestui raport, în martie 1917, Ecaterina Teodoroiu primește ordinul „Virtutea cercetășească în aur de război”, iar pentru faptele de arme de pe front, i se acordă „Virtutea militară de război clasa a II-a”.

Iată câteva aprecieri din Foaie sa calificativă de la Școala militară de la Iași, 1917:

„A luat parte la campanie cu Regimentul 18 Gorj, în calitate de comandant de companie mitraliere, unde a luptat până la rănirea sa în defileul de la Jiu și pasul Merișor.

În ziua de 20 septembrie a luat parte la luptele de la Oberec, unde ofițerul a avut o misiune specială de a ține în loc inamicul la retragerea detașamentului col. Trășculescu. La 29 octombrie, în luptele de la muntele Gernicelu, la drumul Neamțului, a luat comanda a două companii care fugeau în debandadă și a ținut pe loc pe inamic care încerca să întoarcă flancul stâng al poziției. Aici a fost rănit de un glonț dum-dum și a fost evacuat la Craiova, unde i s-a amputat brațul, apoi a fost evacuat la Iași.

Deși nevindecat, a cerut să fie mutat la Școala Militară, lucru care i s-a aprobat. Comisia II medicală l-a reformat, însă a făcut un raport, cerând să fie lăsat în armată cel puțin până la terminarea campaniei, putând aduce rezultate bune la instruirea unei unități, fapt aprobat de M.C.G.

La Școală Militară, s-a afirmat ca un excelent ofițer - aptitudinea sa fizică foarte plăcută, sănătos și rezistent, foarte energic, ținută curată. Ofițer capabil, a predat cursurile de tactică și armament cu multă competență. Aptitudinea sa militară este corectă precum și educația sa militară este completă. Își îndeplinește serviciul cu multă conștiință și pricepere, puțin cam pedant, dar își va reveni cu timpul...

Este ofițer cu foarte mult suflet pentru țară, deși cu brațul amputat și reformat, totuși ofițerul se sacrifică din a lui voință pentru a forma acest tineret, însuflețindu-le dragostea de neam și țară.

A fost decorat cu *Steaua României*, cu spade, pentru bravura sa din campanie”.

Nu insist pe calvarul și umilința pe care acest ofițer diplomat le-a trăit după revenirea în țară. Spre finalul vieții, neajutorat, izolat de prieteni și de apropiați a îndurat cele mai cumplite umilințe. A murit în 1 septembrie 1963¹.

¹ Soția sa, Anna Adele Humphrey Teiușanu a murit în 1925. Fiica sa, Cavada Humphrey Teiușanu Kilty, a trăit departe de el până în 2007.

ANEXE

1. Foaie calificativă Extras Cpt. Teiușanu Livius

A luat parte la campanie cu Regimentul 18 Gorj, în calitate de comandant de companie mitraliere, unde a luptat până la rănirea sa în defileul de la Jiu și pasul Merișor.

În ziua de 20 septembrie a luat parte la luptele de la Oberec, unde ofițerul a avut loc o misiune specială de a ține în loc inamicul la retragerea detașamentului col. Trășculescu. La 29 octombrie, în luptele de la muntele Gernicelu, la drumul Neamțului, a luat comanda a două companii care fugeau în debandadă și a ținut pe loc pe inamic care încerca să întoarcă flancul stâng al poziției. Aici a fost rănit de un glonț dum-dum și a fost evacuat la Craiova, unde i s-a amputat brațul, apoi a fost evacuat la Iași.

Deși nevindecat, totuși a cerut să fie mutat la Școala Militară, lucru ce i s-a aprobat. Comisia II medicală l-a reformat, totuși el a făcut un raport, cerând să fie lăsat încă în armată cel puțin până la terminarea campaniei, încă putând aduce bune rezultate la instruirea unei unități, lucru ce i s-a aprobat de MCG.

Venit la Școală, s-a afirmat ca un prea bun ofițer. Aptitudinea sa fizică foarte plăcută, sănătos și mult rezistent, foarte energic, ținută curată. Ofițer capabil, a predat cursurile de tactică și armament cu multă competență. Aptitudinea sa militară este corectă precum și educația sa militară completă. Își îndeplinește serviciul cu multă conștiință și pricepere, puțin cam pedant, dar își va reveni cu timpul.

Rezultatele obținute de ofițer cu instruirea Companiei de Elevi care i s-au încredințat cred că vor fi din cele mai strălucite la terminarea Școalei la 15 mai. Aceasta o afirm din ceea ce văd starea cum se prezintă compania.

Este ofițer cu foarte mult suflet pentru Țară, deși cu brațul amputat și reformat, totuși ofițerul se sacrifică din a lui voință pentru a forma acest tineret, însuflețindu-le dragostea de neam și țară.

A fost decorat cu *Steaua României*, cu spade, pentru bravura sa din campanie.

Fiind nou în grad nu pot să-i fac nici o propunere, îl caracterizez că ar putea înainta de a se menține în armată sau a fi menținut la Școală ca profesor, nelipsindu-i calitățile în această privință.

Comandantul Școalei Militare Iași,
Lt.Col. Pârvanovici¹.

¹ Arhivele Militare Române, Fond nr. 5431(M.St.M., Adjutantură), Dosar nr. 298.

**Legătuinea României la Washington
Atașatul militar**

Confidențial

Paris, 4 decembrie 1918

**2. PROGRAM
asupra Memoriului de activitate
al Atașatului militar pe lângă Legătuinea României la Washington**

Până la completa restaurare a unei căi sigure de comunicațiune cu țara, este mai prudent a nu se trimite încă, documente și memorii complete asupra interesantului rezultat obținut în America, ci numai o schiță asupra programului de lucru, cu oarecare date sau concluziuni.

Iată care ar fi categoriile mai de seamă.

a) Militare: Punerea în contact foarte strâns cu autoritățile militare, care s-au arătat foarte binevoitoare, legături amicale cu ceilalți atașați militari, vizite la diferite instituțiuni, arsenale, fabrici de munițiuni etc., conferințe asupra situațiunei noastre etc.

Grație impresiunei bune ce au căpătat despre noi, și aceasta în urma multor sfortări depuse spre a contrabalansa propaganda bulgară care ne preparase un teren foarte nefavorabil, grație faptului că eram un militar cu cunoștințe suficiente asupra germanilor, ca unul ce făcuse studiile 3 ani acolo, grație muncii asidue, ce se prelungea adesea până la orele 4 sau 5 dimineața, căci, pe lângă faptul că eram singur și invalid (lucru care nu-mi mai provoacă niciun fel de obstacol acum) dar nu eram ajutați financiar nici cu solda pentru viața zilnică, necum a plăți secretari, cheltueli de birou etc., toate suportate de mine personal, până acum, grație tuturor acestor lucruri, am atras atenția americanilor într-un mod foarte sincer, deși situațiunea noastră creată prin încheierea păcii ne amenința cu o concluziune contrară.

b) Sociale: în America societatea joacă un foarte mare rol; de aceea, de la început am avut contactul cel mai strâns cu lumea influentă și corpul diplomatic. Faptul că americanii au intrat mai târziu în război făcea nu numai să aprecieze pe invalizi, dar să se ofere cu tot felul de servicii și să-i introducă în familiile lor. Astfel, devenind foarte familiar în societatea bună, nu pierdeam un singur moment din vedere a arăta situațiunea noastră de martiri. Concluziunea se va vedea la capitolul Orfani, Cruce Roșie etc.

Nu știu dacă ar fi locul să intercalez aprecierea multor americani și români de la Paris puși în cunoștință de cauză, legătura și mai strânsă creată între România și Statele Unite – după cum anunța presa americană cu ocaziunea căsătoriei mele – de ajutorul imens oferit de către familia mea (S. Humphrey din Philadelphia Pa.) ocupându-se îndeaproape cu cheștiunea românească în America, cu care au pus în contact personagiile mai influente dintre cercul de prieteni. Doamna Humphrey este președinta societății de ajutor al Orfanilor români, în Philadelphia, precum și al unor societăți înființate de dânsa în același oraș cu scopul de a ajuta România, unde a interesat în cauza noastră mai bine de 10.000 de persoane din elita statului Pensylvania.

c) Diplomatice: Legături foarte strânse în special cu Ambasada Franței, al cărei șef, Ambasadorul Jusserand, ne-a făcut cel mai mare serviciu în cheștiunea drepturilor noastre, cerând cu insistență a nu fi considerați ca neutrali ci, din contră, ca aliați care au dreptul la răsplătirea sacrificiilor făcute pentru aceeași nobilă cauză. Pentru a se vedea sentimentele de care este animat reprezentantul Franței în America, îmi permit a alătura copia scrisorii

sale, adresate mie, cu ocaziunea prezentării de plecare, atât de regretată și poate interpretată de toți care erau în măsură să o judece.

Asemenea, ambasadele Italiei, Angliei, Legațiunea Greciei, Serbiei, Boliviei (prin intermediul unui căpitan vechi prieten al meu ni s-a făcut mare propagandă în toată America de Sud, reproducând conferințele mele în jurnalele lor, și altele. De remarcat este prezentarea mea de plecare cu care ocaziune am aflat pentru prima dată oficial (august) cele ce credea despre noi nu numai șeful de Stat Major American, ministrul de Război și dl. Lansing, dar chiar președintele Wilson, care s-a arătat mai mult de decât amabil față de noi, dându-mi mesaj verbal a transmite Majestății sale Regele și Guvernului, precum și poporului român, și asigurări de tot concursul său și al poporului ce reprezintă.

d) Propagandă: Presa din Washington ne-a fost foarte favorabilă datorită, în special, domnului Benett, redactorul principal al jurnalului „Washington Post”, cu care căutam a ține un strâns contact. Românii din America, în număr de circa 186.000 de ardeleni și ziarele lor, au contribuit la exprimarea durerilor noastre naționale. Parăzi, conferințe, întruniri grandioase făcute cu concursul lor, au pus în evidență sentimentul nostru național.

Articole favorabile, fotografiile și conferințe,acompaniate de filmele cu care am plecat, au sporit șansele de a ne face întâi cunoscuți, apoi simpatici.

Este de remarcat simpatia creată pentru familia noastră Regală, care se bucură în America de o deosebită admirație, astfel se explică fotografiile Regale, Tabla de onoare dedicată Majestății Sale Regina, intitulată „Regină între regine”, din partea Doamnelor Americane, pe care nu am putut lua cu mine de teama de a nu fi expusă pierderii provocată de nesiguranța comunicației.

e) Orfanii: Pentru ajutorul celor 50.000 de orfani ai noștri cu ajutorul Doamnelor din societate din toată America am înființat „Comitetul American pentru Ajutorul Orfanilor de Război ai României” sub patronajul Domnișoarei Margareta Wilson, care comitet a aprobat a adopta orfani, întreținându-i cu câte 50 de dolari anual, depuși pe numele meu la Paris, pentru care am telegrafiat adesea întrebând de trimitere, dar nu am primit nici-un răspuns. Orfelinatul se va numi „Sublocotenent Ecaterina Teodoroiu”, după numele eroinei cercetașe ale cărei fapte se cunosc acum nu numai în America dar și în Anglia, unde am fost invitat de gl.lt. sir Robert Baden Powell, care a binevoit a recunoaște că cercetașii noștri sunt printre cei mai buni din lume, pentru care a cerut permisiunea de a oferi alteței sale regale, principelui Carol, recompensa binemeritată, precum și mie Ordinul cercetășesc „For Merit”, cu adăugarea „Pentru serviciul adus cercetașilor din lume”, considerând că am fost Instructorul Eroinei noastre și a Cercetașilor de la Jiu.

f) Cercetașii noștri sunt bine clasați acum văzându-se rezultatul strălucit al acestei instituții atât de necesară la noi. Doamna Dougherty, secretara Comitetului pentru Orfani, mi-a promis un mare ajutor bănesc pentru cercetașii noștri, care s-au comportat atât de brav; din nefericire, plecarea mea a întrerupt demersurile făcute, rămânând a se reveni înainte de a trece pe al doilea plan. Conform dorinței Alteței Sale, am executat ordinul de a începe cele mai strânse legături, numind în același timp, în numele Alteței Sale 4 Președinți Onorifici (între care și gl Baden-Powell) și aproximativ 20 de membri onorifici ai noștri, cu ocaziunea conferințelor mai importante, din cele 50 de conferințe ce am ținut în America. Drapelul oferit de mine gl. Baden Powel la Londra a fost primul în acest fel și a fost depus cu cinste în Sala de recepție a quartierului lor.

g) Crucea Roșie americană, datorită cererii ce am adresat domnului Davidson, șeful Crucii Roșii, la 23 iulie când a binevoit a lua parte la o întrunire 9 persoane, între care dl. Anderson și domnișoara Margareta Wilson, am reușit a obține promisiunea formală de a ni se da două milioane și jumătate dolari pentru orfanii noștri și pentru Crucea Roșie. La telegrama dată în acea noapte precum și la cele următoare nu am avut nici un răspuns. Cu

onoare, rog să binevoiți a se da o rezoluțiune de urgență acestei chestiuni, americanii fiind dispuși a ne trimite în special materii prime necesare vieții, îmbrăcăminte și bani.

Dorind a profita de primul curier care trebuie să plece astăzi spre România, sunt nevoit a face abstracție de alte detalii, pentru care aștept ordine de executare a lor la Paris, prin intermediul Legațiunii noastre.

Maior Livius Teiușanu,
Atașat militar

Raport nr. 91 din 4 decembrie 1918

Raportul a fost trimis către gen. Coandă, înregistrat la nr. 426 din 10 ianuarie 1919¹.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhivele Militare Române, Fond nr. 5431(M.St.M., Adjutantură), Dosar nr. 298;
2. Dobrinescu Valeriu Florin; Mircea Chelaru, *Unirea tuturor românilor în arhiva lui Leland Harrison*, în: „România și Primul Război Mondial”, coord. Gheorghe Buzatu și Horia Dumitrescu, Editura EMPRO, Focșani, 1997;
3. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989;
4. Manea Vasilica Nineta Nicolae, *Pledoarie pentru cauza României în America. Vasile Stoica*. (http://smg.mapn.ro/SIA/13_Armata_unitatea_nationala.pdf);
5. Oșca Alexandru, *Doi ofițeri români pe pământ american* (http://smg.mapn.ro/SIA/13_Armata_unitatea_nationala.pdf);
6. Peneș Nicolae, *Radiografii subiective: Dr. C. Angelescu - povestea unei vieți*, Editura Monteoru, Buzău, 2011.

¹ Arhivele Militare Române, Fond nr. 5431(M.St.M., Adjutantură), Dosar nr. 298, nenumărat.

PROBLEMA DOBROGEI (1916-1918) IN ISTORIOGRAFIA BULGARĂ

Dr. Nicoleta Ciachir

Președintele Asociației de Balcanistică
și Slavistică din România
e-mail: nicoleta.ciachir@yahoo.com

***Abstract:** South Dobrogea annexation by Romania in 1913, held a tumultuous history, fate controversial and generated a profile etnodemografic ranged deep adversity Bulgarians and negatively influenced the Romanian-Bulgarian relations for 27 years.*

After 1913 all Bulgarian governments support a vivid activity on all levels to recover lost territory. In historiography Bulgarian Peace Treaty of Bucharest in 1913 that Romanian historiography qualifies as democratic and fair, done without the intervention of the Great Powers, is labelled as a "dictate of Bucharest", "injustice in Bucharest which was directed at Craiova in 1940 ". And qualifications that meet most brutal "act Robber Bucharest" is recorded as the history textbook for Class XI "History and Civilization" published in 2007, which brings together a prestigious group of historians. As distinguished academician. Georgi Markov, a symposium at Tutrakan (Turtucaia), Bulgaria's former wartime enemies have remained the same and in historiography.

***Keywords:** Turtucaia, historiography monograph military campaign, dictated administration.*

Istoricul Blagovest Neagulov, cunoscut specialist în relațiile româno-bulgare, aprecia în studiul său „*Politica României în Dobrogea 1919-1940*” apărut în monumentală „*Istorie a Dobrogei*” din 2007: „Politica României în Dobrogea de Sud după 1913 și 1918 este proiecția politicii românești promovate în partea de nord a zonei în perioada 1878-1913. În Cadrilater se aplică aproape același arsenal – agrar și de colonizare – folosit în Dobrogea de Nord. Scopul final este românizarea regiunii în conformitate cu teza propagandistă de „revenire” a acestor teritorii care „aparținuseră” arealului etnoteritorial românesc în trecut”. Ghilimelele sunt semnele grafice cele mai întrebunțate în discursul istoriografic de pe malurile Dunării când se abordează problema dobrogeană. Putem afirma, fără nici un fel de exagerare, că istoriografia bulgară vreme de o sută de ani 1912 – 2012, a rămas neclintită pe poziții.

Prima conflagrație mondială va orienta România și Bulgaria în tabere adverse: România în cadrul Antantei, iar Bulgaria de partea Puterilor Centrale. Istoricul bulgar S. Trifonov consemnează că, din 1913 relațiile turco-bulgare s-au schimbat radical¹. Problema majoră pentru bulgari era recuperarea teritoriului Macedoniei, în cea mai mare parte, la Grecia și Serbia, și a Dobrogei, la România. Deci, viitorii inamici se conturaseră.

În sinteza *Istoria Bulgariei*”, apărută în 1995, istoricii bulgari, fără nici cel mai mic efort de a își masca satisfacția, consemnează : „Armata a III-a bulgară sub comanda generalului Toșev și cu sprijinul vestitei cavalerii a generalului Ivan Kolev eliberează Dobrogea de Sud și Nord. Revanșa pentru dictatul de la București din 1913 a fost pe măsură, atunci, când Armata a III-a bulgară a participat la ocuparea părții de est a României și în mâinile ei a trecut Dobrogea de nord până la Delta Dunării”². Acad. Gheorghi Markov descrie bucuria de nestăvilit a bulgarilor din Dobrogea „de la Tutrakan și Dobrici până la Tulcea și Babadag, bulgarii nu puteau să-și domolească sentimentele de bucurie pentru libertatea atât de așteptată”³. Menționăm și lucrarea memorialistică a generalului

¹ S. Trifonov, *Bălgăro-turskata konvenția ot 24 avgust/6septemvri 1915*, în: *Vekove*, №3/1983/, p.11; Tușe Vlahov, *Bălgăro-turskite otnoșenia prez 1913-1915*, Sofia, 1957.

² *Istoria na Bălgaria(681-1960)*, Sofia, 1995, p.310.

³ Georghii Markov, *Bălgărskoto krușenie 1913*, Sofia, 1991, p.68.

Stefan Toșev „Acțiunile armatei III în Dobrogea, în 1916”¹, care poate fi de un real folos istoricilor militari români în descifrarea unor aspecte neelucidate, filtrate, bineînțeles, prin prisma unui comandant bulgar.

În cel de al doilea volum al „*Istoriei Bulgariei*” apărut în 1955, apare următorul moment din campania militară din 1916: la primirea ordinului de a trece Dunărea, în unele unități ale Diviziei 1 de infanterie Sofia, cantonată în jurul orașului Sviștov, la sfârșitul lunii noiembrie 1916, a izbucnit o revoltă spontană. Soldații răzvrățiți, nemulțumiți de participarea Bulgariei la acest război, istoviți de cele două războaie balcanice, au ridicat lozinca „Nu vrem să trecem Dunărea”. Revolta a fost înăbușită crunt, principalii organizatori condamnați la moarte². Ceea ce este interesant în cazul de față este că, în scrierile istorice bulgare, ulterioare, se renunță la consemnarea acestui episod care nu este deloc ne semnificativ.

Dintre instrumentele de lucru, care au văzut lumina tiparului în ultimii ani, mai exact din 2000 încoace, semnalăm monumentală lucrare, în 23 de volume, „*Istoria politică și diplomatică a Bulgariei de la Renașterea Bulgariei până la sfârșitul Primul Război Mondial*”³ a profesorului de drept internațional și istoria diplomației Gheorghe Petrov Ghenov (1883-1967). Atât personalitatea magnetică și erudiția profesorului Ghenov, cât și opera sa științifică sunt puțin cunoscute contemporanilor. Gheorghe Ghenov a fost profesor de drept internațional și istoria diplomației, membru permanent al Academiei de Științe Bulgare, rector al Universității din Sofia în 1938, de trei ori decan al Facultății de Drept. În 1919, ca tânăr membru al Partidului Radical și specialist în drept internațional a făcut parte

¹ Stefan Toșev, *Deistviata na Treta Armia v Dobrogea prez 1916 godina*, Sofia, 2007.

² *Istoria na Bălgaria*, vol. II, 1955, p. 321.

³ Prof. Gheorghe P. Ghenov, *Politiceska i diplomateska istoria na Bălgaria ot vāzrajdāneto do kraia na pārvata svetovna voina*, 23 de volume: Vol. I – *Dominația otomană și Renașterea bulgară*; Vol. II – *Problema bisericească. Biserica unită. Școala modernă bulgară*; Vol. III – *Bulgaria după Războiul Crimeii (1854-1856). Comitetul Revoluționar Bulgar din București*; Vol. IV – *Răscoala din Aprilie 1876 și Războiul de Eliberare*; Vol. V – *Studii diplomatice*; Vol. VI – *Organizarea Principatului Bulgar și a Rumeliei Orientale*; Vol. VII – *Guvernarea Principatului Bulgar din 1879 până în 1886*; Vol. VIII – *Unirea Bulgariei de nord cu cea de sud*; Vol. IX – *Politica externă a Bulgariei în timpul domniei cnezului Battenberg*; Vol. X – *Lovitura din Sofia de la 9 august 1886 și contralovitura din Plovdiv*; Vol. XI – *Politica externă a Bulgariei în timpul Regenței*; Vol. XII – *Politica internă a Bulgariei în timpul guvernării lui Stambolov*; Vol. XIII – *Politica externă a Bulgariei în timpul guvernării lui Stambolov*; Vol. XIV – *Bulgaria după răsturnarea lui Stambolov. Politica internă*; Vol. XV – *Politica externă a Bulgariei după răsturnarea lui Stambolov*; Vol. XVI – *Politica internă a Bulgariei din timpul cabinetelor regimului autoritar*; Vol. XVII – *Politica externă a Bulgariei în timpul cabinetelor regimului autoritar*; Vol. XVIII – *Politica externă bulgară și problema macedoneană. Partea I*; Vol. XIX – *Răscoala din Ilinden. Partea II*; Vol. XX – *Războiul balcanic. Partea III*; Vol. XXI – *Războiul interaliat. Partea IV*; Vol. XXII – *Bulgaria și Primul Război Mondial. Partea I*; Vol. XXIII – *Bulgaria și Primul Război Mondial. Partea II*.

din delegația bulgară de la Neuilly. În 1935 a publicat monografia „*Tratatul de la Neuilly și Bulgaria*”(editată în bulgară, engleză, germană, franceză și italiană). Rezultatul cercetărilor sale, în timpul specializării din Franța și Italia, s-a concretizat în cea mai complexă lucrare consacrată Problemei Orientale scrisă de un istoric bulgar. Aproape în fiecare an, Ghenov publică câte o monografie, mărturie grăitoare a capacității sale titanice de muncă. În 1943, îngrijorat de viitorul Bulgariei, redactează un document de 120 de pagini, „*Pro memoria*”, în care analizează pertinent desfășurarea celui de-al doilea război mondial și își expune ferm convingerea că Germania a pierdut războiul. Cea mai grea perioadă din viața și activitatea sa științifică este cuprinsă între anii 1944 – 1967. În acest răstimp, Ghenov își redactează opera capitală în 23 de volume, care rămâne în sertar 33 de ani, fiind publicată începând din 2000 de fiul său Boian Ghenov (n.1924) cu ajutorul material al Academiei Bulgare și Facultății de Drept a Universității din Sofia. După 9 septembrie 1944, Ghenov este condamnat de așa-zisul Tribunal al Poporului, la 7 ani și jumătate de închisoare, din care doi și jumătate îi ispășește în închisoarea Centrală din Sofia, după care este grațiat. Mai apoi este strămutat cu familia în provincie timp de 6 ani. Până în 1967, anul morții sale, Ghenov lucrează în condiții imposibile la „*Istoria sa politică și diplomatică*”.

În volumul XXIII al „*Istoriei politice și diplomatice a Bulgariei*” - „*Bulgaria și Primul Război Mondial*”, Ghenov abordează relațiile politico-militare bulgaro-germane în timpul ocupației Dobrogei(1916-1918) cu referiri la România. Mai înainte de toate, remarcă autorul, primele dificultăți, care s-au ivit în legătură cu problema dobrogeană, au fost conflictele între mareșalul August von Mackensen, comandantul întregului front românesc de la Dunăre și din Dobrogea și comandantul Armatei a III-a bulgare, generalul Stefan Toșev. Mackensen s-a plâns că, în acțiunile comune, gen. Toșev a refuzat să-i execute ordinele date, mai ales în ofensiva din Dobrogea. La acest lucru s-a adăugat și nemulțumirea mareșalului Mackensen, că atât el, cât și șeful Statului său Major, gen. von Sext, nu au fost decorați de guvernul bulgar la încheierea campaniei împotriva României. Prin urmare, primul ministru Radoslavov personal a fost obligat să se deplaseze până la București și să le înmâneze înaltele decorații. Acestea nu au fost singurele divergențe care au încins spiritele bulgaro-germane, s-au mai adăugat și cele în legătură cu rechiziția produselor din Dobrogea și împărțirea regiunii între aliați în așa-zisul condominiu. În 1917, peste tot se simțea sărăcia și mizeria. Populația și armata cu greu se puteau hrăni, produse din afară nu se puteau aduce datorită blocadei Antantei, iar germanii au atentat la produsele din Dobrogea,

rechiziționate de bulgari care ocupau ținutul până la gurile Dunării. S-a ajuns la conflicte violente între soldații bulgari și cei germani care le confiscaseră produsele. Ordinul generalului bulgar Ivan Lukov, șeful Statului Major, de a răspunde cu forța oricărei încercări germane de a rechiziționa produsele armatei bulgare a dus la un conflict diplomatic de proporții. Mai apoi, au urmat conflicte în legătură cu stăpânirea Dobrogei. Radoslavov declarase în Cameră că, întreaga Dobroge(până la gurile Dunării) va aparține bulgarilor pentru că, așa îi promisesese Kaizerul. Însă, guvernul german și militarii germani s-au împotrivit. Au început negocieri dificile între aliați. Ministrul de Externe german, Kölmann, și cel al Austro-Ungariei, Czernin s-au declarat categoric împotriva cedării întregii Dobroge, Bulgariei. Erau de acord însă, cu o corecție a vechii frontiere româno-bulgare, la Mangalia, dar fără Constanța, în schimbul căreia Bulgaria trebuia să retrocedeze Turciei regiunea adiacentă Karagagaciului și Dimoticei. Conform Tratatului de pace cu România, Austria, Germania și Turcia au hotărât ca Dobrogea să fie guvernată sub forma condominiului de cele patru state. Bulgaria a refuzat să semneze tratatul preliminar, dar, mai apoi, la 6 mai 1918, s-a mulțumit cu declarația lui Kölmann, potrivit căreia guvernul german e dispus să renunțe la participarea sa în condominiu în favoarea Bulgariei, condiția fiind ca și ceilalți aliați să fie de acord. Mai târziu o declarație asemănătoare a făcut și Czernin¹.

Soluționarea problemei dobrogene potrivit doleanțelor bulgarilor nu a cunoscut o desfășurare favorabilă acestora. Între anii 1916-1918 Dobrogea a făcut obiectul multor divergențe între partenerii Puterilor Centrale. Dacă toți și-au exprimat acordul de a se ceda Dobrogea de Sud, Bulgariei, atât Germania, cât și Turcia s-au împotrivit ca Bulgaria să anexeze întreaga Dobroge.

În „*Scurta istorie a Dobrogei*” se vorbește despre „eliberarea” Dobrogei de Nord „cucerită” cu sângele ostașilor bulgari care devine însă condominiu. „Din nou nu sunt îndeplinite - consemnează cu vădită nemulțumire istoriografia bulgară - cererile naționale legitime de apartenență etnică și istorică la teritoriul bulgar”². În contextul general al nemulțumirii guvernului de la Sofia în legătură cu soluționarea problemei dobrogene, în vara anului 1917, în Dobrogea de Nord, ia ființă Consiliul Popular Central Dobrogean (ȚNDS). La cele două congrese ale Consiliului este lansat apelul de unire a Dobrogei cu Bulgaria. Încă din 1915, frățiile dobrogene se uniseră și sub conducerea lui dr. Petăr Vicev și dr. M. Markov au constituit Organizația de Eliberare Națională Dobrogeană.

¹ Gheorghii Ghenov, *Bălgaria i pǎrvata svetovna voina*, vol. XXIII, partea II, Sofia, 2006, p.96-97.

² *Kratka istoria na Dobrogea*, Varna, 1986, p.191.

Prof. Ghenov își argumentează teza cu privire la căderea guvernului Vasil Radoslavov, citând și surse străine. Erzberger era de părere că: „Radoslavov a căzut din cauza problemei dobrogene. Wilhelm promisese Bulgariei întreaga Dobroge. În Cameră, Radoslavov a comunicat această promisiune, dar militarii germani nu au fost de acord la semnarea Tratatului de la București din 1918, iar turcii și-au cerut înapoi raionul din jurul Adrianopol – Karagaci...”¹. La rândul său, Obelndorff, ambasadorul Germaniei, acreditat la Sofia, scria mai târziu, în 1927, următoarele: „Conform prevederilor Tratatului de alianță cu Germania, Bulgariei urma să i se cedeze Dobrogea de Sud ca recompensă pentru participarea la război împotriva României. Însă după victorie, bulgarii au cerut întreaga Dobroge. Bulgarii erau entuziasmați, dar acel entuziasm s-a ciocnit de rezistența militarilor germani, o rezistență și mai mare a venit din partea turcilor, care și-au cerut Tracia. Bineînțeles că, bulgarii au fost nemulțumiți, s-a așternut o răceală și aceasta a influențat moralul armatei bulgare, la care s-a adăugat faptul că, germanii țineau partea turcilor...”².

Richard von Mach consemnează în evocările sale „*În vremurile de vijelie bulgare*”³ că: „Tratatul de la București a fost semnat de guvernul bulgar împotriva voinței sale. Politicienii germani nu și-au dat seama că, tocmai această soluționare a problemei dobrogene va oferi opoziției bulgare și Antantei o armă deosebit de periculoasă, care mai târziu va fi folosită împotriva cabinetului Radoslavov”.

Cu tot subiectivismul pe alocuri, lesne de înțeles, dezvăluirile din lucrările memorialistice ale personajelor de prim plan de pe scena istorică, sunt de o reală valoare în reconstituirea trecutului. Radoslavov, însuși, în memoriile sale, interpretează în același fel cauza principală a demiterii cabinetului său: „Refuzul de a ceda întreaga Dobrogea, Bulgariei, și acceptarea de către Quadrupla Alianță a condominiului în Dobrogea de Nord au adus argumente în plus la înfierbântarea propagandei opoziției bulgare împotriva guvernului Radoslavov. Această agitație s-a transferat și în rândurile armatei, cu scopul de a slăbi credința în cauza

¹ M. Erzberger, *Souvenir de Guerre*, Paris, 1921, p.123.

² *Apud* G. Ghenov, *Op.cit.*, p.98.

³ Richard von Mach, *Iz bălgarskite burni vremena*, Sofia, 1928, p. 200 ; Richard von Mach este ofițer german. Din 1879, aghiotant al cneazului Aleko Bogoridi în Rumelia Orientală. Comandantul celui de al III-lea batalion sud-bulgar în timpul războiului sârbo-bulgar (1885). După terminarea războiului este numit comandant al regiunii militare sud-bulgare. În 1891 părăsește armata. Începe să lucreze la redacția ziarului „Kolniche Zeitung”. În 1900 este corespondent al ziarului în Africa, iar din 1902, timp de zece ani, corespondentul ziarului pentru Orientul Apropiat la Constantinopol. În timpul războaielor balcanice este corespondent în Bulgaria. Autor al lucrărilor: „Unsprezece ani în Balcani”(1889), „Problema macedoneană” (1895), „În vremurile de vijelie balcanice”(1928).

națională, în numele căreia se ducea acest război atât de lung. De problema dobrogeană s-a folosit foarte mult Antanta, și nu numai, împotriva guvernului bulgar, ci și a aliaților Puterilor Centrale, în special împotriva Germaniei. Se credea și se răspândea că, toate obstacolele vin din partea germanilor. Bineînțeles, scopul dușmanilor era răcirea relațiilor dintre Bulgaria și puternicul său aliat, Germania. Din păcate, în timpul războiului, Germania nu avea bine organizat în Est, un serviciu de informații în vederea cunoașterii situației reale și contracarării mașinațiilor Antantei. Cabinetul Radoslavov și-a dat demisia, în mare parte, și datorită problemei dobrogene¹.

Considerația finală a lui Ghenov este că, afirmațiile lui Radoslavov, cât și a politicienilor și diplomaților bulgari sunt forțate și inexacte. Nu problema dobrogeană a compromis politica guvernului bulgar, ci desfășurarea unui război început nefericit atât de Bulgaria, cât și de aliați. Germania era cea forță care a întrecut măsura în dorința de a se impune tuturor. Bulgaria a repetat greșeala din 1913, când s-a izolat de toți vecinii și a pornit împotriva lor, iar acum împotriva Serbiei, Greciei și României fără să întreprindă încercări serioase de a se înțelege cu ei, punând în centrul politicii sale dobândirea de teritorii și nu păstrarea lor².

Valul de nemulțumire populară împotriva guvernului și a țarului Ferdinand, după eșecurile diplomatice în chestiunea Dobrogei, s-a amplificat. Ultimul împărat al Austro-Ungariei și soția sa, aflați în vizită în Bulgaria, în mai 1918, în tren fiind, la Plovdiv, au fost huiduiți împreună cu țarul Ferdinand. În semn de protest, pentru soluționarea umilitoare pentru Bulgaria a problemei Dobrogei, ministrul D. Petkov își dă demisia. În iunie 1918, se formează un guvern de coaliție din democrați și liberali, în frunte cu anglofilul Alexandăr Malinov³. Cu această schimbare, țarul Ferdinand speră să iasă cu cât mai puține complicații din acest război, să păstreze o

¹ Vasil Radoslavov, *Dnevni beleški 1914-1916*, Sofia, 1993, p.42

² G. Ghenov, *Op.cit.*, p.99.

³ Alexandăr Pavlov Malinov (1867-1938). Născut în Basarabia. Termină liceul la Bolgrad și Dreptul la Kiev în 1891. După ce se întoarce în Bulgaria lucrează ca judecător și procuror la Plovdiv(1898). În ianuarie 1903, este desemnat de Petko Karavelov ca șef al Partidului Democrat și director al ziarului "Zname". Este Președintele primului Tribunal de Stat din 1903, care condamnă foști miniștri liberali pentru abuz de putere și corupție. În câteva rânduri, deputat. Ca prim ministru are un rol esențial în proclamarea independenței Bulgariei în septembrie 1908, în introducerea referendumului și reprezentarea proporțională în alegeri. Din opoziție susține guvernele în timpul războaielor balcanice, dar se declară împotriva orientării Bulgariei spre Puterile Centrale și, temporar, are domiciliu forțat. La sfârșitul lunii iunie, de persoana sa sunt legate speranțele încheierii păcii separate și ieșirii țării din război. Pentru a doua oară este numit prim-ministru (cabinetul Malinov-Kosturkov). Cabinetul său încheie armistițiul de la Salonic și înăbușe revolta soldaților, care se retrăgeau prin Vladaia. În noiembrie 1918, este înlăturat de Antanta datorită criticii aduse politicii de ocupație a Antantei în Bulgaria.

parte din teritoriile redobândite și să-și salveze dinastia. Din păcate juristul Malinov, om cu maniere fine, necompromis în evenimentele anterioare, nu a reușit să schimbe stilul impertinent de guvernare al predecesorului său, care își motiva purtarea lipsită de menajament, cu cerințele „vremii de război”.

Campania militară din 1916 s-a finalizat cu ocuparea Dobrogei, Munteniei și Olteniei de către trupele germane, austro-ungare, bulgare și turcești. În Dobrogea, regimul de ocupație s-a menținut până la sfârșitul lunii noiembrie 1918, administrația civilă rămânând până la începutul lunii decembrie. Instituțiile românești au fost închise, profesorii și preoții alungați, funcționarii concediați și înlocuiți cu persoane dubioase și puse pe căpătuială. Teritoriul a fost supus unei deposedări sistematice. Localurile publice au fost transformate în cazărmi și grajduri, arhivele incendiate, instalațiile portuare avariate, daune grave au fost aduse agriculturii, au fost doborâte și distruse monumente de cultură¹. Regimul de ocupație nu a pus capăt eforturilor de redobândire a teritoriului pierdut, patrioții români dobrogeni, principalele cercuri politice dobrogene s-au grupat în jurul ziarului „Neamul românesc” editat de Nicolae Iorga, la Iași și au protestat împotriva cedărilor teritoriale.

Conform unei anchete realizate de reprezentanții Antantei dintre ocupanți cel mai brutal s-au purtat bulgarii. În județul Tulcea aflat sub administrație bulgară, s-au înregistrat 365 cazuri de silurii, 300 cazuri de schingiurii și omoruri, tot atâtea cazuri de împușcați, 205 torturați spre a fi jefuiți, 112 morți în bătaie, 1484 români din Tulcea deportați în Bulgaria, din care peste 500 nu s-au mai întors². Prin anexarea Cadrilaterului în 1913, România, într-adevăr, câștigase un dușman implacabil la sud de Dunăre.

În legătură cu aceste atrocități, istoriografia bulgară răspunde cu acuzații asemănătoare. Înștiințat de „cruzimile nemaiauzite” săvârșite în Dobrogea de Sud, de armata română în retragere, primul-ministru Vasil Radoslavov îl însărcinează pe omul său de încredere, diplomatul Petăr Neikov să verifice autenticitatea informațiilor la locul de față. La 27 septembrie 1916, Petăr Neikov prezintă un raport detaliat în care subliniază că: „Ceea ce românii au săvârșit în ajunul retragerii lor, întrece toate atrocitățile înfăptuite în cel de-al doilea război balcanic de popoare cu mult sub nivelul de cultură al românilor”³. Succint, trasând doar

¹ Vezi pentru mai multe amănunte în : Adrian Rădulescu; Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare Dobrogea*, București, 1979, p.310-314.

² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. III, ed. a II-a, ed. Casei Școalelor, 1925, p. 161.

³ ȚDA, f.176, op.3, a.e.519, l.1-7.

liniile esențiale, redăm tabloul „atrocităților” armatei române prezentat de istoriografia bulgară. Sub pretext că bulgarii ascund arme, românii au intrat haotic în casele lor și au luat tot ce se găsea. Cele mai multe furturi s-au înregistrat în Dobrici (Bazargic) și Silistra. Câteva case au fost incendiate până în temelii. Astfel, în satul Stojer din 130 de case doar 20 au rămas neatrinse, iar satele Babuk, Smileț și Srebărna „sunt un morman de ruine reprezentând o priveliște cutremurătoare”. Toate gospodăriile agricole mari și înfloritoare până la linia Stojer - orașul gen. Toșevo au fost incendiate, iar inventarul agricol distrus. Toate morile cu aburi au fost distruse de artileria românească, de asemenea, și morile mari din Silistra și Balcic¹. Trebuie să se aibă în vedere – apare subliniat în rapoartele bulgare alcătuite în 1916 – că, regiunea a fost jefuită sistematic și necruțător și înainte, în perioada 1913-1916. Conform evaluărilor oficiale bulgare, în Dobrogea de Sud, România a adus daune grave, pagube și stricăciuni în valoare de 46 854 350, 00 leva (din care 11 milioane leva, statului bulgar, tot atâta, persoanelor particulare, iar negustorilor bulgari –24milioane leva)².

Istoricul Ivan Ilcev, actualul rector al Universității „Kliment Ohridski” din Sofia, în lucrarea sa „*Are dreptate sau nu, este patria mea!*”³ apărută la Sofia, în 1995 și tradusă în limba română în 2002, analizează rolul propagandei, contrapropagandei, interesele naționale și cele străine, definește sindromul dușmanului național, a victimei și a călăului, tema atrocităților folosită nu doar de propagandiștii balcanici. În vederea unei priviri comparative, Ivan Ilcev face trimiteri la situația Belgiei ocupate, din Primul Război Mondial de unde au venit mărturii, mai apoi neconfirmate, despre „genocid, batjocorirea femeilor, omorârea civililor pașnici, chinuirea copiilor”, dar care au avut un impact puternic asupra opiniei publice și efectul propagandistic scontat. Urmărind același scenariu propagandiștii sârbi, greci, români au început să demasce atrocitățile bulgarilor comise în teritoriile ocupate de ei în Primul Război Mondial. Ivan Ilcev consideră că propaganda română era „de cea mai mare anxietate pentru că se temea de toți vecinii cu excepția, poate, a Serbiei”⁴.

¹ *Izvori za istoriata na Dobrogea 1878-1919*, vol.I. Sofia, 1992, p.283-284.

² *Ibidem*.

³ Ivan Ilcev, *Rodinata mi – prava ili ne!*, Sofia, 1995; vezi și ediția română Ivan Ilcev, *Are dreptate sau nu, e patria mea! Propaganda în politica externă a țărilor balcanice(1821-1923)*, București, 2002; Vezi și poziția istoriografiei române referitor la aceeași problematică: Mariana Cojoc; Marian Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră(1919-1939)*, Documente, partea I, București, 2003.

⁴ *Ibidem*, p.288.

Prolificul Gheorghi Ghenov remarca în lucrarea sa „*Tratatul de la Neuilly și Bulgaria*”¹ că, în timpul Conferinței de pace de la Paris, Bulgaria a încercat în nenumărate rânduri să se dezvinovățească de așa-zisele atrocități, care îi erau aruncate în cărcă. „La 1 septembrie 1919 - consemnează Ghenov - delegația bulgară a adresat un memoriu lui Clemenceau, președintele Conferinței de Pace, în care erau respinse toate învinuirile născocite și lipsite de temei împotriva Bulgariei despre așa-zilele atrocități, săvârșite de bulgari pe pământul ocupat de forțele armate bulgare în timpul războiului”². În memoriul delegației bulgare se remarca cu amărăciune că: „de un an Bulgaria asistă neajutorată la o campanie fără precedent în ziare, care depune eforturi să întineze renumele poporului bulgar, punându-i în spate tot felul de crime. Acuzatorii Bulgariei(întotdeauna vecinii noștri), când fățiș, când pe ascuns, au ajuns până acolo, să-i învinuiască pe bulgari de fărădelegile comise de proprii lor soldații”³. Delegația bulgară de la Neuilly s-a declarat de acord „cu o ancheta nepărtinitoare, care să cuprindă toate acțiunile tuturor părților beligerante în Balcani în timpul războiului și să fie sancționați vinovații, oriunde s-ar afla și din oricare țară ar face parte”. Ghenov subliniază că, propunerii bulgare i s-a acordat „foarte puțină atenție. În pofida acestui lucru, delegația bulgară, atât prin memoriul de la 1 septembrie 1919, cât și prin cartea publicată în limba franceză, intitulată „*La verite sur les accusations contre la Bulgarie*” a arătat acuzațiile lipsite de temei împotriva Bulgariei și calomniile pe seama poporului nostru”⁴.

Problema Cadrilaterului nu mai are azi nici un fel de însemnătate și actualitate politică, ține doar de istoriografie. Problema majoră, care își așteaptă rezolvarea adecvată este cea a minorităților naționale, minoritatea română din Bulgaria și cea bulgară din România.

¹ Prof. G.P. Ghenov, *Noiskiati dogovor i Bălgaria*, Sofia, 2000, p.39.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 40.

⁴ *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE

1. Cojoc Mariana; Marian Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră(1919-1939)*, Documente, partea I, București, 2003;
2. Erzberger M., *Souvenir de Guerre*, Paris, 1921;
3. Genov Gheorghe, *Bălgaria i pãrvata svetovna voina*, vol. XXIII, partea II, Sofia, 2006;
4. Genov G.P., *Noiskiat dogovor i Bălgaria*, Sofia, 2000;
5. Ilcev Ivan, *Rodinata mi – prava ili ne!*, Sofia, 1995;
6. Ilcev Ivan, *Are dreptate sau nu , e patria mea! Propaganda în politica externă a țarilor balcanice(1821-1923)*, București, 2002;
7. *Istoria na Bălgaria(681-1960)*, Sofia, 1995;
8. *Izvori za istoriata na Dobrogea 1878-1919*, vol.I. Sofia, 1992;
9. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol.III, ed. a II-a, ed. Casei Școalelor,1925;
10. *Kratka istoria na Dobrogea*, Varna, 1986;
11. Markov Georghie, *Bălgãrskoto kruşenie 1913*, Sofia, 1991;
12. Mutafchieva Vera; Konstantin Kosev; Stoicio Grănciarov; Hristo Matanov; Ilia Iliev; Asen Vasilev, *Istoria i țivilizația*, Sofia, 2007;
13. Radoslavov Vasil, *Dnevni beleški 1914-1916*, Sofia, 1993;
14. Rădulescu Adrian; Bitoleanu Ion, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare Dobrogea*, București, 1979;
15. Toșev Ștefan, *Deistviata na Treta Armia v Dobrogea prez 1916 godina*, Sofia, 2007;
16. Trifonov S., *Bălgãro-turskata konvenția ot 24 avgust/6septemvri 1915*, în: *Vekove*, №3, 1983;
17. Vlahov Tușe, *Bălgaro-turskite otnoşenia prez 1913-1915*, Sofia, 1957.

ISSN 2537-3544
ISSN-L 2537-3544

9 772537 354406